

Budapest Főváros Önkormányzatának Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálat

Balogh Dániel, Dr. Bede Nóra, Felméry Tamás, Kuslits Gábor, Móga Mária,
Németh Katalin, Rakos Eszter, Simon Balázs, Szabó Áron

Módszertani Kiadványok I.

„... sokan vagyunk egyedül...”

Utógondozás, utógondozói ellátás

Készült a Szociális és Munkaügyi Minisztérium támogatásával

Tartalomjegyzék

<i>Előszó</i>	3
<i>Ajánlás</i>	5
<i>Krisztián</i>	6
A szolgáltatás rövid története	10
A munkaerő-piaci helyzet Magyarországon	12
<i>Belépés a munkaerőpiacra</i>	13
<i>Munkahelyváltások</i>	14
<i>A gyermekvédelmi gondoskodásban élők munkaerő-piaci helyzete</i>	15
Utógondozó Otthonba érkező fiatalokról jelen időben	22
<i>Gyermekeket otthonokból érkezők</i>	22
<i>Felkészülés az önálló életkezdesre</i>	33
<i>Ricsi</i>	38
Különleges/speciális szükségletű fiatalok	41
Vérszerinti családjából és albérletből az Utógondozó Otthonba érkező fiatal felnőttek	45
<i>Sanyi</i>	50
Utcáról az Utógondozó Otthonba érkező fiatalok	54
Menekült fiatalok	59
<i>A nevelőcsaládokból utógondozó otthonba került fiatal felnőttekről az utógondozó otthon szemszögéből</i>	65
A nevelőcsaládokból hozzánk került fiatalok általános jellemzői	66
Iskolai végzettség, munkatapasztalat és mobilitás	71
Az Utógondozó Otthon működéséről	74
Otthonteremtési támogatás	77
<i>A támogatás mértéke</i>	77
<i>Otthonteremtési támogatással kapcsolatos utógondozói feladatok</i>	79
<i>A támogatás felhasználásának lehetőségei</i>	80
<i>Összegzés az otthonteremtési támogatásról</i>	85
Jegyzet	87
Felhasznált irodalom	88
Mellékletek	90

ELŐSZÓ

Az 1970-es évektől folytatott elemző-módszertani munkánkat országos hatáskörű módszertani intézménnyé történt kijelölésünk tervszerűbbé és szándékunk szerint professzionálisabbá tette. Ezt fontosnak tartom kiemelni, ugyanis elemzéseket, kutatásokat, módszertani ajánlásokat azért is tudunk reményeink szerint jó színvonalon készíteni, mert az intézmény múltja, megbecsültsége, ha úgy tetszik szakmai gyökereink, ebben segítenek minket, egyfajta biztonságot adnak. Segíteni szeretnénk a szakmánknak, ugyanakkor a döntéshozók figyelmét is szeretnénk felhívni arra, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyerekekért viselt felelősségünk nagyobb, mint gondolnánk.

Segíteni azok tudnak, akik, maguk elég erősek hozzá.

Az utógondozott fiatalok többsége korábban nem nevelkedett kellő biztonságban, stabil kötődéseik nem voltak, hiányzott életükből az állandóság, gyökereik feltárásával, élettörténetük megismerésével komoly küzdelmet vívnak.

A szakellátásban a gyermekvédelmi törvény nyomán az egész országban átalakulások kezdődtek, a korábban megkezdett reformok új lendületet kaptak. Tudjuk jól, ezek az átalakítások többnyire a törvény szellemében, nem ritkán azonban a törvény álarcát felöltve nem a gyermekek legjobb érdekét szem előtt tartva zajlottak és zajlanak napjainkban is.

A kötet olvasása alkalom lehet arra is, hogy végiggondoljuk: a gyerekekkel mindig csak megtörténnek az események, vagy mennyiben formálói, aktív szereplői maguk is a történeteknek, saját életük alakításának? Egyáltalán mennyire van/lehet saját életük az otthont nyújtó ellátások között? Jut-e idő, forrás, de legfőbbképpen szakmai figyelem, tudatosság a gyerekek változásokra történő felkészítésére és azokban való érdemi részvételükre?

A törvény után született gyerekek 13 évesnél fiatalabbak, mégsem lehetünk nyugodtak, hogy ők feltétlenül sikeresebb felnőttek lesznek majd.

Vajon mit gondolunk a participációról és egyáltalán gondolunk-e rá, amikor szükséges volna, hogy a gyerekek résztvevői, alakítói lehessenek a róluk szóló döntéseknek.

Az itt olvasható életutak többnyire katasztrófálisak.

A fiatalok egyszerűen és mindenki számára (?) könnyen érthetően, de ugyanakkor drámai erővel fogalmaznak: „Lehet, hogy tévedésből jöttem a világra...”, „Elég baj, hogy egyáltalán embernek születtem”.

Identitásválság, megrekedt, vagy el sem végzett gyásmunkák, föl nem dolgozott életre szóló traumák béklyóit viselik a fiatalok, azok a fiatalok, akik most megkapaszkodtak, dolgoznak, tanulnak, és kollégáim személyre szabott mentori program szerint dolgoznak velük. Köztük többen korábban speciális vagy különleges szükségletűek voltak, tehát így vagy úgy problémások. Könnyen lehet, most érzik először, hogy ők fontosak, vannak értékeik és lehet perspektívájuk.

Szakmai lelkiismeretünk beéri-e azzal, hogy amikor ők gondozásba kerültek, jóval a törvény születése előtt, akkor nem volt fontos, nem volt ismert az állandóság, biztonság szükséglete a kötődés, a szeretet fontossága? Aligha, hiszen ez nem igaz. Azt sem hazudhatjuk magunknak, hogy a testvérek azért kerültek szerte-széjjel elhelyezésre egy ellátórendszerben, mert ez mindig indokolható volt a gyerekek érdekében. Azt sem mondhatjuk komolyan, hogy a szegregált elhelyezési formák és iskoláztatás egy későbbi sikeres integráció elősegítője volt, mert ez sem igaz.

Azt viszont állíthatjuk, hogy felelősségünk a gyermekvédelmi szakma felelőssége nem kizárólagos. Osztozunk pontosan ki nem mérhető arányban az elhanyagoló, bántalmazó és gyermekeiket hitegető szülőkkel és a mindenkori állammal, annak szociálpolitikai és gyermekvédelmi rendszerével, kínálatával.

Ilyen értelemben a kötet interjúi mindannyiunk elé tükröt tartanak. Szerencsés, ha ugyanazt látjuk a tükörben és az is, ha azt legalább hasonlóan értelmezzük.

A kiadvány szűkebben vett szakmai anyaga kollégáimat dicséri, akikkel szemben nem vagyok elfogulatlan.

Talán ez nem tekinthető hibának. Ők sem hideg fejjel, emócióktól mentesen dolgoznak a fiatalokkal. Értenek az egyéni esetkezeléshez és a közösségi szociális munkához, motiváltak, elhivatottak és teljes személyiségükkel jelen vannak munkájukban. Emellett kicsit deviánsak is, nonkonformak, de mindenek előtt sikeresek a fiatalokkal, akik utolsó állomásként kerülnek kapcsolatba szakszolgálatunk Utcai Gondozó Szolgálatával és Utógondozó Otthona munkatársaival.

Módszertani kiadványaink első kötetét nem csak az utógondozásban, utógondozói ellátásban dolgozóknak ajánljuk.

Molnár László
igazgató

AJÁNLÁS

Tisztelt Olvasó! Kedves Kolléga!

A következő tanulmány, a Fővárosi TEGYESZ Utógondozó Otthonában dolgozók tapasztalatait rögzíti. Az általunk megfogalmazottakat semmiképp se tekintsék a hazai gyermekvédelmi gondoskodás átfogó bemutatásának. Ha lehet, kerüljék az általánosítás csapdáit, hiszen az itt leírtak sokkal inkább tekinthetők panoráma-felvételnek, mint aprólékos tudományos dolgozatnak. Egy olyan panoráma-felvételt készítettünk, amely egy több tekintetben sajátos csoport életét mutatja be. E csoport tagjai a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedve váltak nagykorúvá, és valahonnan, valamilyen kudarc után, e szolgálat otthonában találtak ideiglenesen nyugalmat és felkészülési lehetőséget, ahhoz az önmagukkal végzendő nehéz munkához, aminek célja és eredménye: a teljes önállóság.

Arra bízgatjuk a Tisztelt Olvasót, hogy az ügymenetben feltüntetett anyagokat használja bátran saját munkájához amennyiben szeretné, és erre lehetősége van. A kiadványhoz kapcsolódó kisfilmet pedig barátsággal ajánljuk a figyelmükbe, bízva abban, hogy fiataljaink mosolya visszaköszön valamennyi néző arcán.

Budapest, 2009. június 15.

Az Utógondozó Otthon nevében:

Kuslits Gábor
szolgálatvezető

Krisztián

Krisztián roma származású. Alacsony, jó humorú, 25 éves fiú, aki Sátoraljaújhelyen született, majd Cigándon élt a szüleivel az anyai nagyszülő háztartásában, rossz szociális és lakáskörülmények között. Az anya elhanyagoló szülői magatartása és az apa budapesti munkavégzése miatt Krisztiánt és két testvérét ténylegesen a nagyszülő nevelte saját, még szintén kiskorú gyermekeivel együtt. Az egy szobás, elhanyagolt állapotú „CS” házban, rajtuk kívül, életvitelszerűen még több felnőtt rokon is tartózkodott. A nagyszülő romló egészségi állapota, alacsony jövedelme és a szülők „érdektelensége” miatt Krisztián testvéreivel együtt 1985. január 22-én állami gondoskodásba került. Gyermekvédelmi gondozása 2007. augusztus 13-án, 24. életéve betöltésével szűnt meg.

A fiú több mint 20 éves intézményi élet után, jelenleg egyedül, egy saját tulajdonú lakásban él. Az Utógondozó Otthonról „levált”, napi szinten már nem szorul segítségre, de az ott eltöltött 6 év alatt kialakult személyes kapcsolatait volt társaival és egykori utógondozóival változatlanul ápolja.

Krisztián 17 hónapos korában a Sátoraljaújhelyi Csecsemőotthonba került. Szülei nem tartottak vele kapcsolatot, ezért 1985 októberében fölmerült örökbeadhatóságának lehetősége, ám ez ügyben nem történt intézkedés.

A gyermek 3 éves korától testvéreitől külön nevelkedett a Satai Óvodásothtonban, ahol a pedagógusok fölfigyeltek társainál lassabb ütemű fejlődésére. Az anya – bár Krisztiánnal egyáltalán nem tartott kapcsolatot – mindhárom gyermeke intézeti nevelésének megszüntetését kérte 1988-ban. Valójában a testvérek közül csak egy gyermek intézeti nevelése szűnt meg ekkor, ő az anya gondozásába került.

Krisztián élete 1989. októberétől a Megyasszói Nevelőotthonban folytatódott. Megkezdte általános iskolai tanulmányait, a követelményeket azonban nem, vagy alig tudta teljesíteni. Az anya még 1987-ben állandó lakcímet létesített Budapesten, ezért gyermekeinek ügye illetékességből a Fővárosi Gyermek- és Ifjúságvédő Intézethez (ma Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat) került. Krisztián 1990 februárjától a fővárosi fenntartású, Boglárlellei Nevelőotthonban élt.

A fiú figyelemzavara és alacsony iskolai teljesítménye miatt 1990. májusában tanulási képességvizsgálaton vett részt. A Fővárosi 4. sz. Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői Bizottság ekkor állapította meg enyhe értelmi fogyatékoságát, ami miatt újabb iskola- és gondozási helyváltásra került sor. 1990. szeptemberében a budapesti Miklós téri Diákotthonba került, ahol tanulmányait belső iskolában folytatta. Ezt követően a fiú csak szegregált, enyhe értelmi fogyatékosoknak otthont nyújtó és oktatásukat egyaránt ellátó, viszonylag zárt intézményekben élt. Működő családi kapcsolatai nem voltak, egyéb külső kapcsolatokkal pedig egyáltalán nem rendelkezett, tehát a „külvilággal” való találkozási lehetőségei minimálisak volt.

Az újabb elhelyezés sem tartott fél évnél tovább, intézményi átszervezés miatt 1990. decemberében a fiú a Mosonyi utcai Nevelőotthonba és annak iskolájába került, majd két év múlva, újabb iskola- és intézményváltás után, 1992-től az Éltés Mátyás Nevelőotthon lakója lett. Itt Krisztián helyzete stabilizálódott, nagykorúságáig ebben az intézményben élt. A fiú 1998. szeptemberében kezdte középfokú tanulmányait, a Száraznád Speciális Szakiskolában burkoló szakmát tanult.

Krisztián gyakori intézményváltásai nem magatartási vagy más életviteli problémák következményei voltak, hanem pusztán a gyermekvédelem akkori intézményi struktúrájából adódtak. Akkoriban a szakellátás korcsoportonként és a gyerekek képességei alapján elkülönítetten oldotta meg elhelyezésüket. Krisztián beilleszkedése a különböző intézményekbe és azok gyermekközösségeibe általában zökkenőmentesen zajlott, hamar megtalálta a hangot nevelőivel és társaival. Egy 1998-ban keltezett pedagógiai vélemény szerint, Krisztián értelmi képessége társaiéhoz képest „kiemelkedő” volt, képes volt az önálló tanulásra, érdeklődött a mozi és a filmek iránt, sokat olvasott, a rábízott feladatokat „pontosan, precízen” végezte el.

Sajnos Krisztián az általános iskola befejezése után, megfelelő képességei ellenére sem tudott szakképesítést szerezni. Kellő érdeklődés és motiváció hiányában a választott szakmák (burkoló, bolti eladó, kerékpárszerelő) egyikét sem tanulta ki. A fiatal hozzáállásában bekövetkezett változások hátterében, a gyermekotthoni feljegyzések szerint, az állt, hogy Krisztián ebben az időszakban vette föl a kapcsolatot népes rokonságával. Szülei ekkor már külön-külön családot alapítottak. Apja és apai ágú rokonai Budapesten, anyja és az anyai rokonság pedig Tatabányán él, s „nagyon rossz hatást gyakoroltak rá”. Egyre többször ment

el a gyermekotthonból engedély nélkül, s ilyenkor különböző rokonainál töltötte az időt. Krisztiánnak ma a rokonságával csak felszínes kapcsolata van.

A fiatal gyámja 1998-ban a családi pótlék gyűjtésére szolgáló gyámi betétből Krisztián számára az OTP Bank Rt.-nél lakás előtakarékosági szerződést kötött, számlájára 2001 augusztusáig havi 10.000 forint átutalás történt.

Miután Krisztián nagykorú lett nem maradhatott a gyermekotthonban. Utógondozói ellátását a Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Utcai Gondozó Szolgálat és Utógondozó Otthonában kérte, ahol ellátása 2001. szeptember 17.-től 2007. augusztus 13.-ig folyamatos volt.

Az értelmi fogyatékosok zártabb és sok tekintetben korlátozó világából kikerülve, az integrált közösségben a fiú jelentős változásokon ment keresztül. Önértékelésében, fellépésében, kommunikációjában, ismeretei bővülésében fejlődése folyamatos volt. (A tapasztalt fejlődés alapján értelmi fogyatékoságának ténye is megkérdőjelezhető.)

Krisztián az utógondozói ellátás időtartama alatt szinte végig rendelkezett munkaviszonnyal. Jelenlegi munkahelyén (Magyar Posta Logisztikai Központ), különböző foglalkoztatási keretek között, már 3,5 éve dolgozik. A fiatal körülbelül 1 évig diákként, ezt követően pedig 1,5 évig alkalmi munkavállalói kiskönyvvvel, 2007. októberétől pedig munkaszerződéssel látja el munkakörét. Számítógépes kódolóként állandó éjszakai műszakban dolgozik, teljesítményétől függően havi nettó keresete 70-80.000 Ft között van.

Krisztián alapvetően pozitív önértékelésében munkaviszonyának jelentős szerepe van. Nagyon sokat jelent, hogy a munkájával elégedett, munkahelyén jól érzi magát, nagy megbecsülésnek örvend mind a munkatársai, mind pedig főnökei körében. A fiú jelenlegi munkaviszonya és jövedelme tehát stabilnak tekinthető, ugyanakkor egy esetleges munkahelyvesztés (átszervezés, létszámleépítés) esetén a szakképzettség hiánya, illetve a kevés helyen hasznosítható munkatapasztalata, gyakorlata miatt, az újbóli munkába állása nehezített lenne.

Krisztiánnak utógondozói ellátása végén, 2008. nyarán lehetősége nyílt a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerülő számára igényelhető otthonteremtési támogatás, az OTP Lakáskassza-befizetések, valamint hitel fölvételével egy saját lakás megvásárlására.

A fiú Budapest VIII. kerületében 4.000.000 Ft-ért vásárolt egy komfortos, rendkívül kis alapterületű (13 nm), de nagy belmagassága miatt kétszintes, nem túl jó műszaki állapotú lakást, amelyben önálló életét megkezdhette.

A Szolgálat rövid története

A rendszerváltást követően a legmarkánsabb szociális problémák egyike Magyarországon a hajléktalan emberek nagyarányú megjelenése volt. A korabeli szociális felmérések egyértelműen kimutatták, hogy az utcán élő hajléktalan személyek között magas számban fordultak elő gyermekvédelmi gondozásból kikerült emberek.

A Fővárosi Gyermekek- és Ifjúságvédő Intézet szakmai vezetősége felismerte, hogy kötelessége az utcán élő volt gondozottak további szociális segítése. Ebből a felismerésből következett, hogy életre hívták a Fővárosi GYIVI Utcai Gondozó Szolgálatát. A Szolgálat alapítása 1989-ben történt, az elsők között az országban.

A kezdetben laikus segítőkkel működő szolgálat az évek során professzionálissá vált. A szolgáltatások fejlesztéséhez szükséges anyagi és szakmai segítséget az anyaintézmény folyamatosan biztosította. Amíg saját helyiségeink sem voltak, a GYIVI folyosóján tartottuk az értekezleteinket, és ott történt a gondozottakkal kapcsolatos ügyintézés is.

Utcai szociális munka bázisintézmény nélkül, hosszú távon, érdemben nem végezhető, ezért 1990-ben Budapest VIII. kerületében, egy a hajléktalan emberek által sűrűn lakott területen nyitottunk egy 14 férőhelyes férfi átmeneti otthont volt gyermekvédelmi gondozottak részére. A bekerülés feltétele egyértelmű volt: csak az részesülhetett ellátásban, aki ténylegesen utcán élt és gyermekvédelmi gondoskodásban nőtt fel.

A Szolgálat, a célcsoportból adódóan, ebben az időszakban igen rossz mentális állapotban lévő fiatalokkal foglalkozott. A gondozottakra a rendszeres szerves oldószer inhalálás, valamint az alkohol túlzott és gyakori fogyasztása volt a jellemző. A Hungária Körgyűrű építésekor azonban ezt a szállót is lebontották, emiatt 1998-ban új telephelyhez jutottunk.

Zuglóban, az Erzsébet királyné útján hoztunk létre egy komplex ellátást nyújtó intézményt, ami már a gyermekvédelmi törvény szelleme alapján, részben a gyermekvédelmi szakellátásba, részben a gyermekjóléti alapellátásba tagozódott, részben pedig maradt a szociális alapellátásban. Egy épületben 26 férőhelyes fiú utógondozó otthont és családok átmeneti otthonát működtettünk, a már meglévő, három további telephelyen működő anyaothton, illetve családok átmeneti otthona mellett. Ezen túl, továbbra is részt vállaltunk a hajléktalan ellátásból (utcai szociális munka, fővárosi téli krízisellátás), valamint klub-

napközit üzemeltettünk a klienscsaládok gyermekei számára. Éves kliens számunk megközelítette az 500 főt.

A fővárosi gyermekvédelmi szakellátás átszervezése miatt 2001-ben három telephelyünket be kellett zárunk. Amikor 2002-ben az Erzsébet királyné úti telephelyünket is el kellett hagynunk, ideiglenesen a II. kerületi Budakeszi útra, majd egy évvel később a XIII. kerületi Róbert Károly körútra költöznünk. A folyamatos költözések, klienseink elvesztése és az egyre inkább elhatalmasodó feleslegesség-érzés demoralizálóan hatott minden érintettre.

2004-ben végleges működési engedéllyel jelenlegi telephelyünkre költöztünk Budapest XVIII. kerületébe. Jelenleg 15 férőhelyen fogadunk és látunk el utógondozói ellátottként fiatal férfiakat.

A munkaerő-piaci helyzet Magyarországon

Hivatalos munkaerő-felmérési adatok szerint 2008-ban 3 millió 879 ezer foglalkoztatott és 329 ezer munkanélküli jelent meg a munkaerőpiacon. A foglalkoztatottak száma 47 ezer fővel volt alacsonyabb az előző évihez képest, a munkanélküliek száma pedig 17 ezerrel lett magasabb, így megállapítható, hogy a munkaerőpiac jelentősen szűkült az egy évvel korábbihoz képest. Mind az aktivitási arány, mind a foglalkoztatási ráta csökkent, a munkanélküliségi ráta pedig 7,8%-ra emelkedett.¹ 2009 márciusában a regisztrált álláskeresők száma 15 éves csúcspontra jutott, utoljára 1994 májusában volt ekkora a regisztrált munkanélküliek száma.²

A munkahelyek megszűnése elsősorban a férfiakat érintette. Körükben a foglalkoztatottak száma 33 ezer fővel csökkent, míg a munkanélkülieké 10 ezerrel nőtt a 2007. IV. negyedévihez képest. A létszámleépítés elsősorban a fizikai foglalkozásúakat, ezen belül az ipari termelésben és az építőiparban foglalkoztatottakat, illetve az összeszerelői munkát végzőket érintette.¹

A pályakezdő álláskeresők számának növekedése azokban a régiókban kiemelkedő, ahol intenzívebben nőtt az összes álláskereső létszáma is. Ilyen területnek számít a főváros is, ahol egy év alatt az átlagot jóval meghaladó mértékben emelkedett a pályakezdő álláskeresők száma.²

A munkaerő iránti kereslet 2008 végére az év elejéhez viszonyítva nemzetgazdasági szinten 40%-kal csökkent. Ezen belül a vállalkozásoknál közel 50%-kal, míg a költségvetési intézményeknél 15%-kal volt kevesebb az üres álláshely. A versenyszférán belül a legjelentősebb csökkenés a feldolgozóiparban következett be, ahol egyharmadára esett vissza a kereslet az év elejéhez képest. A legkevésbé érintett ágazat az ingatlanpiaci, gazdasági szolgáltatások területe volt 10%-os igénymérséklődéssel. A munkaerő iránti drasztikusan csökkenő kereslet nemcsak a szakképzetlenek esélyeit rontotta, hanem a szakképzettséggel rendelkezőkét is.¹

---

¹ Főbb munkaügyi folyamatok, 2008. január–december Statisztikai Tükör III. évf. 42. szám

² A munkaerő-piaci helyzet alakulása az Állami Foglalkoztatási Szolgálat legfrissebb adatai alapján 2009. március

Belépés a munkaerőpiacra

A foglalkoztatottá váláshoz vezető első lépcsőfok az álláskeresés, ennek elhúzódása, eredménytelensége számos negatív következménnyel jár. A tartós munkanélküliség állapota óhatatlanul passzívvá teszi a munkakeresőt, és ezáltal kizárja a munkaerőpiacról. A legalább egy éve munkát keresők, azaz a tartós munkanélküliek aránya hazánkban igen magas. Az ezredforduló környékén tapasztalt mérséklődés után az elmúlt két évben számuk és arányuk ismételten emelkedni kezdett, 2006-ban például az összes munkanélküli közel fele (46,1%) tartozott ebbe a kategóriába. A 15–29 éves, a tartós munkanélküliség által érintett fiatalok száma és aránya 2006-ban mintegy 48 ezer fő, azaz több mint 40% volt.

Az iskolai végzettség elvileg meghatározó szerepet játszik a munkavállalók gazdasági aktivitásának alakulásában. 2006. IV. negyedévében a felsőfokú végzettséggel rendelkező munkanélkülieknek közel egyharmada (32%) volt túl egy legalább egy évig tartó munkakeresési perióduson, a legfeljebb szakmunkásképzőt végzett munkanélkülieknek pedig közel a fele (45,1%).

Nagymértékben akadályozza a munkához jutást a szakmai tapasztalat hiánya is. A 15–29 éves munkanélküliek 42,7%-ának, a nem tanuló inaktívak 45,1%-ának még soha nem volt állandó munkája. A munkatapasztalattal rendelkező fiatalok többségénél (39,4%) a munkához jutás barát, ismerős vagy rokon segítségével történik. A többi állásszerzési mód közül a munkahely közvetlen felkeresése (16%) és a hirdetés (13,8%) képvisel még nagyobb arányt. A legfeljebb szakiskolai végzettségűek szülői, rokoni segítséggel tudnak elhelyezkedni másodsorban, és csak harmadjára a munkahely személyes megkeresése által. Az elmúlt két évben valamelyest csökkent az álláskeresési módokon belül a munkaügyi központok szerepe. A munkaügyi központok által álláshoz jutott fiatalok száma 55 ezerről 45 ezerre csökkent.

Munkahelyváltások

A munkaerőpiacra lépés idejétől függően az életkor előrehaladtával természetesen nő a munkahely-változtatás valószínűsége. A foglalkoztatottak között a 15–19 éveseknek mintegy kétharmada (67,9%), a 20–24 éveseknek már csak közel fele (48,9%), a 25–29 éveseknek pedig kevesebb, mint egyharmada (28,4%) dolgozott 2006-ban az első munkahelyén.

A legmagasabb iskolai végzettség és a munkahelyek száma közötti szoros kapcsolatot mutatja, hogy a 8 általános iskolai osztálynál alacsonyabb végzettségű foglalkoztatottak mindössze 12,7%-a dolgozott az első munkahelyén, és 41,5%-ának már több mint három helyen volt munkatapasztalata. A felsőfokú végzettségűek esetében a helyzet fordított, esetükben 57,2% dolgozik az első munkahelyén, és csak minden harmincadiknak van háromnál több munkahelyről tapasztalata.

Az iskolai végzettség növekedésével nő a foglalkoztatottság biztonsága és csökken azok aránya, akik valamilyen munkájukkal kapcsolatos gondról számolnak be. Az alacsony végzettséggel sem rendelkezők közel fele, a felsőfokú végzettségűeknek csak egyötöde nyilatkozott úgy, hogy gondja van jelenlegi munkájával. Az iskolai végzettség növekedésével azok aránya is csökken, akik munkahelyet szeretnének váltani.

Az alacsony jövedelem az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezőknél jelenti a legnagyobb problémát, és ők azok, akik közül a legtöbben érzik bizonytalannak munkahelyüket és szeretnének másik munkát.³

---

³ KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL: A fiatalok munkaerő-piaci helyzete a munkaerő-felmérés 2006. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján

A gyermekvédelmi gondoskodásban élők munkaerő-piaci helyzete

A gyermekvédelmi gondoskodásban való nevelkedés jelentősen befolyásolja a későbbi élet- és karrierlehetőségeket. A természetes családi környezet hiánya alapvető szocializációs deficitekhez vezet, a devianciák általi érintettség veszélye sokszorosára nő. A hátrányok már az egyszülős családban felnövő gyermekek esetében is jelentkeznek, azonban a legrosszabb helyzetben az intézményes gondoskodásban felnövők vannak.

A gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatalok a munkaerőpiacon többszörös hátránnyal indulnak. Ezen hátrányok egyik része a családi szocializációs minták hiányára vezethető vissza, másik része a kvalifikáció hiányából fakad. Ebben a csoportban a 15-19 éves korosztályba tartozók 90%-a inaktív. Nem jelent igazán könnyebbséget az sem, hogy nagy többségük még tanul (tankötelezettség). A tovább nem tanulók többnyire képzetlenül vagy alacsony képzettséggel kerülnek ki a munkaerőpiacra.

A statisztikák szerint az általános iskolából történő lemorzsolódás az induló létszámokhoz képest 2,4%-os, ugyanez a gimnáziumokból 8,5%-os, a szakmunkásképzőkből 32%-os. Ehhez hozzá kell tenni még azt is, hogy az érettségit adó középfokú oktatásba minimális számú fiatal kerül ebből a közegekből, a kevés továbbtanulónak a többsége – hagyományosnak mondhatóan – inkább szakiskolákban tanul tovább, azonban közel harmaduk innen is lemorzsolódik.

Interjúink (ld. 82. oldal, Jegyzet) tanúsága szerint, s ezt az utógondozott fiatalok többsége is megerősítette, a lemorzsolódás legfőbb oka korábbi iskolai nehézségeikben keresendő:

„- Kezdtem a Dohány utcai Általános Iskolában, elsőtől negyedikig, ötödiktől nyolcadikig a Széchenyi István Általános Iskolába jártam. A kilencediket műszaki szakközépiskolába jártam, a tizediket pedig a Ganz Ábrahám két tannyelvű szakközépiskolába.

- Tehát tíz osztály?

- Igen, de később elkezdtem a Koós Károly Gimnáziumban a tizediket. Én hülye, inkább mentem volna a tizenegyedikbe.”

„Először a zugligetibe jártam, arra nem nagyon emlékszem, aztán a Dózsa György úti Általános Iskolába, Csillaghelyen volt a Szilágyi mellett pont az iskola. Oda jártam nagyon sokáig, ott is nagyon jó társasági köröm volt végig, nagyon rendes gyerekekkel voltam. Utána meg onnan kirúgtak egy verekedésért, és átkerültem az óbudai Nagy László iskolába, az a

Vörösvári úti nevelőintézet mögött van. Ott szintén, ott hihetetlenül jó baráti köröm volt, és onnan ballagtam el. Minden helyen jóban voltam mindenkivel, de akkor már elkezdtem hanyagolni az iskolát. Lógtam éveket.”

„Sok iskolában voltam. Dány Károlyban kezdtem, onnan kirúgtak, aztán a Kőrösibe, onnan is kirúgtak. A Kőrösi Csoma Gimnázium, az két tannyelvű és nem bírtam. Orosz, az undorító nyelv, azt meg azért hagytam ott, szóval azt én hagytam ott. Utána a testvérem iskolájába jártam, ebbe a líceumba, az elég jó iskola volt, de onnan is lógtam, mert inkább elmentem kábítószerezni, meg pénzt csinálni, ahelyett, hogy benn üljek. Azután, amikor Alsónémedibe voltam, ott jártam egy középiskolába. Az vendéglátó-ipari szakközép volt, azt nagyjából végigcsináltam. Ott nagyon sokat dolgoztam, aztán ott is elkezdtem a végén lógni, összetűzésbe keveredtem az igazgató úrral.”

„- Mivel foglalkozol jelenleg?

- Jelenleg tanulok.

- Mit tanulsz?

- Mindent, amit csak lehet.

- Például?

- Most készülök a vizsgára.

- Miből vizsgázol?

- Nyolc tantárgyból azt hiszem.”

„Hogy mondjam, a nyolcadik kerület legrosszabb iskolájába jártam, én voltam a leggyengébb az osztályban, belém rúgott, belém taposott mindenki. Úgy elnyomtak, hogy tanulni sem volt kedvem, de semmi szinten. Hazamentem és nem tanultam egyáltalán semmit. Kilencedikben már felnőttem, fogjuk rá, mert kilencedikben már látszott az eredményeimen is. Elsőtől-nyolcig kettő és fél, kettes hármas, mint gyerek. Kilencedikre már hármas-négyes, egy-két jegyet már fel tudtam fejlődni.”

További nehézséget jelent számukra, hogy az elhelyezkedés, illetve a munkahely megtartása olyan készségeket igényel (pl. alkalmazkodóképesség, feszültségtűrés, önmenedzselés stb.), amelyek a gyermekvédelmi gondoskodásban felnőtt fiataloknál legtöbbször hiányoznak, vagy gyengék. A családban élő pályakezdők többsége mind anyagilag, mind a kapcsolati

rendszerek tekintetében támaszkodhat a szülői háttérre. A gyermekvédelmi gondoskodásból kikerültek közül a legtöbb fiatalnak a gyermekotthonokból való kikerülés után még a lakhatása sem megoldott, s ennek hiányában folyamatos munkavállalásuk is szinte lehetetlen. A fiatalok nagy része talajtalanná válik, az intézmény elhagyásakor kapott életkezdési támogatást rövidesen felélik, s a munkaerőpiacon való elhelyezkedésről a kezdeti kudarcok után – támogatás hiányában – gyorsan lemondanak. A munkakeresést feladva, munkanélküliként sem regisztráltatják magukat. A fiatalok alkalmi és szezonális munkákból tartósan nem képesek biztosítani megélhetésüket, életvitelük kriminalizálódhat, esetleg a fedél nélkül élők számát gyarapítják.

A gyermekotthonokban felnövekvő fiatalok elhelyezkedésük egyik legnagyobb akadályát abban látják, hogy korábbi tanulmányi elmaradásaikat munkavállalásukkal egyidőben kell(enne) bepótolniuk. Erről szól néhány jellegzetes interjúrészletünk:

„Egyszerre a kettő irtó nehéz. És ez az ellátmány, ez a 35.000- egy lófing. Ja, tehát muszáj elmenni dolgozni, de akkor mikor tanulok.”

„Elláttam magam, rendesen dolgoztam ugye, diákmunkából éltem, tehát dolgoztam, hát választanom kellett vagy az iskola, vagy a meló, de hát biztosítanom kellett a megélhetést. A szükség, az nagyúr. Sajnos a munka az iskola rovására megy, de most jön majd a levelező tagozat, vagy valamit kitalálok, hogy ne legyen ilyen az állapot.”

„Csináltam diákmunkát és mellette tanultam egy darabig, de nem volt jó, mert volt, amikor reggel hatkor hívtak, de volt, amikor este. Nem tudtam így tanulni, mert fáradt voltam, és átaludtam az egész napot.”

- Miért rúgtak ki?

- Mert volt egy megállapodásunk, hogy minden nap 30 napon keresztül be kell járnom hozzájuk ahhoz, hogy újra visszavegyenek normálisan az iskolába, mert azelőtt is volt egy hiányzásom, és ezt nem tudtam tartani, mert dolgoztam. Ezt nem vették figyelembe, mert nem volt választásom, elém rakták azt, hogy iskola, vagy munka, és én a munkát választottam.”

Az alulképzettséghez kapcsolódó munkavállalási nehézségek, továbbá a később kialakuló hajléktalan életmód feltehetően kauzális összefüggést mutatnak a gyermekotthoni ellátással, illetve annak minőségével.

A fővárosi hajléktalanok körében – egyes becslések szerint – a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerültek aránya eléri a 25-30%-ot. 4 Természetesen ebbe az adatba nem csak a fiatal - 18-24 éves -, hanem az ennél akár jóval idősebb hajléktalan embereket is beleszámolták, akik valaha is a gyermekvédelmi rendszerben nevelkedtek. Továbbá ide számolták nem csak az eredetileg Budapesten élő, hanem az ország egész területéről a fővárosba vándorló, nagykorúvá vált egykori gondozottakat is. (A hajléktalan populációról friss kutatás nem áll rendelkezésünkre, ezért ezeket a becsült adatokat véleményünk szerint óvatosan kell kezelni. Vitatkozik ezzel a számmal a Gyuris T. - Molnár D. L. – Szántó R. által írt tanulmány (1992.), amely ezt az arányt 13, 9 % körül határozza meg.^{4.a.)}

Egyes fővárosi gyermekotthonokban van lehetőség szakma elsajátítására, a képzések azonban elsődlegesen terápiás céloknak felelnek meg. Hasznos szabadidős, fejlesztő elfoglaltságot jelentenek a fiatalok számára, azonban a megszerezhető szakmák (pl. szövő, fazekas, virágkötő) általában nem piacképesek, nem felelnek meg a fővárosi munkaerő-piaci elvárásoknak. Ugyanakkor az ilyen oktatásban való részvétel bizonyos esetekben felmentést ad felnőtteknek, gyerekek egyaránt azalól, hogy felelősen gondolkodjon a fiatal pályaválasztásáról.

A gyermekvédelmi gondoskodásba kerülő gyermekek sajátos életútjuk eredményeként rövid tanulási karrierrel számolhatnak, jellemzően csak alacsony végzettség eléréséig vezet az út. A fiatalok ebben a tekintetben sem rendelkeznek „hazulról hozott” példaképekkel, modellekkel, egyedül állnak az életútjukat jelentősen befolyásoló döntések előtt.

A következőkben két olyan interjúrészletet mutatunk be, amelyekből kitűnik, hogy az utógondozottak támogatása, a munkahelykeresésükben való segítség kiemelten pozitív élményként szerepel élettörténetükben, nem szokványos velejárója mindennapjaiknak.

„Volt egy nevelő, Péternek hívják, akit azt kell, hogy mondjam, hogy a világ legokosabbjának mondom és a legtapasztaltabbnak. Minden téren, az élet terén. Ritka az az ember, akire ezt kell, hogy mondjam. Bár sajnálom, hogy most már nincs abban a csoportban, ahol én voltam, mert nagyon elkanászosodtak az utóbbi időben. Most kaptak egy olyan nevelőt, akit mi gyerekeknek kezeltünk, és őt tették föl nevelőnek, most mindenki hülye, mint a segg. Hát ő?

---

⁴ Monitoring jelentés a főváros foglalkoztatáspolitikai helyzetéről 2004.

^{4.a.} <http://www.kazalkolos.lapok.hu/keret.cgi?/hajlektalanok4.htm>

Hogy mondjam, ez az ember hasonlít Jézus Krisztusra, külsőre. Szó szerint, azt mondta neki egy lány, Jézusom milyen göndör a haja, meg minden. Amikor megfürdött és megborotválkozott, kijött a víz alól, ugyan olyan vékony testalkatú, mint Jézus – fiúk feltámadt!

- És miben segített neked, milyen pluszt adott?

- Mi pluszt? Amikor a legszorultabb helyzetem volt, akkor is ki tudott segíteni, bármikor. Amikor nem volt gyógyszerre pénzem, egy szavamba került, hogy vegyen. Meg jó tanácsokkal látott el, címeikkel, hova menjek, mit keressek, milyen munkahelyet, hol fognak felvenni biztosan, ne kóvályogjak.”

„- Az fontos, hogy milyen utógondozója van valakinek?

- Szerintem igen, mert másként hozza ki belőlem a jót. Mert tökre jól lehet vele dumálni és megpróbál velem úgy dumálni, hogy közben a segítséget is belerakja. Így azért jobban tudja felfogni az ember, mintha csak negatív dolgokat kap.”

A gyermekvédelmi ellátásban felnövekvők szeparációja, szocializációjuk egysíkúsága, az életvezetési támogatás hiánya sok esetben reális alapokat nélkülöző, integrálatlan jövőképet eredményez. Az alábbi beszélgetés-részletek ezt a jelenséget jelenítik meg, illetve a témát a humorosságig bagatellizáló megközelítés pszichológiai értelemben véve elhárító tendenciákat érzékeltet:

„Elmegyek egy üzembe, meg mit tudom én, nem tudom, hogy mennyire lehet ezt megcsinálni, hogy veszek valamilyen árut, amit fillérekért adnak, jó hát mit tudom én, egy csokit, egy ilyen tábla csokit, jó mondjuk, darabja az ötven forint és eladom darabját 200 forintért, jó mondjuk, ezt kartonba adják, az üzemekben nem darabokra, és eladnám. Ehhez észjárás is kell. Előbb utóbb összejönne pár millió. Még valami üzletbe belevágnék.”

„Olyan vágyam van, amit lehetetlen végrehajtani, én milliárdokat akarok, én Bill Gates-nél is gazdagabb akarok lenni, de hát ez lehetetlen.”

„Az, hogy Bill Gates meghal, és rám hagy mindent, ez az én kérésem.”

„Nem hosszú-távú, ez elég rövidtávú terv, tehát én másfél éven belül meg akarom nyitni az éttermemet. Akár így, akár úgy, én meg fogom nyitni ezt az éttermet. Pizzériát fogok nyitni

minden áron, és ez nem csak egy terv, nem csak egy álom, ez egy cél és semmi mást nem tudok most mondani jelen pillanatban. Pizzériát fogok nyitni.”

„A foci. Hát már azon is gondolkoztam, hogy elmegyek diákmelóval, hogy szerezzek pénzt, hogy tudjak menni edzésekre, hogy bekerüljek egy klubba.”

„Multimilliomos szeretnék lenni. Valami üzletet nyitni, bármit, amilyen van.”

„Én mobilfüggő vagyok, mobil mániás, ezt így megmondom. Annyi telefonom volt életemben, mint senkinek a Földön. Bele akarok kezdeni egy ilyen mobil telefon üzletbe, de nem így boltilag, hogy én kibérlek egy üzletet és ott állok nyitva, mert annyira hülye nem vagyok, mint azok a boltosok. Ha boltban kezdesz árulni hivatalosan, akkor minden telefon után 40 %-ot kell adózni hivatalosan. Hogyha nem tudja megcsinálni, hogy ne legyen hivatalos, pont az az egy-két telefon nem megy el, akkor az egész üzlet rámegy. Érted? Én meg nem vagyok olyan hülye, hogy egy ilyen államnak, aki úgy lehúzott minket, mint állat... Olyan csődtömeg ez az ország, hogy akkora lyuk tátong a közepén, addig kéne tömni pénzzel, mire felszínre kerülnénk. Ötszáz méteres gödör, mert ilyen szarul van most az állam, és észrevettem azt, én nagyon sokat járok piacokra, hogy ott pedig az emberek csak fizetik a napi pénzt a pultért, még jobb áron is el tudja adni az áruját, és nem adózik belőle.”

„- Színművészetire megyek, de most lesz egy külön felvételi, írtam egy levelet a rektornak, és megfelvételiztetnek.

- Tudnak úgy felvételiztetni, hogy nincs érettségid?

- Persze.

- Komolyan?

- Akit fel akarnak venni, azt felveszik.”

Véleményünk szerint, a jelenleginél komplexebb módon kellene megvizsgálni és fejleszteni a fiatalok alap- és szakellátását, a kötelező iskoláztatás kérdését, a pályorientáció és szakmaszerzés, a munkára való felkészítés és az önálló életvitel megismerésének teendőit. A szakellátás szakmai minimumait e téren is fel kell állítani. Meg kell határozni, hogy a fővárosi intézményrendszer milyen szinten vállal kötelezettséget a gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedett fiatalok pályaképének és szemléletének kialakításában, munkaerő-piaci esélyeik javításában. A szakellátásban elengedhetetlen, hogy az általános iskolai végzettség

megszerzését követően sor kerüljön a továbbtanulás ösztönzésére, biztosítva legyenek a pályaorientációt, illetve a pálya és szakmaválasztást segítő foglalkozások, s megfelelően készítsék fel a fiatalokat arra, hogy megküzdhessenek a szakképzésbe való bekerülés problémáival.

A gyermekvédelmi szakellátásban nagykorúvá vált fiatalok hátrányainak csökkentése érdekében olyan utógondozó rendszert kell kialakítani, amely rendezett lakásviszony mellett, a munkaerő-piaci készségek fejlesztésében, a munkahelykeresésben és a munkahelyen való megmaradásban is támogatja a fiatalot.⁵

---

⁵ Monitoring jelentés a főváros foglalkoztatáspolitikai helyzetéről 2004.

Utógondozó Otthonba érkező fiatalokról jelen időben

Gyermekotthonokból érkezők

Az Utógondozó Otthonban ellátásban részesülő fiatalok túlnyomó többsége gyermekotthonban (nem lakásotthonban) nevelkedett, és jellemzően hosszú, kisgyermek-, vagy kiskamaszkorban kezdődött átmeneti nevelés és több gondozási helyváltás után érkezik hozzánk. A fiatalok megfelelően működő családi kapcsolatokkal nem rendelkeznek, bár legtöbbször többé-kevésbé rendszeres kapcsolatot ápol családtagjaival.

A negatív tartalmú családi történetek, legfőképpen a gyermekotthonba történő elhelyezések okainak, valamint az ott átélt negatív tapasztalatoknak a narratív formába öntése – interjúink tapasztalatai szerint - nem könnyű feladat a fiatalok számára. A traumatikus emlékek felelevenítése, szisztematikus elemzésük ahhoz, az úgynevezett hermeneutikai szemponthoz kapcsolódik, amit a pszichológia újabban szívesen alkalmaz. Eszerint a narratív struktúrák jelentőségét tematizálva könnyebben jutunk el a tünetekhez, a traumatikus eseményekhez. Ebben az értelemben a traumatikus életesemény az élettörténet dialógusa köré szerveződik, így a trauma és a tünet nem végeredménynek, hanem kiindulópontnak tekinthető.

A traumatikus emlékezettel foglalkozó szakirodalom egyik kiemelkedő szerzőpárosa Nanette C. Auerhahn-nak és Dori Laub-nak (1998, id. Erős, 2000) tanulmánya alapján a következőképpen jellemezhetjük a traumatikus emlékezet különféle formáit.

1. „Nem tudás”: a személy nem emlékszik semmire, vagy hiányzik annak pszichikus reprezentációja, hogy mi történt vele, egyáltalán vele történt-e valami. Az elbeszélésben túlsúlyban vannak a primitív énvédő mechanizmusok (tagadás, hasítás, amnézia, derealizáció, deperszonalizáció) és nincs jelen a reprezentációban a reflektív-én.
2. Fedőemlékek: az emlékezet hiányát hamis, fiktív elemek takarják el. Ezek olykor teljes mértékben fiktívek lehetnek, olykor pedig féligazságokat tartalmaznak. A történetekben gyakran jelennek meg olyan – könnyen elmesélhető, anekdotikus, olykor vidám elemek, amelyek elfedik a valóságos történések emlékeit. Nem ritka, hogy a mesélő maga is fikcióként éli meg a történetet, mivel – a szerzők szavait

idézve- „minden olyan hihetetlennek tűnt, hogy az ember még önmaga számára is kitalálnak látta”. (Auerhahn és Laub, 1998, p27).

3. Újraélés: Bizonyos esetekben megtörténhet, hogy a személy újraéli a traumát, a lehasított, fragmentált érzéseket, viselkedéseket, amik disszociált módon megelevenednek, a reflektív én részleges vagy teljes távollétében. A narratívumokat tehát a személy „eljátssza”, emócióit közvetlenül megjeleníti, anélkül, hogy neki ebben bármi „szerződése” lenne.
4. Foszlányos, töredékes emlékezet: A megélt tapasztalatok egy részét a személy egy részét megtartja, de az élmények izoláltak, dekontextualizáltak, nem ágyazódnak bele jelentés-teli összefüggésekbe, szétszakadozott történetek, „sztori foszlányok” jellemzik a történetet.
5. Transzfer-jelenségek: A múlt nem integrált töredékei a tárgykapcsolatok szintjére emelkednek és befolyásolják a személy aktuális tárgykapcsolatait, élethelyzeteit. A korai kötődési sérülések egész életen keresztül meghatározzák szociális kapcsolataink minőségét és énképünket.
6. Túlburjánzó narratívumok: a személy mindenre emlékszik, képes ezeket a tapasztalatokat elmesélni, azonban az emlékek sokszor elszabadulnak, mintegy elöntik a tudatot. Ezek az emlékképek kényszerítő erővel, az eredeti élmény intenzitásával jelentkezhetnek.
7. Élettémák: A személy bizonyos távolságot alakít ki a túlburjánzó emlékektől. Az átélt események a személyiség integrációjának fő mozzanatává, alapvető identitástémává válva kerülnek feldolgozásra..
8. Tanúságtétel: a megfigyelő én, mint tanú mindvégig jelen van a traumatikus történet elmesélésénél, a tudás valódi, a történetben hiteles emberek jelennek meg. A tanúságtételnek különböző műfajai vannak: önéletrajzok, memoárok, dokumentált önéletrajzi interjúk.
9. A trauma, mint metafora: a személy a trauma emlékét, a traumatikus eseményt és annak hatását kreatív módon képes felhasználni belső, fejlődési, érzelmi és intellektuális konfliktusai megoldásában. A trauma bizonyos aspektusait eszközként, metaforaként, mintaként tudja alkalmazni későbbi életében.

10. Cselekvéses tudás: a traumatikus emlékezetnek ez a legmagasabb szintje: a tudás tudatos cselekvésben nyilvánul meg. A személy nemcsak a tények ismeretével rendelkezik, hanem azt is tudja, hogy mit kell a tényekkel kezdenie: társadalmi és politikai cselekedetekben nyilvánulnak meg a múlt emlékei.

Az utógondozott fiatalokkal készített interjúk tartalomelemzése során a traumatikus emlékek három nagy témakör köré szerveződtek: a bekerülés traumája, a családban elszenvedett negatív tapasztalatok és a gyermekotthoni emlékek.

A gyermekvédelmi rendszerbe való bekerülés okainak jelentős része, valamint a vérszerinti családban elszenvedett traumatikus élmények tekintélyes hányada a „nem tudás” szintjén szerveződik. Ez az eredmény arra hívja fel a figyelmet, hogy a fent említett traumákat a fiatalok egyáltalán nem dolgozták fel.

„- Mikor kerültél be, és hogyan?

- Nem tudom.”

„Az volt, hogy valószínűleg anyám nem tudott nevelni, azt, hogy miért, azt nem tudom, nem nagyon beszélek vele, beszéltem vele, egyszer-kétszer, de én nem dobtam fel ezt a témát. Ez akármi lehetett, már nem emlékszem, de biztosan nem azért rakott be állami gondozásba, merthogy ő rossz ember, vagy én vagyok rossz ember, hanem azért, mert nem tudott gondoskodni rólam.”

„- Úúú! Annyira már nem emlékszem így utólag.

- Mire emlékszel?

- Hát arra, hogy anyám nem bírta minket eltartani kiskorunkba, és engem berakott egy gyermekotthonba, a bátyámat meg azt hiszem, magához vette. Valami ilyesmi volt benne.”

„- Hogyan kerültél be?

- Családi okok miatt.

- Ez pontosan mit jelent?

- Lakhatási okok miatt. Elkúrták a lakásunkat.”

„- Apámat nem ismertem.

- Nem ismerted?

- És milyen az anyád?

- Nem érdekel engem annyira.

- Miért? Dühös vagy rá?

- Nem, csak hát ettől én nem leszek gazdagabb.”

„Hogy apám létezik-e, él-e, semmit nem tudok.”

A traumatikus narratívák egy másik feldolgozottsági szintje a fedőemlékeké. Ebbe a kategóriába interjúink negatív családi emlékei illeszkedtek.

„Negatív emlék, hát az is van, talán az anyukámmal szembeni konfliktusok. Anyukám szerintem túl korán szült meg engem. Tizennyolc évesen, ami azért korai szerintem, 18 évesen, és ezt ő nem bírta. Most én belegondoltam, ha egy kisgyerek itt szaladgálna nekem, hát én se bírnám. Sokat kiabált, meg minden. Hát izé, azért türelmes volt, meg minden, de hát egy kisgyerek addig megy, addig lovagol az anyja idegein, amíg ki nem borul. És ez természetes. Hát anyukám mostanra tökéletes családjára lett két gyerekkel. Vagy egy öcsém, meg egy húgom, féltestvéreim. Mindketten Nagytétényen laknak egy hatalmas családi házban. Egy karate edző a férje, nagyon normális ember, és beért az anyukám, tök jól élnek. Tök rendben vannak. Az egy hiba volt, hogy velem olyan korán kezdte, vagy hogy mondjam.”

„Édesanyám jóvoltából. Annyira kellett neki, izé ,WC-re menni, hogy letette azt a kibaszott táskát, benne voltak mindenféle fényképek, és ellopták, mert neki annyira kellett WC-re menni, hát ezért nincsenek emlékeim. Rohadjon meg. Nem is az anyám. Semmiben nem hasonlítok rá, sem a színem, semmi. Közel se hasonlítok rá. Nem tudom, hogy akkor hogy’ a francba lehettem a fia. Ja. A buszpályaudvaron letette, idióta volt, hát ellopták tőle szépen. Istenem, ha tudom, hogy valami az enyém és tudom, hogy annyira fontos, nem magammal viszem? Hát soha nem fogom ezt neki megbocsátani. Mondjuk, engem ez az egész poénból nem érdekel.”

„Apám egyszer eljött meglátogatni, de akkor is beszopta, mert nem voltam otthon. Lent voltam vidéken a nagyinál, és akkor 14 éves voltam. Azóta 21 vagyok. Sűrűn jön, leszek huszonnyolc, akkor majd eljön. 14 évente.”

„Bementünk a kórházba, bent akartak tartani, mert kétoldalú tüdőgyulladásom volt. Akkor derült ki, hogy asztmám van. Az orvosok az ajtóban álltak, mondtam, hogy ne jöjjenek be, mert anyám jól be volt állva. Anyu, keltettem, Anyu, ébredj, mert visznek az orvosok. Voltam 14 éves. „Jól van, gyere” és puff vágott pofon. Szóval és konkrétan.”

A negatív családi tapasztalatok megjelennek az újraélés szintjén is. Ezekre a történetekre az a jellemző, hogy elmondásukat heves emocionális reakció kíséri. A fiatalok teátrálisan adták elő a velük történeteket.

„Hát én úgy érzem, hogy az anyám sosem szeretett. Szart rám és kész.”

„Nevelőapám miatt kerültem be, nem vagyok vele jóban. Egy alkoholista, szemét állat!”

„Anyám egy patkány. Egy szarganély.”

„Rossz emlékem a nagyról pedig az volt, hogy vitt minket nagynéniről nagynéniig. Az egyiknél aludtuk, a másikhoz elmentünk vendégségbe. Elindultunk hazafelé, dobált engem kővel: „Te büdös kölyök, utállak titeket!” És a hátamba vágott egy kavicsot, de nem olyan kis kavicsok voltak. Sarkos kavicsok voltak, nem annyira az fájt, inkább az, amit mondott egyfolytában: „Úúúútállak titeket, így utállak, úgy utállak!”.

A foszlányos, töredékes emlékezeti tartalmakat elsősorban a gyermekotthonban megélt tapasztalatok adják:

„- Hát a Békében? Én voltam a legkisebb, gondolhatod. Bekerültem 16 éves fejjel 18-24 évesek közé. Gondolhatod, hogy hű’. Körülnéztem, egyik jobban félt, mint a másik, egyik nagyobb tolvaj, mint a másik, egyik feketébb, mint a másik. Én is cigány vagyok, de ezek?

- Kigyúrt cigány?

- Nem ez a tipikus, a gyerekem, a gyereked, én vagyok a valakije, és én csak ránéztem, te is cigány vagy. Zenész cigányok és oláh cigányok. Hogy mondjam neked, ezek az elmaradott vidékiek jobbak, mint ők. Én dolgoztam velük együtt, azok csak mondják a magukét, de semmit nem csinálnak. Ezek ú’ anyám, amit ezek ott leművelnek. Azalatt a fél év alatt, amíg

ott voltam, ezek nevelőt vertek, egymást leölték, egymás csaját megerőszakolták szinte, de szó szerint.”

„Hát, amikor költözködések voltak, el kellett hagyni a házat, az nagyon rossz emlék volt. Amikor visszaszedték az apostolok, vagy kicsodák, az rossz emlék volt.”

„- Mit adott neked?

- Nekem? Két kurva nagy pofont, először is, ami jó volt, minden, de aztán nem tudom, nem tudom. Őszinte volt velem, ami jó. Ami jó volt ott. Mert azért azt ki kellett bírni azt a helyet, szóval nem úgy volt az, ott voltak dolgok, és őszinteség nem volt, szóval ott nem volt kimondva semmi. Ott volt az igazgató úr is, na jó ebbe nem folynék bele. De ő őszinte volt.”

A transzfer-jelenségek kategóriájába olyan, a szeretetkapcsolatok hiányáról árulkodó megnyilvánulások kerültek, amelyek rávilágítanak a korai kapcsolati sérülések következményeire. Ezek elsősorban az önértékelésre és az énképre, a bizalomra való képességre illetve az ezeken alapuló későbbi szociális kötődésekre hatnak.

„Van olyan ember, aki ok nélkül gyűlöl másokat, megteheti, mert szabad ország. Ennyi. Én is gyűlölök sok mindenkit, ok nélkül, csak úgy viccből, élvezetből. Miért? Mások is engem.”

„Senkivel, csak magammal. Nem fogok és semmit sem megosztani másokkal, menjen a levesbe és kész. A lényeg, hogy nekem legyen.

Ezért nem is tartom magam fontos embernek. Elég baj, hogy egyáltalán embernek születtem.”

„Hát, én ezt elég korán megtapasztaltam már, egész kiskoromban, úgyhogy utána már nem is nagyon számítottam az emberekre ilyen téren, szóval nem volt az a bizalom.”

„Mindenkiben azt láttam, hogy nem tudni, szóval nem tudom, hogy bízhatok-e benne? Szóval nem, nem, nem. Mikor a Szilágyiba voltam senkiben nem bíztam. Szóval ott, ott nem, az nem az a hely. Alsónémediben ugye ott volt az öreg, a Tibi, ő imádni való volt.”

A traumatikus emlékek magasabb szintű feldolgozottságának kategóriájában mind a vérszerinti családdal, mind a gyermekotthoni léttel kapcsolatos negatív élmények szerepelnek. Ezek a tapasztalatok éppen átdolgozottságuk okán, már képesek az élettörténetbe többé-kevésbé integrálódni, perspektívában önreflexióként is szerepelni,

meghatározva ezzel az egyén identitás-stratégiáját. A következőkben „túlburjánzó narratívákra”, valamint „élettémákra” mutatunk példákat.

Túlburjánzó narratívumok:

„- Hát én azért kerültem állami gondozásba, mert elég rossz volt a családi körülmény. Állandó verések, ivás és én beleuntam, fogtam és eljöttem otthonról. Két hétig akkor az utcákat róttam egy nagyon kedves barátommal, aki szolidaritásból velem tartott, utána megfogtak a rendőrök, az is teljesen véletlen volt, mert nem engem kerestek, csak elindultam ellenkezőleg, amikor megláttam őket. Akkor nagyanyámhoz vittek, mert én mondtam, hogy anyámékhoz nem megyek vissza, hát valami legyen, de én nem, és akkor bekerültem, bejöttem az Alföldibe. Utána nem tartottam anyámékkal a kapcsolatot. Aztán apám egyszer csak megjelent, és megpróbált bepótolni 14 évi elmulasztott dolgot, és nem sikerült neki. Utána úgy döntöttünk, hogy külön utakon járunk. Akkor elmentem albérletbe a barátaimmal, akkor körözés alatt álltam ugye, mert megléptem.”

„- Ő mindent elkövetett azért, hogy normális család legyen, de sajnos az alkohol mindent tönkre tett. Anyám előtte sem vetette meg a piát, elköltöztünk Pilisre, belekeveredett egy adósságba, el kellett adni a lakást, elköltöztünk Pilisre, mert ott olcsóbb volt a lakás, de az alkoholista szomszédok belevitték mindenben, ott lettek alkoholisták, a mostohaapám is, pedig ő nem ivott előtte, amíg Pesten laktunk. Ott ment tönkre az egész, ott kezdődtek a verések, ott kezdődött a terror, aztán meg ennyi. Anyám pedig mindent elkövetett, hogy ez ne így legyen, csakhogynem kár, hogy ivott.

- Tehát az ivás miatt volt ez az egész.

- Igen. Annyit tudok, hogy mielőtt meghalt rendszeresen dolgozott, már nem ivott annyit.

- Van valami konkrét emléked róla, ami nagyon jó.

- Mindenre emlékszem, arra hogy beszéltek telefonon, eljártunk vidámparkba, sokat voltunk ott. A rendszeres bujkálás a mostohaapám elől, közösen. Állandóan fedezték egymást, a szeretőire, mindenre emlékszem, mégiscsak az anyám, de jóra és rosszra emlékszik az ember egy anyával kapcsolatban, ugyanúgy nyomot hagyott bennem a rossz, meg a jó is.”

„Hát, hogy mondjam, a családi körülményeim. Apámat nem ismertem, anyám nevelt.

Hát igen, ameddig nevelt, nevelt. Fogjuk rá. Hát előtte az igazi apámnál nyolcvannyolctól, arra nem nagyon emlékszem, nem is láttam azóta. Hát, hogy mondjam ezt, anyám kilencvenkettőtől összejött egy csávóval, ő megkattant, drogozott, elég keményen, és onnantól úgy mondom a nagyi nevelt kilencvenháromtól. Ő meghalt, de még a halála előtt bekerültünk az öcsémmel együtt intézetbe. Gondolom elege lett, akkor kerültem be először a Szentkirályiba, az egy átmeneti, utána átkerültem a Békébe. Jó hely, nem csináltam ott semmit. Hét hónapig voltam ott, hét hónap után átkerültem a Cseppkő utcai Gyermekotthonba, ahol épp hogy betöltöttem a tizennyolcat átjöttem a francba. Hát, hogy mondjam neked, még akkoriban forrófejű, hülye gyerek voltam, nem azt mondom sok minden változott két év alatt, nekem szabadság volt a mindenem, meg hát a barátnőm. Hát hogy mondjam, tizenhét - tizennyolc évesen ne mondják, hogy este tízre legyél itt. A volt barátnőm pedig könyörgött, hogy legyek vele kilenc - tíz órákor is. Akkor tudtunk igazából lazulni, mert iskolába jártunk stb. Szóval volt ramazuri.

Egy óra, két óra talán négy, öt is volt, amikor hazaértem, utána menjél suliba, ha tudsz. Tudtam én, bírtam én egy darabig. Utána volt, hogy kikerültem, egy-két évet kinn kell lenni, hogy visszakerülj a rendszerbe.”

Az élettémák esetében a fiatal bizonyos távolságot alakít ki negatív emlékeitől. Az átélt események a személyiség integrációjának már nem gátjai, hanem épülésének, alakulásának elemei.

„Nem tartom apámnak, én Árpinak hívom őt, és Árpi is marad, még akkor is, ha anyámat tízszer el fogja venni feleségül, a következő száz évben. Nekem van egy apám, akit majd meglátogatok és jól leosztom.”

„Nagyon sokat narkóztunk, szívtunk, kábítószereltünk, heroinoztunk, szpídeztünk. Mindent szétcsaptunk, akkor raboltunk. Nagyon sok bűncselekményt követtünk el. Kiraboltunk másokat, verekedtünk. De ugyanakkor élsportoló is voltam, jégkorongoztam az Újpestbe, nagyon jó voltam benne. Meg az iskolában is eredményes voltam úgy nagyjából, olyan társasági ember voltam, ugyanakkor nagyon kommunikatív, befogadtak nagyon sok helyre. Jó, hát volt ilyen emlékem is, meg olyan is. Az egy állapot volt, ami akkor volt, azt kellett csinálnom, azt éreztem, hogy azt kell csinálnom, most elérkeztem egy másik állapotba és most meg valami más kell. Kipróbáltam, és rajta maradtam, ennyi. Nekem nem kellett két órát könyörögni, hogy én szívjak.”

„Igazából az maradt meg róla, hogy egyszer a halakat éjszaka, mikor még fiatal volt, én meg nagyon kicsi voltam, kiszedtem az akváriumból, mert megdöglöttek, úgy elvert az övvel, hogy csak úgy csattogott, úgyhogy minden bajom volt, Az ilyenekre az ember valahogy emlékszik, ez úgy megmarad és így konkrétan emlékszem rá, hogy jött és megpüfölt.”

„Második rossz emlék: Hát jött a karácsony, aztán valami barátja meglopta 300-400 ezer forinttal, én meg órákig sírtam a veréstől.”

„Anyuról? Hát egyszer hozzávágtam egy fél téglát. Mert haza akart vinni aputól. Nem akartam vele menni.”

Az Auerhahn és Laub által felállított kategóriarendszerben a magasabb feldolgozottsági szinten lévő emlékképek „tanúságtétel”, „metafóra” és „cselekvéses tudás” formájában reprezentálódnak. Ezekbe a kategóriákba viszonylag kevés idézetet tudtunk besorolni interjúinkból. Ennek az az oka, hogy ahhoz, hogy a negatív élmények a trauma feldolgozása után, mint motivációk, cselekvések artikulálódjanak, a személyiség magas fokú integritására van szükség. Ezzel szemben, a mi interjúalanyainknál, életkoruk, illetve többszörös retraumatizációjuk miatt, az integritás csak nyomokban fedezhető fel..

„- Én úgy gondolom, hogy a rengeteg verekedés abból szokott adódni az ilyen helyeken, hogy össze van zárva sok ember, legyen szó egy állami gondozásról, egy szeretet-otthonról, egy hajléktalan szállóról, egy börtönről. Teljesen mindegy, az abból szokott adódni, hogy én vagyok a dominánsabb, vagy ki az erősebb, ugyanúgy, mint az állatoknál.

- És te mennyire voltál domináns?

- Én mindig megvoltam magammal, én mindenkiel kijöttem, nem akartam, hogy akkor én most. Én úgy gondoltam, hogy egy közösségben élünk, a mai napig úgy gondolom, hogy sorstársak vagyunk. Ki ezért, ki azért került be, egyenrangúak vagyunk, ő is olyan nyomorult, mint én, és ő is olyan, mint a második, harmadik. Különbség nincsen köztünk, neki lehet, hogy van félretéve egy milliója, de akkor is ugyanott van, és akkor is ugyanabba a szarba van nyakig. Nem is az a baj, hogy benne vagy nyakig, hanem, hogy belefolyik a szánkba.”

„- És ezek a menekülések, ezek inkább jobb élmények, vagy inkább rosszak?

- Nézőpont kérdése, idővel inkább én is úgy gondolom, hogy én már csak nevetek rajta. Mostohaapám be volt rúgva, hova bújjunk? Menjünk a padlásra . A padlásról eljöttünk. Hová menjünk? Menjünk az udvar közepén levő diófa alá. Aztán jöttek, megtaláltak és mint a nyulak, ki a bokorból és futás. Valahogy így zajlott. Én nevettem, egy idő után anyámmal csak nevettünk ezeken a dolgokon. Úgy gondolom, egy idő után olyan, mint egy lábtörés, ami rossz időpontban rossz dolog. Olyan, mint egy nagy verekedés, ami abban az időpontban rossz dolog, de később az ember csak nevet rajta.”

A fenti, illusztrációként szolgáló idézetek után, utaljunk néhány tendenciára. Az általunk készített interjúk elemszáma nem jogosít fel bennünket semmilyen általános alapelv kimondására, de megfigyeléseink ebben a hipotetikus formában is érdekesek lehetnek.

Az általunk feltett kérdésekben többször szereplő „emlékkép” hívó szóra, az interjúalanyok többsége a vérszerinti családdal való kapcsolatának egy-egy epizódját elevenítette fel. A gyermekotthoni élmények bemutatása a vérszerinti családhoz képest elenyésző arányban fordult elő.. Ugyanezt a megfigyelést erősíti az a tapasztalatunk, hogy a vérszerinti családról elmondott történetek lényegesen bővebbek, részletesebbek és színesebbek.

Ide kapcsolódik az a megfigyelés is, hogy a fiatalok számára – a gyermekotthoni gondoskodásban töltött évek alatt is – a meghatározó személy továbbra is a vérszerinti családból kerül ki. Fontos tudnunk továbbá, hogy a gyermekeket körülvevő felnőttek közül, csak igen kevés nevelő –státuszban lévő személy van, akiket ők „segítő-”, támogató-”, tekintély-figuraként reprezentálnak gondolkodásukban. Ezeket a funkciókat, szerepeket inkább az intézmény közegéhez valamelyest kapcsolódó, de nem a gyermekotthonban dolgozó, szoros szakmai értelemben vett szakember jelenti. Például a buszsofőr, a gyermekotthonban filmet forgató operatőr, valamint a csekély számban a gyermekotthonban élő utógondozott játszhat ilyen szerepet a gyerekek életében.

Az utógondozott fiatalok szociális közegéről általánosságban elmondható, hogy kiüresedett. A korábbi és a jelenleg gondozási helyükön kialakított kortárs kapcsolataik felszínesek, emocionális biztonságot nem nyújtanak a számukra. A bizalom hiányát nagyon sokan említették beszélgetéseinkkor.

„- Van olyan, hogy legjobb barátod, akivel úgy érzed, hogy elvagy bárhol?

- Olyan nincs.

- Hát inkább haverok vannak?

- Inkább. Én nem bízik senkiben.”

Az összetartozás élménye, pontosabban annak hiánya olyannyira meghatározza identitásukat, hogy akár negatív életeseményeket is pozitív emocionális színezettel említenek annak érdekében, hogy legalább a közösséghez való tartozás illúzióját fenntarthassák: ilyenek például a kortársakkal együtt elkövetett bűncselekmények, a pszichoaktív szerekkel szerzett élmények, illetve a családi bántalmazás sorsközössége.

A korábban kifejtett bekerülési okokhoz és a vérszerinti kötődésekhez kapcsolódó veszteségtörténetek traumatikus erejéről elmondható, hogy a többi eseményhez képest időtállóak: míg egy nevelőapa bántalmazásának narratívája formálódik az idők során, ezek a tapasztalatok nem mozdulnak el a zéró narratíva szintjéről. A fiatalok számára ezek feldolgozása jelenti a legnagyobb nehézséget. Azt tapasztaltuk, hogy az ehhez kötődő gyászfolyamatuk megrekedt.

„Lehet, hogy tévedésből jöttem a világra, legalábbis szerintem.”

„Ezért nem is tartom magam fontos embernek. Elég baj, hogy egyáltalán embernek születtem.”

„Úgy veszem, mintha meg sem születtem volna, egyszerűen csak vagyok és kész. De, hogy minek? Mert így is csak szenvedek.”

Az elfojtás alatt álló traumatikus élmények, illetve a különböző szintű önreflexióval bíró élettörténeti reprezentációk integrációja sokszor meghaladja a fiatalok én-erejét, integrálatlanná, negatív színezetűvé teszik az énképüket, majd ennek nyomán irreális elemek jelennek meg jövőképükben.

Felkészülés az önálló életkezdesre

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. (Gyvt) rendelkezései értelmében az átmeneti vagy tartós nevelt fiataloknak a nagykorúságuk előtti fél évben gyámjukkal, nevelőikkel, családtagjaikkal közösen kell(ene) felelős döntést hozniuk arról, hogy nagykorúságuk elérése után hol és hogyan fognak élni. Ez az időszak szolgálna arra, hogy jogilag előkészítsék, megszervezzék az új „életformába” való átmenetet, hogy előteremtsék az önálló/félig-meddig önálló életvitel minimális feltételeit és hogy a fiatal főlkészülhessen a rá váró kihívásokra.

A jövő megalapozására a fél év nem tűnik soknak. Ennek ellenére, alig van példa arra, hogy fiatalok ebben az időszakban érdeklődnek, vagy hogy felvételi beszélgetésen vesznek részt. Azok a fiatalok, akik közvetlenül nagykorúságuk elérése után érkeznek hozzánk, általában már csak akkor jelennek meg nálunk, ha „ég a ház”, nem ritkán a 18. születésnapjuk előtt pár nappal... Különösen riasztó ez a tény, ha figyelembe vesszük, hogy egyes gyermekotthonokban egyáltalán nincs utógondozói ellátás, más otthonokban (pl. speciális gyermekotthonok) pedig csak korlátozottan érhető el ez a szolgáltatás.

A késlekedésnek természetesen több oka lehet, például az, hogy a vérszerinti családba való reintegráció volt az eredeti cél. A mi tapasztalataink szerint, ez sokszor eleve sikertelen próbálkozás. Az a család, amely hosszú évekig, szakemberek segítségével sem vált alkalmassá arra, hogy a gyermeket megfelelően ellássa, hogy az átmeneti nevelés megszüntethető legyen, pusztán a gyermek nagykorúvá válásával sem válik alkalmassá a befogadásra. Azoktól a fiataloktól pedig, akiknek életkoruk alapján épp az önállósodás, a családjukról való leválás a fő feladatuk, alig várható el, hogy sikeresen alkalmazkodjanak ahhoz a családi rendszerhez, amelynek évekig nem voltak aktív tagjai. Az ilyen fiatalok közül sokan még a bizonytalanság időszakában, a kudarc előtt jelentkeznek nálunk.

A késlekedés másik oka, hogy ha a fiatal az önálló életkezdes mellett dönt, ennek a „feltételeit” viszonylag könnyű előteremteni, pusztán az összegyűlt családi pótlék, meg egy albérlet kell hozzá... Albérletező fiatalokkal rendszerint már csak a kudarc után – de hasznos élettapasztalatok birtokában – találkozunk.

A felnőtté válás folyamata a modern társadalmakban az utóbbi évtizedekben jelentősen kitolódott. A szexuális érettség, a jogi értelemben vett nagykorúság, valamint a munkavállalás, az önálló, független egzisztencia megteremtése fokozatosan elkülönülnek egymástól. A fiatal felnőtt kor – amely a kutatások szerint, az egyes társadalmak kulturális különbségeit is figyelembe véve, ma már a 16 – 30. életév közé tehető, a gyermekkor és a felnőttkor között önálló életszakasznak tekinthető.

Vaskovics a felnőtté válás („a szülői háztól való leválás”) folyamatában az alábbi dimenziókat különbözteti meg (Vaskovics, 2000.):

- *Jogi értelemben vett leválás:* ez a nagykorúság elérése, a (szülői) gyámság vége, a jogi cselekedetek véghezvitelének és a politikai életben való részvételnek a lehetősége,
- *Anyagi - pénzügyi leválás:* saját kereset, az anyagi függetlenség megteremtése, amikor valaki képes eltartani saját magát,
- *Önálló döntést eredményező leválás:* saját cselekedetek (szülői) ellenőrzés nélkül történő véghezvitele, az önrendelkezés megszerzése, önálló pályaválasztás, partnerválasztás és családalapítás lehetősége, a lakóhely önálló kiválasztása, önálló, felelősségteljes részvétel a gazdasági, kulturális és politikai életben,
- *Közös fedél alól történő leválás:* önálló háztartás vezetése a szülői háztól függetlenül,
- *Szubjektív leválási forma* (Selbstwahrnehmung, öntudatosulás): az az önmeghatározás, hogy a fiatal az objektív szempontok szerint elért felnőtttség mellett felnőttnek tekinti-e saját magát.

A felnőtté válás folyamata a képzési idő meghosszabbodásával, a munkaerő-piacra való kilépés és a lakásszerzés nehezítettségével a (jól) működő családokban felnövő fiatalok esetében is kitolódik, de tőlük a társadalom ma már nem is várja el, hogy a nagykorúságuk elérésével minden szempontból önálló életet kezdjenek. Ezzel szemben, a többségi fiatalokhoz képest minden tekintetben hátrányban lévő, átmeneti vagy tartós nevelésben felnőtt fiatalok esetében az elvárások és az objektív, valamint szubjektív adottságok, lehetőségek között áthidalhatatlan szakadék van. A heterogén csoportok miatt, az életkori sajátosságokból származó szükségleteket a zökkenőmentes intézményi működés érdekében sok esetben figyelmen kívül hagyó, védő/korlátozó gyermekotthoni környezetben az önállósodási törekvésekből (is) adódó szabályszegések, „öntörvényűség” a nagykorúság előtt

még rendszerint magatartási problémának számítanak, így büntetendők. A nagykorúság elérése után azonban az érettség, a felelősségvállalás és az önállóság olyan magas szintjét várja el a gyermekvédelem a fiataljaitól, amelynek az alapjai egyáltalán nincsenek meg, és amelyre a családban nagykorúvá vált fiatalok sem képesek.

A gyermekvédelmi gondoskodásból kikerülő 18 éves fiatalok pusztán jogi értelemben tekinthetők felnőttnek, az önálló utógondozó otthonokba való jelentkezésük ezért nem feltétlenül a korábbi gondozási folyamat sikertelenségét jelenti, a gyermekotthonról való leválásként, a felnőtté válásuk egyik lépéseként is értelmezhető. Az utógondozói ellátásnak tehát komoly létjogosultsága van, amit e szolgáltatás iránti igény évek óta tartó, folyamatos emelkedése is jól mutat. (Rácz, 2006.)

Az utógondozó otthonokba való jelentkezés a fiatalok új életformára való motiváltságát jelzi, még akkor is, ha ez a döntésük sokszor a fent említett, vagy a gyermekotthonokban bekövetkezett kudarcokból adódik is. A nálunk ellátásban részesülő fiatalok *mindegyike* negatív tapasztalatok után kér segítséget. Többségük nem felelt meg gyermekotthona elvárásainak, utógondozói ellátásukat eredeti gondozási helyük vagy eleve nem vállalta (nem vállalhatta), vagy az ellátás eredménytelensége, együttműködési nehézségek, magatartási problémák miatt megszüntette azt. A jelenleg az otthonban lakó fiatalok többsége ez utóbbi csoportba tartozik.

„Igen, a Magvetőbe is utógondozott voltam és átkerültem, mert úgy is volt, hogy én ott utógondozottként maradok. Nem jöttem ki száz százalék az otthonvezetővel... Én a mai napig is ha meglátom tiszteletteljesen köszöntöm és beszélek vele. Voltak nézeteltérések és úgy látta jobbnak, ha átkerülök”.

„Volt nemrégiben egy furcsa időszakom, amikor úgy gondoltam, hogy nekem jobb lenne , ez még tavaly novemberben volt, ha visszakerülhetnék oda Alsónémedibe, mint utógondozott. Leültünk beszélni Gellérttel, meg az atyával és ők nyitottak voltak, szóval és azt mondták, hogy persze, ahogy gondolod. Aztán persze, aztán meggondoltam magam. Mert felírtam magamnak, hogy „A”, meg „B” és leírtam, ami mellette szól, és ami ellene, és több volt, ami ellene szólt. Mellette az, hogy jó környezet, meg jó emberek, meg észnél lehet maradni, meg rugdosnak, ha kell valami, de ellene ilyen technikai dolgok, hogy nagyon messze van így a várostól, és engem minden ide köt, meg a házirend, mert abból nagyobb balhék lennének a

többiekkel, mert mi az, hogy én megcsinálhatom, ők meg nem stb. stb. Szóval ilyen technikai dolgok.”

„- És hogy kerültél pont ebbe az utógondozó otthonba?

- Jó kérdés.

- Ez jött?

- Nem tudom. Mentünk a Budakeszire, azt hiszem, meg ide felvételizni.

- De kivel?

- A Bori nénivel.

- És akkor ezt választottad?

- Én aztán nem.

- Hanem?

- Hogy mondjam már, nekem kötelező volt ezt választanom. Mert Bori néni azt mondta, hogy ha ez nem lesz, akkor sajnálom.

- És a Budakeszi?

- A Budakeszi meg nem, nem volt felvétel.”

Az Utcai Gondozó Szolgálat fogékony a „problémás esetekkel” való foglalkozásra, mindig is olyan fiatalokkal állt kapcsolatban, akik valamilyen oknál fogva az egyéb ellátásokból kizorultak.

A Gyvt 2003 májusától ad lehetőséget a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek szükségleteik szerinti ellátására, elismerve ezzel, hogy a *különleges szükségletű* (0-3 éves korú, vagy valamilyen fogyatékkal élő, tartós beteg), illetve a *speciális szükségletű* (pszichoaktív szerhasználó, súlyos pszichés, vagy disszociális tüneteket mutató) gyermekek adekvát ellátása a többiekéhez képest többletkiadásokkal jár. A törvény a többségitől eltérő igények figyelembe vételére azonban csak 18 éves korig ad lehetőséget, függetlenül attól, hogy a fogyatékoság, tartós betegség, pszichiátriai probléma nem szűnik meg a nagykorúság elérésével, és a súlyos magatartási problémák, vagy a drogfüggőség kezelése sem feltétlenül zárható le sikerrel addig.

Ezek alapján feltételezhető, hogy az eredeti gondozási helyen utógondozói ellátásra továbbra is a „problémamentes” fiatalok az esélyesebbek, míg az eltérő szükségletűek – ezen belül főként a korábban speciális szükségletű fiatalok – nagy számban jelennek meg a csak utógondozói ellátást nyújtó intézményekben.

Ricsi

Ricsi 1989. január elején született Budapesten.

Vékony testalkatú, szőke hajú, kék szemű, enyhe beszédhibával bíró fiatalember.

Tudása és elmondása szerint probléma nélküli terhességből, időben született meg, ám a hosszú vajúdás miatt oxigénhiányos állapot lépett fel nála, amit a szülészetén sikerült stabilizálni.

6 hónapos korában szülei elválnak, édesapját nem ismerte. Körülbelül egy éves, mikor édesanyja újra házasodik. Normálisnak mondható életet élnek a főváros XVIII. kerületében.

Két éves korában derül ki, hogy a szülés közben fellépő oxigénhiány miatt maradandó látássérülést szenvedett.

1993-ban megszületik édesanyja és nevelőapja kapcsolatából öccse, akit Ricsi szeret, elfogad.

Hat évesen a körzeti általános iskolában kezdi tanulmányait, ahonnan az első év végén átirányítják a XIV. kerületi Gyengénlátók iskolájába. Itt végzi tanulmányait egészen 12 éves koráig.

Ekkoriban nevelőapjával végletesen megromlik a kapcsolata. Vélhetőleg a nevelőapa nem tudja, nem akarja elfogadni Ricsit. Elmondása szerint mindenben veszekednek. Nincs olyan dolog, amiből ne támadna valamilyen összeütközés. Ricsi úgy meséli el a történetet, hogy „nevelőapja betette az intézetbe”.

Az Alföldi utca és az Erzsébet királyné útján lévő Befogadó Otthon után, a „Vakodában” talál végleges gondozási helyre. Féltestvére a szülőkkel marad.

Ricsi így jellemzi a gyermekotthonos éveket: „szigorú volt, nem volt semmi jó benne. Kéthetente mehettem haza. Mindenbe beleszóltak, nem volt valami jó hely....” Mindezt kimutatott érzelmek nélkül meséli.

Közben befejezi az általános iskolát, majd folytatja tanulmányait ugyanott. Számítástechnikát tanul, ami érdekli és élvezi is. Jó eredménnyel zárja a fél éveket. Sportol, vannak barátai. Ám egyre jobban zavarja, hogy az iskola és az otthona is ugyanott van. Nehezen viseli a kötöttségeket és a gyermekotthon szabályait, amit gyerekesnek és túlzónak tart. Lázad ellene, amit a gyermekotthon nem, vagy nehezen tolerál.

18 évesen bejelenti, hogy nem jó neki ott és el akar onnan költözni. A gyermekotthon meglepődik, de nem támaszt különösebb akadályokat Ricsi elé. Így talál meg minket.

A felvételi beszélgetésre nevelőjével érkezik, aki Ricsi helyett akar beszélni. Megkérjük, hogy menjen ki és őt is meghallgatjuk majd, de elsőként Ricsi történetére vagyunk kíváncsiak. A nevelő meglepődik, de kimegy. Ricsi élvezi a helyzetet, szemmel láthatóan hálás nekünk. Sikerül a bizalmát elnyernünk, ő őszintén beszél. A team úgy dönt, hogy felvesszük.

Ricsivel való kapcsolatomat olyan alapra akartam helyezni, ahol ő még nem járt. Teljesen felnőttként kezelem, ami neki szokatlan, de élvezi. Látássérülése miatt, eddig egyetlen egyszer kellett külső segítséget igénybe vennünk, mikor beköltözése után nem talált haza. Ekkor a házban lakó fiatalok keresték meg és vitték haza. Azóta ilyen probléma nem fordult elő.

A beköltözést követő időszakban, a gyermekotthonban dolgozó nevelője sokszor telefonál, hív és érdeklődik róla. Számtalanszor a leghetlenebb időpontokban, így kezdem érteni Ricsi opponálását a gyermekotthonnal szemben. Igyekszem hamar leállítani ezeket a felesleges telefonokat úgy, hogy a volt nevelő ne bántódjon meg. Körülbelül két, három hét eltelte után ráérez arra, hogy mi a szándékom Ricsivel. Szolgálatunk gondozási módszerét ekkor elfogadja és telefonjai elmaradnak.

Ricsi hálás, hogy elértem azt, hogy a külső ellenőrzés megszűnt. Ennél a pontnál mondhattuk el, hogy Ricsi 12 éves kora óta először visszakapta a magánéletét.

Az otthon rendjébe beilleszkedett, bár voltak problémái, amelyeket elég jól kezelt. Szabadidejében sokat használja az internetet. Ennek köszönhetően az egyik közösségi oldalon rátalál vérszerinti apja. Ricsi megrémül, remeg a hangja, mikor meséli, hogy felbukkant édesapja. Megbeszéli az első találkozót. 19 év után most találkozik vele először. Kiderül, hogy van még egy testvére, egy lány. Úgy tűnik, apja családja befogadja. Többször náluk tölti az éjszakát. Édesanyjának nem meséli el a nagy találkozás történetét. Titkolja, mint valami bűnt. Lavíroz a vérszerinti szülők között, nevelőapját meg elkerüli.

A friss örömet, hamar felváltja a düh. Felteszi a kérdést, hogy miért kellett erre a találkozásra 19 évet várni? Édesanyjára is haraggal kezd el nézni. Őt is kérdőre vonja, hogy miért nevelőapját választotta és miért nem őt? Miért kellett neki intézetbe kerülnie? A válasz

semmitmondó és elfogadhatatlan számára. Ennek ellenére a találkozóik továbbra is rendszeresnek mondhatók.

Iskolai teljesítménye egyenletes, jónak nevezhető. Rövid ideig a tanulás mellett, munkát is vállal a TESCO-ban. Anyagi gondjai egyre ritkábban vannak, pénzét be tudja osztani a hó végéig. Külön öröm, hogy két hónapja barátnője is van.

Kérdésemre, hogy milyen az utógondozó otthonban élnie, így válaszol: „-Jó itt. A legjobb eddig. Szabadabb az ember....” Azt is elmondja, hogy nem olyan feszült, mint korábban, - felnőttesen él. Külön megjegyzi, jó hogy nem kíséretik, hogy megbeszéljük, hogy elmegy és kész. Ez továbbra is nagyon fontos számára.

Tervezi, hogy ősztől esti gimnáziumba jár és mellette dolgozni fog.

Terve megvalósíthatóságáról engem nem tudott még meggyőzni, de mellette állva támogatni fogom őt addig, míg fel nem méri erejét és tisztában nem lesz képességei határaival.

Különleges/speciális szükségletű fiatalok

a) Volt különleges szükségletű fiatalok

A különleges szükségletű gyermekek gyermekvédelmi ellátása a fogyatékoság tényét megállapító, és az optimális fejlesztésük, oktatásuk módját leíró szakértői és rehabilitációs bizottságok szakvélemények javaslatainak figyelembe vételével történik.

A különleges szükségletű gyermekek számára az eltérő képességek miatt lehetőség van egészségügyi gyermekotthonban, a fogyatékoság típusának megfelelő szegregált – jellemzően belső iskolával rendelkező – különleges gyermekotthonban, illetve a többségi gyermekekkel integráltan gyermekotthonban, lakásotthonban, nevelőszülőnél történő elhelyezésre.

Az önálló éltre nem képes, halmozottan, vagy súlyos fokban sérült fiatalok utógondozói ellátását eredeti gondozási helyük a szociális otthonokba való átgondozásig biztosítja, velük nem találkozunk. Az Utógondozó Otthon mozgás- és hallássérült fiatalok befogadására sem az épület adottságai, sem a munkatársak szakképzettsége miatt nem alkalmas, de enyhe értelmi fogyatékos fiatalok mindig éltek a házban.

A nálunk ellátásban részesülő, vagy korábban ellátásban részesült enyhe értelmi fogyatékos fiatalok, egy fő kivételével nagy, belső iskolával rendelkező, szegregált intézményekből jöttek, általában közvetlenül nagykorúvá válásuk után. Tapasztalataink alapján valószínűsíthető, hogy a korábban integrált környezetben élő, tanuló fiatalok utógondozói ellátása „anyaintézményükben” sikeres, de a szegregált intézményekben felnőtt fiatalok nagyobb fokú önállóságra vágnak, mint amelyet gyermekotthonuk biztosítani tud a számukra.

Jelenleg egy halmozottan sérült (enyhe fokban értelmi fogyatékos, gyengén látó és beszédhibás), valamint egy enyhe értelmi fogyatékos fiatal részesül utógondozói ellátásban az otthonban.

Az enyhe fokban értelmi fogyatékos fiatalokról elmondható, hogy bár jellemzően belső iskolával rendelkező nagy intézményekben nőttek föl, sikeresen alkalmazkodnak a gyermekotthoni köztétésektől mentes, az önállóságra építő utógondozó otthoni léthez. A napi teendők megszervezésben, a pénzbeosztásban és a jövő tervezésében nagyobb irányítást igényelnek, utógondozójukkal szoros kapcsolatban állnak, ezeken a területeken a

segítséget maguk is kérik, illetve képesek elfogadni azt. Iskolai végzettségük általában nem alacsonyabb társaikénál, iskolarendszeren kívül – jellemzően átképzéseken – az ellátás időtartama alatt tudnak szakképesítést szerezni, elhelyezkedni és munkatapasztalatokra szert tenni, bár munkahelyeik megtartásában némileg sikertelenebbnek társaiknál.

b) Volt speciális szükségletű fiatalok

A speciális szükségletű gyermekek ellátására a Gyvt. a Gyermekevédelmi Szakértői Bizottság javaslata alapján az alábbi elhelyezési lehetőségeket biztosítja:

- integrált elhelyezés:

- (speciális) nevelőszülőnél,
- gyermekotthonban/lakásotthonban,

- szegregált elhelyezés problémacsoportok szerint:

- gyermekotthon speciális csoportjában,
- speciális gyermekotthonban/lakásotthonban,
- minisztériumi fenntartású speciális gyermekotthonban.

A szegregált elhelyezés a „problémás”, többlétszolgáltatásokra jogosult gyermekeket elkülöníti a többi gyermektől, annak érdekében, hogy a törvény adta maximum 2 éves időtartam alatt az azonos nemű, közel azonos korú és azonos problémákkal küzdő gyermekek számára kisebb létszámú csoportokban (max. 8 fő) intenzív és komplex terápiás segítséget lehessen biztosítani.

A fentiekén kívül, az Utógondozó Otthon fogad fiatalokat alkohol- és drogrehabilitációs intézményekből, valamint börtönből és javító-nevelő intézetből is.

Jelenleg három olyan fiatal él a házban, akiknek súlyos pszichés tünetei vannak (2 fő), illetve pszichoaktív szerhasználat miatt korábban a Gyermekevédelmi Szakértői Bizottság a speciális ellátását tartotta indokoltnak. Mindannyian közel két évig speciális ellátásban részesültek.⁶

---

⁶ Azok közül a fiatalok közül, akik már nem részesülnek az otthonban utógondozói ellátásban, 2 fiatal volt korábban speciális szükségletű, mindketten drogfogyasztás miatt. A speciális szükséglet elismerése előtti időszakban is rendszeresen, általában egy időben több, alkohol- és drogproblémával küzdő, pszichiátriai beteg, illetve bűnelkövető (köz munkára, illetve börtönbüntetésre ítélt) fiatal élt az Utógondozó Otthonban.

A házban jelenleg 12 fiatal él, közel felük (öt fő) különleges/speciális szükségletű volt. Ez utóbbi csoport minden tagja korábban szegregált körülmények között – 1 fiatal nevelőszülői családban egyedüli gyermekként, 1 fiatal gyermekotthon speciális csoportjában, 1 fiatal speciális lakásotthonban, 2 fiatal pedig különleges gyermekotthonban – élt. Ez az arány már messze meghaladja azt a szintet, amit a gyermekotthonok a napi gyakorlatban szakmailag „elviselhetőnek” tartanak az integrált elhelyezést nyújtó csoportok esetén.

Az utóbbi időben a nálunk jelentkező fiatalok túlnyomó többsége, és a felvételt nyert, de még nem beköltözött fiatalok szinte mindegyike speciális szükségletű volt (jellemzően drogfogyasztás és/vagy disszociális magatartás miatt) nagykorúvá válása előtt.

„Megcsináltam, mert én a leghátsó padban ültem, így feltettem a lábam az asztalra, ettem a kajámat és egész órán ordítoztam. Meg ilyen hülyeségeket, de amikor felállítottak és felálltam, elmondtam ötösrre.”

„Ez tök egyszerű, én egyszerűen nem tudok ott ülni a padban, ez nekem nagyon sok. Én nem hiperaktív vagyok, mert az hülye kifejezés, én ingerkereső vagyok.”

„Úgy fizikálisan szeretek szenvedni, mit tudom én, kapjak egy olyan ütést valakitől, vagy valami, hogy hagyom magam szétverni, kapjak olyat, hogy örületen fájjon és kész.”

„Tizenhárom éves voltam és volt egy betörés, két rendbeli betörés, ami úgy nézett ki, hogy én bementem, bementünk hárman, és kijöttünk. Bementünk és kijöttünk, kétszer is. De én semmit nem hoztam el, csak olyan izgalmasnak tűnt, hogy bemegyünk. Nem is kaptam érte semmit, azt mondták, hogy „ejnye-bejnye” ne legyen többé ilyen. Tehát házkutatás volt, de nem volt nálam semmi. Bennem a mai napig az van, én kérdés nélkül nem veszek el egy szál gyufát sem. Én belém ezt nevelték. Lopás, azt nem tudom. Ha valaki dolgozott érte, az én családomra mindig ez volt a jellemző. Csak azt mondtuk milyen izgalmas, és bejöttek értem a rendőrök az iskolába, és arra gondoltam, úr isten mit csináltam.”

„Föltörték a széfet, és mivel akkor én figyelő voltam és volt bennem egy kis pia, és azt sem tudtam, hogy most mi van. Rohangáltak csak fel-alá. Jól van, akkor én meg csak néztem ki a fejemből. Én vittem el a balhét, mert volt egy haverom, akinek már volt egy kiskorú börtöne, és nagyon parázott tőle. Megsajnáltam és azt mondtam, hogy csak én voltam benne, rátettem a széfre az ujjlenyomatomat, hogy csak az enyém látszódjon.”

„- Használatért is, terjesztésért is volt eljárásom. Azóta leálltam igen. Hiányérzetem nincs.

- Ez szuper. Örölsz neki?

- Nem tudom, néha azért jó lenne, szívogatni vagy nem tudom, de nem engedhetem meg magamnak. Jelen pillanatban.”

„Mert ők tudják, ha előttem megtekernek egy cigit, én nem mondom, hogy menj innen. Hülye vagy, én nem mondok ilyesmit, szóval nem voltak tekintettel a szándékomra, hogy én nem akarok füvezni. De most már itt nem szívom, itt maximum egy héten egyszer szívom.”

A házban élő fiatalok túlnyomó többsége dohányzik, nagy része droggal érintett, az alkoholfogyasztás azonban nem jellemző, illetve rendszerint nem lépi át a felnőttek esetében társadalmilag elfogadott mértéket.

A drogfogyasztás gyakorlatilag alkalmi marihuána-fogyasztást jelent még a korábban pszichoaktív szerek használata miatt speciális szükségletűnek nyilvánított fiatalok esetében is. Tapasztalataink alapján elmondható, hogy a fiatalok a drogfogyasztó gyermekek számára működtetett speciális lakásotthonokban, az ellátás maximális időtartamát kihasználva sem szabadulnak meg szenvedélyüktől, illetve a szigorú, külső kontroll megszűnte után hamar visszaesnek.

A fiatalok egy része a gyermekotthonában emocionális és magatartászavara, hiperaktivitása miatt gyógyszeres kezelésben részesült, beilleszkedésük sikeresnek tekinthető, állapotuk gyógyszeres kezelést nem igényel. Ehhez hasonlóan a gyermekotthoni keretek között kezelhetetlennek tűnő beilleszkedési, magatartási problémák, öntörvényű vagy antiszociális viselkedés jelentős része az adott keretek megszűntével értelmezhetetlenné válik, nemigen tudni, hogy tulajdonképpen mi is volt a probléma a korábbi gondozási helyen.

Jelenleg az Utógondozó Otthonban élő, illetve korábban ellátásban részesülő fiatalok közül többen is követtek el gyermekkorukban bűncselekményeket, a kisebb bolti lopástól a rabláson, garázdaságon, kábítószerrel való visszaélésen át az emberölésig. A gyermekvédelmi gondoskodásban élők bűnelkövetésének valamilyen összefüggésben kell állnia az „állami gondozottságból” származó alacsony önértékeléssel és a „mesterséges” életviszonyokkal, vagy, ahogy Solt Ágnes fogalmaz, a tartás nélküliséggel (Solt, 2007.), mert a korábban bűnelkövető fiatalok közül az elmúlt 10 év során csupán 3 fiatal követett el újabb bűncselekményt az utógondozói ellátása időtartama alatt.

Vérszerinti családjából és albérletből az Utógondozó Otthonba érkező fiatal felnőttek

A nálunk lakó fiatalok több évet töltöttek gyermekotthonban. Szüleiket, testvéreiket ismerték. Többnyire magatartási problémák, iskolakerülés, vagy éppen bántalmazásuk, a szülők magatartása, italozása, agresszív viselkedése és életvezetése miatt kerültek gyermekvédelmi gondoskodásba.

Sokszor éppen testvéreikkel együtt, így ezek a családi szálak szorosabbak maradhattak. Gyermekotthoni éveik alatt is többé-kevésbé tartották a kapcsolatot szüleikkel, bár ez nem mindig volt felhőtlen.

A tankötelezettségnek köszönhetően mindannyian elvégezték az általános iskolát. A későbbiekben szinte mindegyikük valamilyen szakma megszerzésével próbálkozott, ennek megválasztása főként a gondozó intézmény elképzeléseit tükrözte, így több elkezdett, de abbahagyott és el nem végzett iskola a jellemző fiataljainkra.

Az iskola mellett már megjelennek rövidebb diákmunkás időszakok, ezek sajnos komoly munkatapasztalatot nem adnak. Leginkább a legegyszerűbb, legkisebb kötöttséggel járó munkák a gyakoribbak körökben, mint például a szórólaposztás vagy a borítékolás. Ez sajnos a mai munkapiaci helyzetben erősen hátrányos helyzetbe kényszeríti fiataljainkat. Mindenki tapasztalhatja, hogy a gazdasági válságban a legalacsonyabb végzettségűeket bocsátják el leghamarabb, ezért a betölthető álláshelyekre sokkal többen jelentkeznek, mint eddig. Mindezek elővetítik a későbbi segédmunkás éveket, jó esetben valamilyen szakma megszerzéséig.

A következőkben olyan megnyilvánulásokat mutatunk be, amelyek jól tükrözik utógondozottaink munkavállalási lehetőségeit és az ahhoz kapcsolódó reflexióikat, csalódottságukat és azok önértékelésükre gyakorolt hatását:

„Metró állomáson szarságokat csinálunk.”

„Most takarító vagyok, de ez csak addig, amíg nem találok rendes munkát.”

„Kulcsmásoló vagyok jelenleg, de a vendéglátó ipar a favorit.”

„Konyhai kisegítőként dolgozom.”

„Jelenleg színjátszással foglalkozom.”

„Hát, voltam pultos, meg izé pincér, és voltam izé, mosogató, konyhai kisegítő.”

„Hát ez a meló nem jó, ez csak úgy van. Arra jó, hogy az ember lógatja a lábát, meg nem kap semmit érte, tehát nem jó, nem szeretem.”

„Mondjuk, meg van vele a pénz és kevés munka is van vele, de akkor is nem ez az életcélom. Majd ha egyszer sikerül innen kikerülnöm, megpróbálok normál munkahelyet keresni.”

„Jelenleg csak keresek munkahelyet, tanulok. Régen is dolgoztam kábé egy évig.”

„- Munkát keresek.

- Milyen munkákat keresel?

- Mindenfélét.

- Elsősorban? Mire jelentkezel?

- Ahová felvesznek.”

„Annyi mindent csináltam és mindig, mindig kudarcra kudarc. Szar az egész.”

„Kiröhögnének, majd pont én, ugyan már! Hagyjuk a hülyeséget. Egyszerűen nekem semmilyen munkahely nem való.”

„Nem. Inkább mindig mondják: bocsánat, de nem kellek. Sajnos.”

A nálunk lakó fiatalok e csoportja, általában nagykorúságát elérve is korábbi gondozási helyén maradt, utógondozói ellátottként. A gyermekotthonok szigorúan szabályozott napirendjét, a náluknál sok esetben jelentősen fiatalabb társaikra szabott szabályokat nehezen viselték, lázadtak ellene. Szabadabb életformára törekedtek, ami nem egyezett az otthonok elvárásaival. A fiatal és az ellátó intézmény között létrejött feszülő ellentétet csak úgy lehetett csökkenteni, ha az ellátás indokának megszűnésére hivatkozva, megszüntették az utógondozói ellátásukat. Ez a döntés általában találkozott a fiatalok vágyával, hiszen ők egyébként is teljesen "normális", önálló életet akartak élni. Az önálló élet nehézségeit azonban sok esetben nem tudják felmérni, és gyakran hiányoznak a mindennapi életben való boldoguláshoz szükséges készségeik. Például: nem főztek, mostak magukra, nincsenek tisztában az élelmiszerek, tisztítószeres, vagy éppen a rezsi költségeivel. Nem voltak még állásinterjún, sok esetben el sem jutnak odáig, mert már a telefonos kapcsolatfelvételnél elbuknak gyakorlat hiányában.

Az előző gondozási helyen elrendelt és az új utógondozói ellátás között eltelt idő többnyire hat hónap és két év közötti időszakot ölel fel. Ezt az időszakot többnyire a szabad, kötöttségektől mentes élettel való ismerkedés, és a szokatlan, olykor kemény munka jellemzi. Azonban sorozatos problémák merülnek fel, aminek kiszámítható következménye általában a fiatal életét érintő teljes gazdasági csőd. Ez az újabb utógondozói ellátásba történő felvételizés oka.

Bár a gyermekvédelemi szakellátásból hazakerült, vagy albérletbe költözött fiatalok életútjának motívumai sokban hasonlítanak egymáshoz, vannak nagyon jellegzetes eltérések is közöttük.

a) vérszerinti családjukhoz költözők

A negatív gyermekkori élmények a nagykorúvá válással gyakran feledésbe merülnek, és a szoros, kötelezettségekkel terhelt gyermekotthoni lét után egy teljesen új világ képe körvonalazódik a fiatalban. Több esetben ezt erősíti a család is, ahol egyre szívesebben látják a hirtelen lett felnőttet, aki nem biztos, hogy felnőtt a feladatához. Többnyire, engedve a csábításnak, a kézhez kapott családi pótlékkal felvértezve érkezik a családhoz, ahol évek óta csak napokat töltött. Hirtelen egy nyüzsgő, teljesen más napi problémákat felvonultató világban találja magát. Az anyagiak gyorsan előtérbe kerülnek, és a fiatalnak, aki néhány ezerforintnyi zsebpénzből, jó esetben diákmunkából keresett plusz pénzeiből gazdálkodott korábban, hirtelen több százezer forintról kell döntenie. A hirtelen visszaszerzett családi jóindulatot úgy tűnik, sok esetben csak pénzzel lehet megőrizni. Ez lehet akár albérleti díj fizetése, fontos felújítások finanszírozása, vagy bármilyen anyagi segítség nyújtása a család számára. A pénz fogytával viszont gyakran türelmetlenné válnak a családtagok, akik szintén nehezen viselnek el egy „frissen” beköltözött embert a családban, akinek akár saját véleménye is lehet a fennálló problémákról.

A korábban fennálló családi problémák az átmeneti nevelés időtartama alatt csak a legritkább esetben szűnnek meg. Egyre gyakoribbá válnak a veszekedések, és a vesztes a frissen beköltözött fiatal: neki kell távoznia. Néhány esetben az anyagiak kevéssé játszanak szerepet, ilyenkor a családba való beilleszkedés nem sikerül. Nem találják a hangot a szülőkkel, mostohaszülőkkel, testvérekkel és ezért kell eljönniük a családjuktól.

Amennyiben időben jelentkezik a fiatal otthonunkba, közvetlenül be tud költözni, ellenkező esetben barátok, ismerősök, kollégák segítségét kell igénybe vennie, hogy a költözési időszakot átvészelje. A halmozódó problémáknak köszönhetően gyakran elveszítik – a felvételi beszélgetéskor még meglévő – munkájukat, és mire a gyámhivatali határozattal beköltöznek, összeomlott az életük. Ilyenkor jöhet jól a barátnő, fontosak a barátok, akik segíthetnek talpra állni.

A kortárs kapcsolatok megtartó ereje gyakran kevésnek bizonyul: a családjukban ismét megélt negatív élmények hatására az utógondozott fiatalok könnyen depresszív hangulatba süppedhetnek, magányosnak, kirekesztettnek érzik magukat, ebből az állapotból nehéz kirángatni őket.

Mivel alacsony képzettséggel és csekély munkatapasztalattal rendelkeznek, nehéz munkát találniuk, ami erősítheti „senkinek nem kellünk” hangulatukat.

Amennyiben sikerül munkát találniuk, és kapcsolataik rendeződnek, viszonylag gyorsan erős javulás áll be közérzetükben és gyorsan beilleszkednek a ház napi ritmusába. Sajnos könnyen előfordulhat hosszabb problémás időszak is, amikor csak kitartó munkával lehet eredményeket elérni velük. Az életkörülmények rendeződésével a családdal is újra felveszik a kapcsolatot, gyakran beszélnek telefonon, de a személyes találkozások sem ritkák, a családhoz tartozás vágya tovább él bennük.

b) albérletbe költözők

A gyermekotthonból albérletbe költözőknek általában véve sokkal pontosabb képük van a világ dolgairól. Tisztában vannak vele, hogy a családba való visszatérésük nem megoldható, bár nekik is lehetnek igen rövid ideig tartó kitérőik a családi együttélés reményében. Az önellátó életre rendelkeznek be, ezt vagy szakmájuk, vagy hosszabb munkatapasztalatuk, magasabb önértékelésük teszi lehetővé, gyakran segítséget nyújt ebben párkapcsolatuk is. Az albérletből érkező fiatalok több évet is távol tölthetnek a gyermekvédelmi szakellátástól. Tökéletesen működő, átlagosnak mondható életvitelüket többnyire hirtelen súlyosbodó anyagi helyzetük borítja fel, s ez vezet általában az Utógondozó Otthonba történő jelentkezésükhöz.

Az otthonba történő beilleszkedésük nem mindig zökkenőmentes. A teljes önállósághoz szokott fiataloknak nehéz ismét kötöttségek közt élni, ráadásul gyakran visszalépésnek tekintik ezt az életformát a gyermekotthon felé.

Munkahelyi problémáik ritkán vannak, megedzette őket az élet, sokkal kevesebb segítséget igényelnek, mint társaik. Gyakran előfordul, hogy élve az utógondozói ellátás nyújtotta lehetőségekkel, akár a munkát feladva, iskolát kezdenek. Ezt társaikhoz képest nagyobb arányban be is fejezik, látva azt, hogy ez mennyiben segíti majd őket az életben.

Sanyi

Sándor 1988. május 5-én született 2.25 kilógrammmal, 7-es apgarral, 42 cm testhosszal, a terhesség nyolcadik hónapjában, Budapesten az I. számú Női Klinikán.

Apja személye bizonytalan, az anyja egyszerre több személlyel tartott fenn alkalmi kapcsolatot. A fiú a kórházból a VIII. kerületi Homok utca egyik bérházának földszinti, szobakonyhás, rossz állapotú, salétromos, vizes, komfort nélküli, önkormányzati lakásba érkezett. A lakásban zsúfoltan éltek, a nagymama, három gyermeke, és az újszülött, de gyakran jöttek vidékről is rokonok több éjszakára. Sanyi egy tradicionális roma nagycsaládba született, ahol több generáció élt együtt, alacsony jövedelemből. A család alkalmi munkából és bűnözésből tartotta fenn magát.

Az édesanya Sanyi nevelésében nem vett részt, ez a szerep teljes egészében a nagymamára hárult. Ennek oka egyértelműen az anya alkalmatlansága volt, aki a szülés után pár hónap elteltével súlyos drogfogyasztóvá vált (Speed, LSD, heroin), a drog megszerzését kisebb-nagyobb bűncselekmények elkövetéséből fedezte. Sanyi két éves volt, amikor az édesanyát két és fél év letöltendő börtönbüntetésre ítélték.

A fiú három éves korától 7 éves koráig a VIII. kerületi Kun utcai Szivárvány Óvodába járt. Sanyinak egy éves kora óta vannak súlyos kruppos rohamai, valószínű, hogy a nem megfelelő ellátás és a rossz lakáskörülmények tovább súlyosbították az állapotát. Sanyi négy évesen olyan rossz állapotba került, hogy a Heim Pál Gyermekkórházban újra kellett éleszteni. Ezóta – kisebb nagyobb kihagyásokkal – gyógyszeres kezelése folyamatos.

Az édesanya a letöltött szabadságvesztése után visszatért a családhoz, majd összeismerkedett Istvánnal, akivel élettársi kapcsolatot létesített. A kapcsolatból született meg második gyermeke, László.

Az új élettárs Sanyit elfogadta, gyermekeként szerette, nevelte. Ennek köszönhető, hogy az életük rendeződni látszott, egy viszonylagos nyugodt időszak következett. A nevelőapa betörésből, rablásból, orrgazdaságból biztos anyagi körülményeket teremtett. Ez idő alatt a lakás teljes felújításon ment keresztül, komfortosították, fürdőszoba és WC is bekerült a lakásba. Ennek a konszolidált időszaknak egy szerencsétlen baleset vetett véget, István egy betörés közben leesett a második emeleti függőfolyosóról, és a kitért mentősök nem tudták már az életét megmenteni.

Az anya ezt követően ismét drogfogyasztásba menekült a problémák elől, a gyerekek nevelésében nem vett részt, és rövid idő elteltével ismét valamelyik büntetés végrehajtó intézmény lakója lett. Így megint a nagymama lett a családfenntartó.

Sanyit a nevelőapja elvesztése súlyosan érintette, fulladásos rohamai egyre gyakoribbá váltak. Az iskolát 7 évesen kezdte el a VIII. kerületi Erdélyi utcai Általános Iskolában. Komoly tanulási nehézségekkel küzdött, diszlexiát és diszgráfiát állapítottak meg nála 8 évesen, de mivel jelentős magatartási problémái nem voltak, a 8 osztályt gyenge eredménnyel, de időben abszolválta.

A fiú életének legsúlyosabb tragédiája 15 éves korában következett be, ekkor halt meg a nagymamája. Sanyi elvesztette az egyetlen, még megmaradt egészséges emberi kapcsolatát.

A gyerekek nevelését a családban senki sem tudta vállalni, így került be a Fővárosi TEGYESZ Befogadó Otthonába, majd 7 hónap elteltével, átmeneti nevelésbe vételét követően gondozási helye a Cseppkő utcai Gyermekotthon lett.

Sanyi nem tudott beilleszkedni az otthon életébe, a házirendet állandóan megszegte, szinte mindig este 10 óra után érkezett vissza. Szabadidejében, de gyakran iskola helyett is csavargott. Társaival jó volt a kapcsolata, nem keveredett különösebb konfliktusba velük. Asztmatikus rohamai változatlanul rendszeresen jelentkeztek, ezeket heveny szorongás és halálfélelem is kísérte.

A gyermekotthonos évek alatt Sanyi sikeresen elvégezte a 9. osztályt, majd egy OKJ ABC eladói tanfolyamot is elvégzett.

18. életévének betöltésekor Sanyi „menekült” a gyermekotthonból, az utógongozásról hallani sem akart, de nem is marasztalták. Édesanyja ebben az időpontban is éppen az aktuális börtönbüntetését töltötte Valahol. Összegyűlt pár százezer forintjával visszatért a VIII. kerületbe, ahol a haverjainál és a távoli rokonainál lakhatott, majd amikor a pénz elfogyott, ezek a szívességek megszűntek. Rövid ideig még meg tudta húzni magát egy feltört lakásban, de a szomszédok innen is hamar kilakoltatták, így került az utcára.

Éjszakáit többnyire a BKV valamely éjszakai járatán töltötte, vagy a Margit szigeten aludt egy padon. Kezdetben tisztálkodni és étkezni feljárhatott a rokonaihoz, de egy idő után már ezt sem nézték jó szemmel.

Az ezt követő két hónapban étkezése, tisztálkodása, pihenése, önmaga fenntartása teljesen esetlegessé és bizonytalanná állt. Mivel gyógyszereit nem szedte be és az utcán eltöltött idő fizikailag is legyengítette, 2007 októberében drasztikus fulladásos roham miatt a Szent János Kórházba került, ahol a szociális munkás segítette és irányította a Fővárosi TEGYESZ Utógondozó Otthonába.

Sanyi 2008 novemberében költözött be házukba. A gyámhivatali határozatot az Utógondozó Otthonban történő ellátásról, munkaszerződésével igazolt alacsony jövedelmére hivatkozva hozták meg. A munkaviszonya nagyon friss volt, 3 hete dolgozott a Centrum Parkolótársaságnál mint parkolóőr.

A beköltözéskor legszembetűnőbb szokása a kollégák és az otthon lakóinak elárasztása volt különféle történetekkel, amelyek leginkább róla szóltak és válogatás nélkül mindenkinek mondta a magáét. Ez bizony sokszor túlnőtt a hallgatóság befogadóképességének határán. Mindenki szerencséjére ez a szokása, ahogy nagyobb biztonságban érezte magát, csillapodott.

A személyes tulajdona - jellemzően az előzményekre – egy nagyobb szemeteszsák felében jól elfért, vagyis nagyon kevés ruhája volt. Nagy problémát jelentett neki a személyes higiénia legalapvetőbb kritériumainak megfelelnie, ruháit jól időzítve kellett mosnia, ha szárazon akarta felvenni. Ezt a szervezési feladatot sokszor nem túl sikeresen oldotta meg, és így ruhái nem voltak tiszták. Sokszor problémái voltak a személyes tisztálkodással is.

Az első napok felfedezése volt az is, hogy Sanyi nagyon jól főz, ám egy főétel elkészítése után a konyha olyan állapotba került, mintha több hónapja senki nem takarított volna. Ezek a problémák gyakran konfliktusokhoz vezettek.

A munkahelyét a beköltözés után elveszítette. Az ok, amit nekünk elmondott, hogy az egyik nap nem kellő számú parkoló autót bírságolt meg, és ezért bocsátották el. Hosszas munkakeresés és rövid munka periódusok következtek. Ekkor dolgozott különböző gyors éttermekben, és bevásárló központokban. Ezek a munkaperiódusok egy hónaposnál nem voltak hosszabbak, valamilyen probléma mindig megakadályozta, hogy kitartson állása mellett.

2008. februárjában egy hirtelen elhatározást követően albérletbe költözött két másik utógondozott fiatallal. Sajnos, amint előre várható volt, ez a kiköltözés sem volt sikeres.

A szakmai team túl érzelemtől vezéreltnak tartotta a kiköltözést, sok objektív körülményt nem vettek figyelembe. Egyik fiatal sem dolgozott állandó munkahelyen, így megélhetésük anyagi alapja sem tűnt biztosítottnak. Továbbá kétségesnek tűnt, hogy az élet egyéb területeinek megszervezésére képesek lesznek, pl.: albérleti díj, számlák pontos befizetése, pénzbeosztás, kapcsolattartás a főbérelővel. E sikertelen próbálkozás után másfél hónap múlva költöztek vissza lakóotthonunkba. Sanyi visszaköltözésének egyik feltétele munkahelyének hosszabb ideig való megtartása volt. Májusban sikerült munkát találnia, metrótakarító vállalatnál. Munkahelyét azóta is megtartotta, szerződését módosították és előléptették takarítófelelősnek.

Sanyi életében nagyon fontos szerepet tölt be a mobil telefonokkal való üzletelés, melyhez egy álom is társul, hogy egyszer valamikor egy kis mobil üzletet nyithat. Hétvégéi ennek jegyében, valamely piacon telnek, ahol telefonokat ad-vesz, javít. A házban mindenkitől minden roncs telefont elkér, vagy megvesz, és azokat vagy megszereli, vagy alkatrésznek felhasználja. Sokszor csak a tanulás kedvéért is szétszereli a már javíthatatlan készülékeket.

A házban betöltött szerepe pozitív, mivel jól főz, szívesen társulnak vele közös főzésekhez.

A személyes higiénia területén szintén pozitív változások történtek, bár lakókörnyezetét még mindig a házban megszokottnál rendezetlenebbül tartja.

Utcáról az Utógondozó Otthonba érkező fiatalok

Tapasztalataink szerint az átmeneti nevelés megszűnte után hajléktalanná vált, utcán élő fiataloknak a legnehezebb az, hogy rendeződjön a sorsuk, még akkor is, ha folyamatos és kitüntetett segítséget kapnak tőlünk. Nyilvánvaló, hogy azokkal könnyebb együttműködni, akiknek az érték- és normarendszere, céljai, elvárásai, a társadalom által elvártakkal többé-kevésbé összhangban vannak, és értelemszerűen a legnehezebb azokkal a fiatalokkal, akik a társadalmi normákat egyáltalán nem fogadják el.

Robert Castel francia szociológus az egyén társadalomban való helye, deviálódásának mélysége, milyensége alapján három egymástól jól elkülöníthető csoportot különböztet meg.

a) a betagozódók csoportja

Ők azok, akik a társadalmi normákat elfogadják, az életben érett személyiségként boldogulnak, azaz tevékeny urai környezetüknek, személyiségük egységes és képesek arra, hogy pontosan észleljék a világot és benne önmagukat.

Ebbe a kategóriába (valószínűleg a gyermekvédelmi gondoskodásban eltöltött idő, és mindaz, ami ezzel jár: családnélküliség, javaktól való megfosztottság, szubkulturális hatások, szeretetnélküliség miatt) nem tudtunk fiatalot besorolni, talán csak a nagyon jól működő nevelőszülői családoknál lehet ilyenekkel találkozni.

b) a sebezhetőek csoportja

E csoport tagjai a társadalmi normákat többé-kevésbé elfogadják, de különböző deviáns magatartásformák megfigyelhetők náluk. A nálunk megfordult fiatalok többsége ebbe a kategóriába tartozik.

c) a kiilleszkedők csoportja

A kiilleszkedők a társadalmi normákat nem fogadják el, azok még tájékozódási, eligazodási pontokat sem jelentenek számukra, sőt inkább frusztrálják őket. Az utcáról, és a börtönből hozzánk érkezett fiatalok mindegyikét ebbe a csoportba sorolhatjuk.

A fiatalok utcára kerülésének okai, az utcán élés háttere deviáns magatartásukban is kereshető. A deviancia a társadalmi normáktól való eltérést, az átlagostól, a többség által tolerált magatartásformáktól eltérő viselkedésformák halmazait jelenti.

Merton elmélete szerint, az anómia oka az, hogy az adott társadalomban elfogadott célok, és az ezek eléréséhez megengedett eszközök között ellentmondás van. Minden társadalomban létezik közmegegyezés abban a kérdésben, hogy milyen célokat lehet megvalósítani és milyen eszközökkel. Az elmélet különleges értéke, hogy rámutat az anómia társadalmi különbségeire. Minél kedvezőbb helyzetben van valaki a társadalomban, minél kedvezőbb helyzetű családból származik, annál nagyobb esélye van arra, hogy megengedett eszközökkel érje el a társadalom által elfogadott célokat. Ezzel szemben a társadalom szegényebb, hátrányosabb helyzetű rétegeinek, tagjainak, például a gyermekvédelmi gondoskodásban felnőtt fiataloknak is csak minimális esélyük van arra, hogy az elfogadott eszközökkel sikeressé váljanak, a célok elérésében akadályoztatva vannak. Ezért körükben jellemzőbb, élesebb az anómia.

Erre a helyzetre az egyén többféleképpen reagálhat. A célok elfogadása, vagy tagadása alapján Merton több típust különít el. Célokra a létfenntartást, a mindennapi szükségletek kielégítését, az emberi lakáshoz való jutás jogát, a magánszféra és az intimitás jogát értjük, az eszközökön pedig, az ezek előteremtéséhez szükséges cselekvéseket.

A konformista a célokat és az eszközöket egyaránt elfogadja, nincs anómiás helyzetben. A gyermekotthonból kikerülő konformista fiatalok a legális munkaerő-piacon csak alacsony presztízsű, például takarítói, mosogatói, rakodói munkakörben tudnak elhelyezkedni. Ezek az állások monotonok, kreativitást nem igényelnek, és önmegvalósítást nem biztosítanak. Ráadásul igen alacsony bérezésűek, azaz az eszközt kényszerből, öröm nélkül végzik, és a cél, a megélhetés és a létfenntartás is veszélyeztetett.

Ezért az emberek jelentős többsége a célokat elfogadja ugyan, de az eszközökön változtat, őket nevezi a szakirodalom újítóknak. A legáltalánosabb eszközváltás a feketegazdaságba tartozó, be nem jelentett segéd, és szakmunkák vállalása. Ezekből a tevékenységekből a fiatalok is jelentősebb jövedelemre tehetnek szert, de kiszolgáltatottá válnak, minden ok nélkül, egyik napról a másikra megszűnhet a munkaviszonyuk. Az újítók másik csoportja a bűnözést választja megélhetésének eszközéül.

A visszahúzódás azt jelenti, hogy az egyén az elfogadott célokról, és a megengedett eszközökről egyaránt lemond. Ide tartoznak a kábítószer fogyasztók, alkoholisták, öngyilkosok, és a súlyos mentális betegségben szenvedők.

A differenciál asszociáció elmélete szerint egy gyermekotthonban felnőtt gyermek ugyanúgy megtanulhatja a deviáns viselkedési formákat, a drog-, és alkoholfogyasztást, a bűnelkövetést is, mint más gyermekek a konform viselkedést.

Az idősebb tizenévesek esetében már beszélhetünk tudatosságról a társadalom által elfogadott aspirációk, és eszközök tagadásának tekintetében. Az állandó iskolai kudarcok és problémák, az ezekből eredő feszültségek következtében ellenséges attitűddel védekeznek az iskolával szemben. A hasonló helyzetű és beállítottságú gyermekek csoportot képeznek, család hiányában ez a közeg lesz a legerősebb szocializációs tényező. A csoport normákat fejleszt ki a viselkedés és a tagok közti kapcsolatok szabályozására. A csoport a fiataloknak biztonságot nyújt azáltal, hogy a szabályrendszeren keresztül megmondja, hogy mi a jó, mi a rossz, továbbá az ésszerűen megvalósítható célokra korlátozza a vágyaikat. A drogfogyasztás, és a bűnözés olyan eszközként is felfogható, amely erősíti a csoportkohéziót, segíti az elkülönülést, a másság kifejezését is.

A Szociális igazgatásról, és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény ellentmondásosan határozza meg a hajléktalanok körét. Egyrészt a hajléktalanságot a lakcím hiányával azonosítja, azokat az embereket tekinti hajléktalannak, akik nem rendelkeznek bejelentett lakhellyel, kivéve, ha a bejelentett lakhely a hajléktalanszállás (4. § (2) bekezdés). A törvény másik meghatározása szerint azonban „Hajléktalan az, aki az éjszakáit közterületen, vagy nem lakás céljára szolgáló helyiségben tölti.” Breitner Péter definíciója szerint a városi hajléktalanokat leginkább az otthontalanság jellemzi, azaz nincs olyan hely, ahol az ember jól érezi magát, dönthet arról, hogy kikkel tárgyal, kikkel veszi körül magát, milyen vendégeket fogad. Ebből következik, hogy nem tekinthetjük otthonnak az utcát, a teret, de a hajléktalanszállót (és sajnós az Utógondozó Otthont sem). Ez az otthonnélküliség, a fiatalok önértékelését gyengítheti, és olyan állapotot eredményezhet, amelyben a folyamatos munkavégzés, tehát az öfenntartás nem lehetséges. A mi megközelítésünkben a hajléktalanság olyan mentális állapot, amelyben az egyén önmagáért segítség nélkül tenni képtelen. Az egyén státusa ebben a helyzetben csak rosszabbra fordulhat, interperszonális kapcsolatai – amelyben ő, önmagáért fontos – nincsenek, és maga az otthonnélküliség csak tünet.

A fiatalok utcára kerülésének okai

Az utógondozói ellátásra csak az jogosult, aki a 18. életévének betöltésekor átmeneti vagy tartós nevelt volt, ebből következik, hogy valódi utcán élésről a nagykorúság előtt nem beszélhetünk. Korábbi családi élete, illetve a csavargás és szökésben töltött időszakok alatt a gyerekek már megismerkedhettek ezzel az életformával, de az még semmiképpen sem a sajátjuk.

A gyermekotthonok férőhelykorlátok miatt, illetve a foglalkozást igénylő gyermekeknek saját döntésük alapján általában nem ajánlják fel az utógondozói ellátást, próbálnak „megszabadulni” a fiattól. A jellemzően a vér szerinti családjukhoz orientált, vagy albérletbe költöző fiatalok általában a gyermekvédelmi gondoskodásban eltöltött idő alatt összegyűlt vagyonuk elkötése után kerülnek ki az utcára.

Többször előfordul az is, hogy a börtönbüntetése alatt nagykorúvá vált fiatt sem korábbi gondozási helye, sem vérszerinti családja nem fogadja be.

Az idő, a legmeghatározóbb tényező

Az utcán életvitelszerűen eltöltött idő hossza az, ami leginkább befolyásolja, hogy milyen esélye van egy kiilleszkedett fiattnak a társadalomba való visszatérésre. Azoknak a fiataloknak, akik több hónapot is eltöltöttek az utcán úgy, hogy közben viszonylagos komfortérzetük is kialakult – hiszen kapcsolataik, jövedelemszerzésük, a teljes szükséglet-kielégítés A-tól Z-ig az utcai szubkultúrához köti őket – a visszailleszkedés sokkal nehezebb, mint azoknak, akinek az utcán eltöltött idejük csak pár hétre korlátozódik, és ők maguk is motiváltak abban, hogy a hajléktalan karriert elkerüljék.

A hajléktalan emberek világának is megvan a maga sajátos norma- és értékrendszere, ami segít tájékozódni, de az egyénnel szemben támasztott elvárások kisebbek és kevesebbek, jóval egyszerűbb megfelelni nekik, hiszen pusztán a Maslow-féle szükségletpiramis aljára összpontosít: egyél, igyál, valahol aludjál. Ennél a többségi társadalom elvárásai lényegesen szerteágzóbbak, cizelláltabbak, bonyolultabbak, és nyomasztóbbak is.

A fiatalokkal először a felvételi beszélgetésen találkozunk, ahol közösen döntünk arról, hogy felvesszük-e őket az utógondozó otthonba. Ahhoz, hogy egy fiattnak a gyámhivatal elrendelje az utógondozói ellátását, tanulnia, vagy dolgoznia kell – azonban jövedelme a havi

83.000 forintot nem haladhatja meg (2009.) –, illetve a lakóhely szerint illetékes munkaügyi központnál regisztrált álláskeresőnek kell lennie.

Az utcán élő volt átmeneti nevelt fiatalok egyik kritériumnak sem felelnek meg, tehát pozitív eredmény esetén a felvételi beszélgetéstől hosszú idő telik el a határozathozatalig, és a tényleges beköltözésig. Ez még a kellően motivált és elszánt fiatalok esetében is így van, hiszen az utcán élő fiatalok többségére a személyes iratok (személyi igazolvány, lakcímkártya, adó-, TAJ kártya) teljes hiánya a jellemző, így még a munkaügyi központtal való kapcsolatfelvétel is csak az összes irat beszerzése után lehetséges. Sok jelentkező már ebben a szakaszban feladja az Utógondozó Otthonba történő bekerülési szándékát annak ellenére, hogy szolgálatunk mindenben segíti őket, a telefonos ügyintézésről a különböző hivatalokba való személyes elkísérésig.

Az Utógondozó Otthonba kerülés egyik legnagyobb előnye, hogy az utcáról jövő fiatalnak lehetősége nyílik elszakadni a hajléktalan világtól, amelyben élt, és amelyben önmagát is hajléktalanként definiálta.

Az Utógondozó Otthonban élő többi fiatal kultúrája, normái, értékei a közösségben való együttélést segítik elő. A fiatalok nyelvhasználata, humora, cinizmusa, vágyai, kapcsolatrendszere, a munkához való viszonya és a szabadidős tevékenysége az itt dolgozó utógondozókkal rokon, vagy legalábbis rokonszenvező, velük azonosuló. Akkor, amikor ez a kultúra beszipantja az utcáról érkező fiataalt, elkezdődhet vele az érdemi szociális munka. Ez nagyon komoly fordulópont, de ennek eléréséhez nagyon sok idő és türelem szükséges. A házunk egy olyan „terápiás” közeg, amelyben a finoman és csendesesen kialakult normák – egymást elfogadó, az agressziót negáló, nagyfokú szabadságot engedő, de eredmény centrikus, őszinteségre törekvő, a játszmákat elvető kommunikáció – amely ezeknek a fiataloknak gyógyító hatású.

Menekült fiatalok

A menekültek megjelenése viszonylag újabb keletű, ám vélhetőleg a jövőben jelentősebb problémát fog okozni a gyermekvédelmi rendszerben.

A Magyar Köztársaság menekültként ismeri el azt a külföldit, aki faji, illetve vallási okok, nemzeti hovatartozása, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozása, politikai meggyőződése miatti üldöztetése, vagy az üldözéstől való megalapozott félelme miatt származási országán kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja a származási országa védelmét igénybe venni. Közülük számunkra igazából azok a kiskorúak az érdekesek, akik kíséző nélkül érkeznek hazánkba.

Kíséző nélküli kiskorú:

Az a külföldi, aki 18. életévét még nem töltötte be - kivéve, ha a magyar jog szerint ezt megelőzően nagykorúvá vált -, ha jogszabály vagy szokás alapján felügyeletéért felelős nagykorú személy kísérete nélkül lépett a Magyar Köztársaság területére, vagy a belépést követően maradt felügyelet nélkül, mindaddig, amíg ilyen személy felügyelete alá nem kerül;⁷

A Bicskei Befogadó Állomás egy évvel ezelőtt nyitotta meg otthonát azoknak a 14 és 18 év közötti fiataloknak, akik menekültkérelmet nyújtottak be a magyar hatóságoknak, azelőtt Nagykanizsán volt a Befogadó Állomás.

A hivatal három jogi formát alkalmazhat a körülményeket mérlegelve:

- a) a *befogadott* a legenyhébb kategória, a körülmények javulása a saját országban várható, van esély a visszatérésre,
- b) *oltalomba vetteknél* valószínűsíthető a veszélyeztetés a saját országban,
- c) *menekültek* esetében egészen biztos, hogy valós veszélyeztetésnek van kitéve saját országukban.

A döntés időtartama alatt nyújt ellátást a Befogadó Állomás. Az oltalomba vétellel vagy a

---

⁷ Menekültlét

Életkor, társadalmi nem és sokszínűség felmérés, 2007

menekült státusz megszerzésével a fiatalot a hazai gyermekvédelmi rendszer keretei között kell ellátni, ugyanazon jogok illetik meg őket, mint a magyar állampolgár gyermekeket, fiatalokat.

A 41 kiskorú közül, akik jelenleg a Bicskei Befogadó Állomás tartózkodnak 20 fő esetében olyan döntés született, ami alapján a gyermekvédelmi rendszerben kellene ellátást nyújtani számukra, de különböző okok miatt ez nehézkesen teljesül, vannak olyan gyermekek, akik már 1 éve élnek Bicskén. Ennek az egyik lehetséges oka a gyermekotthonok felkészületlensége erre a klienskörre, nyelvi akadályok, esetleg előítéletek által táplált félelmek miatt.

Jelenleg a szomáliai és afganisztáni menedékkérők teszik ki a legnagyobb egyféle nemzetiségű csoportot (10 -10 fő), a többiek iraki, malajziai és egyéb nemzetiségűek. Az itt tartózkodók átlagéletkora 16 év körül van.

A bicskei telephelyen januárban nyílt meg a Fiatal Felnőttek Otthona, azok számára, akik menedékkérőként lettek nagykorúak, és így nincs lehetőségük a gyermekvédelmi rendszer ellátásait igénybe venni, azaz nem jogosultak utógondozói ellátásra.

Az okok, amiért egyedül érkeznek a menekülő fiatalok, nagyon különbözőek. Az egyik legszomorúbb ok a szülők halála, háború, polgárháború miatt, majd a megmaradt vagyontárgyak értékesítése, és azok árából a menekülés. Az elszenvedett traumák romboló hatását fontos figyelembe venni, mert ezek feldolgozatlansága elviselhetetlen terhet jelent a menekülő számára. Az is gyakori, hogy a családnak nincs annyi pénze, hogy mindenki együtt meneküljön, ezért a gyerekeket – akik esetleg később képesek a családot támogatni is – mentik ki embercsempészeken keresztül.

A történeteket mindig egyediségében kell megérteni, ebből indulva lehet sikeres a segítő munka. Nagyon fontos, hogy szociális munkásként jól lássuk saját szakmai korlátainkat, ezekben az esetekben még nagyobb körültekintéssel járjunk el, és kérjünk segítséget a társszakmáktól.

A menedékkérők és menekültek körében gyakran merülnek fel különböző súlyosságú pszichés problémák a korábban megélt, vagy a megérkezést követő traumák következtében. Léteznek bizonyos programok a traumatizált felnőttek kezelésére, de egy multifunkcionális csoport azt tapasztalta, hogy a poszt-traumás stressz szindrómával (PTSD) küzdő kiskorú

menedékkérők vagy menekültek gyógyítására nincs elegendő pszichológus, nincs megfelelő eszköz a korábban elszenvedett kínzások áldozatainak kiszűrésére sem, akik újra traumatizálódhatnak, ha őrizetbe kerülnek.⁸

Mi is a PTSD?

Az Egyesült Államokban a vietnami veteránokat támogató mozgalom erejének, társadalmi támogatottságának tudható be, hogy 1980-ban a pszichés trauma tünetegyüttes valódi diagnózissá vált, a „poszttraumás stressz zavar” bekerült a mentális rendellenességek hivatalos kézikönyvébe, a DSM-be. A DSM-IV leírása szerint a Poszttraumás Stressz Betegség (PTSD) az alábbi tünetekkel jár:

1) pszichotrauma kimutathatósága:

„Az egyén olyan eseménynek elszenvedője, szemtanúja vagy involválódó alanya, amely halálos fenyegetettséggel, súlyos sérüléssel, a fizikális és pszichés integritás elvesztésével jár, az egyén pedig intenzív félelemmel, szorongással, rémülettel, tehetetlenséggel reagál” (DSM-IV).

2) a traumával összefüggésben három tünet egyidejű fennállása:

- a) újraátélés,
- b) elkerülés,
- c) fokozott készenlét.

Általános velejárói az ilyen eseményeknek az élet vagy testi integritás fenyegetése, közvetlen szembekerülés erőszakkal vagy halállal. Közös tünet a tehetetlenség, a kiszolgáltatottság érzés, kontrollvesztés, intenzív félelem, a megsemmisülés fenyegetése. A stressz hatására megnő a szervezet arousal szintje – amennyiben az egyéni cselekvés hatástalan, traumás reakciók lépnek elő, az önvédelmi rendszer túlterhelődik, felborul – fizikai, érzelmi, a gondolkodás és az emlékezet területén is. Előfordulhat, hogy bizonyos emlékek törölődnek, vagy nincsenek (adekvát) érzelmi válaszok.

---

⁸ http://www.unhcr-budapest.org/files/UNHCR-AGDM_report_2007-HUN-screen.pdf

Kiadta az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság Közép-Európai Regionális Képviselőlete,
Budapest, 2008. augusztus

A szokványos stresszhelyzetek nem sorolhatók a pszichotraumák közé. A munkahely elvesztése, a válás, az egzisztenciális csőd mind mind stresszor az egyén számára, és ha a pszichológiai és biológiai rugalmassága insufficiens, pszichés és szomatikus megbetegedések manifesztálódhatnak nála. Ezek mégsem nevezhetők szakmai szempontból pszichotraumának, hiszen nem merítik ki a fenti kritériumokat. A stresszorok jellegükben, és intenzitásukban is különböznek, közvetlenül nem veszélyeztetik a fizikai és pszichés integrációt, az esetleg kiváltott distress, heveny módon kialakuló rettegés, félelem, szorongás foka jóval alacsonyabb.

Nonverbális terápiákkal, művészeti, mozgásos és relaxációs technikákkal készítik elő a klienst a verbális terápiák számára, de ezek önmagukban is eredményesen csökkentik a szenvedésnyomást és a tüneteket, segítik az átélt események feldolgozását. A traumák feldolgozása pszichiáterek segítségével történhet.

A fenti események és következményeik, a tünetek a klienskörünkben nem mondhatók általánosnak, szociális munkásként nem kell nap mint nap szembekerülnünk ezekkel a problémákkal. Az sem mondható el, hogy minden menekültnél megjelennek ezek a tünetek, az egyéni megküzdési stratégiák, az események feldolgozásának képessége esetenként nagyon változó.

A mi tapasztalatunk is az, hogy a nálunk élő menekültek viszonylag jó mentális állapotban vannak, jól alkalmazkodnak új környezetükhöz, a múltat részben „elrendezték” már magukban.

Utógondozó Otthonunkban jelenleg két menekült státusszal rendelkező fiatalember él, egyikük Szomáliából, másikuk Iránból menekült el, és mindketten 14 hónapja, saját kérésükre, egy vidéki gyermekotthonból érkeztek hozzánk. Felvételi kérelmük indoka az volt, hogy a főváros sokkal több lehetőséget nyújt mind az oktatás, mind pedig a munka világában. A "nagyvárosi ingerküszöb" magasabb, így a többségtől való különbözőségükkel kevésbé lógnak ki, vagy keltenek feltűnést. A hasonló nemzetiségűek könnyebben egymásra találnak, és mivel ilyen közösségek nagyobb számban élnek Budapesten, ez aktív segítséget jelenthet nekik a nehézségeikkel való megküzdéshez.

A két fiatal hozzánk vezető útja nem volt szokványos. Az Utógondozó Otthont a Zala Megyei Önkormányzat Gyermekotthona kereste meg a kérésükkel, szokásos felvételi beszélgetés

nem történt. Nem ismerhettük a fiatalok motiváltságát, és semmilyen olyan személyes, „informális” tudást, benyomást nem szerezhettünk róluk, amely egyébként sokat segít a kliensek megismerésében.

Menekültek esetében az iskolai bizonyítványok általában nem szerezhetők be, így az iskolai előzmények nehezen bizonyíthatóak. A nálunk lakó fiúk esetében is nagy nehézséget jelentett bizonyítványaik hiánya. A magyar nyelv elsajátítása alapfeltétele a boldogulásnak, a nyelvi nehézségek miatt, nagyon nehéz a menekült fiatalokat a hazai oktatásba integrálni. Végül sikerült találnunk egy olyan iskolát, ahol egyéni tanrenddel mindketten középiskolai tanulmányokat folytathatnak.

Az egyik fiatal jól, a másik kevésbé jól beszél magyarul, hivatalos ügyintézésben mindketten igénylik a segítséget, ami angol nyelven történik, mert anyanyelvük mellett, mindketten ezt a nyelvet beszélik jól.

A nálunk élő mindkét menekült fiatal az Utógondozó Otthonban élő többi fiatalhoz képest jobban teljesít, jobban szervezi életét, jól alkalmazkodik a körülményekhez. Egyikük az állampolgársági vizsgára teljesen önállóan készült föl, időpontot egyeztetett, és sikeresen levizsgázott. Ügyeik intézésében aktívabbak, képesek mérlegelni a lehetőségeiket és reális döntéseket hozni, előre tervezni.

A két fiatal – várakozásainkkal ellentétben – a munka világában is jól boldogul, fent említett készségeit jól használja, és ezek segítségével a nyelvi és kulturális különbségüket el tudják fogadtatni környezetükkel.

Ezek a fiatalok jól működő családban nőttek föl, a családtagjaikkal rendszeres és jó kapcsolatban állnak, támogatás küldése, alkalmasint kapása, személyiségük stabilitásához jó háttérrel, alapot nyújt. Általánosságban elmondható, hogy esetükben a család, mint rendszer nem sérült, vagy legalábbis biztosan nem ez az elsődleges probléma, eltérően a többi fiattól. Mindkettőjük életében jelentős szerepet játszanak ezek a kapcsolatok, amelyek ápolását, életben tartását az internet nyújtotta kommunikációs lehetőségek nagyban segítik.

Az előbb említett képességeik valószínűleg abból is fakadnak, hogy mindketten eredeti hazájukban jó státuszú családban éltek, az elvándorláshoz szükséges ambíció, energia és vállalkozó kedv egyéb tevékenységeikben is jellemzi őket.

A kulturális különbségeknek sok előnyös oldala is van. Az egyik fiú három nyelven beszél, a

világ nemzetközi folyamatairól széleskörű ismeretei vannak. A többi fiatal felnőtt számára a másfajta élményeik, hátterük miatt érdekes és izgalmas a velük való kapcsolat. Az Utógondozó Otthonban nagyon fontos, általános érték az elfogadás, a különböző hátterű, esetleg szokatlan viselkedésű, vagy gyengébbnek tűnő fiatalok befogadása. Az elfogadás a kezdeti stádiuma a későbbi jó és mély kapcsolatok kialakulásának.

A nevelőcsaládokból utógondozó otthonba került fiatal felnőttekről az utógondozó otthon szemszögéből

A jogszabályok szerint ma *Magyarországon* az lehet *nevelőszülő*, aki a 24. életévét betöltötte, cselekvőképes, büntetlen előéletű, és akivel szemben nem áll fenn a Gyvt. 15. § (8) bekezdésben meghatározott kizáró ok. A gyermekvédelmi rendszerben külön jogszabályban meghatározott munkakörben nem foglalkoztatható az a személy, aki ellen a Büntető Törvénykönyv erről szóló 1978. évi IV. törvénye szerint a gyermek sérelmére elkövetett szándékos bűncselekmény miatt eljárás folyik, vagy akit jogerős bírói ítélettel ilyen bűncselekmény miatt ítélték el. Nem foglalkoztatható továbbá az a személy sem, akinek szülői felügyeleti joga a gyermek átmeneti nevelésbe vétele miatt szünetel, vagy akinek a szülői felügyeleti jogát a bíróság jogerős ítéletével megszüntette. A nevelőszülői jogkörnek két fajtája van. A hagyományos és a hivatásos nevelőszülő. A hagyományos nevelőszülőket egy 60 órás tanfolyam keretében készítik fel a feladataikra. Ezzel szemben hivatásosoknak – akik az országban jelenleg mintegy négyszázan vannak –, 300 órás szaktanfolyamon kell részt venniük. A hagyományos nevelőszülő a saját gyermekével együtt öt, a hivatásos a saját gyermekével együtt nyolc gyermeket nevelhet. Ma Magyarországon az átmeneti nevelésben élők 55 %-a nevelőszülőknél nevelkedik. A nevelőszülő a nála elhelyezett gyermeknél legalább 18 évvel, de legfeljebb 45 évvel lehet idősebb. A nevelőszülői megbízás visszavonható, amennyiben a nevelőszülő nem kellőképpen működik együtt a működtetővel, elmarad a gyermek egészséges személyiségfejlődése, vagy ha bántalmazás gyanúja merülne fel. Természetesen emellett még számos esetben kezdeményezhető a nevelőszülői jogviszony visszavonása.

Ám a szigorú szabályoknál sokkal jobban ki szeretnénk emelni, hogy a nevelőszülőtől azt várjuk el, hogy személyisége, egészségi állapota és körülményei alapján alkalmas legyen a gyermek szeretetteljes nevelésére, gondozására, védelmezésére. Elvárjuk, hogy értse meg és tisztelje a rábízottakat, hogy bízson bennük, és ne akarja a nevelt gyermekeket saját képére formálni. Elvárjuk, hogy biztosítani tudja a gyermek harmonikus fejlődését szolgáló környezetet, dolgozzon szívesen együtt csapattagként a gyermek mindenek felett álló érdekét szolgáló szakemberekkel. Segítse a gyermeket ahhoz, hogy vérszerinti családját ne veszítse el. A nála elhelyezett gyermek érdekében pedig fejlessze tudását, képességeit és önismeretét az ő munkáját segítő szakemberek közreműködésével.

Az utógondozó otthonba nemigen kerül nevelőszülőknél felnőtt fiatal, de az általuk hozott problémákat olyan riasztónak látjuk, hogy ezekről külön is szót kívánunk ejteni.

Általános jellemzőket nehéz megfogalmazni a nagykorú, nevelőszülőnél felnőtt gondozottakról úgy, hogy csak az utógondozó otthonba kerülőket látjuk. Éppen ezért a nevelőszülőknél és ott utógondozói ellátásban részesülő felnőttekről nem fogunk szót ejteni.

Az utógondozó otthonban lakó, nevelőszülőknél felnőtt fiatalok legszembetűnőbb tulajdonságai, hogy komoly érzelmi vagy testi (esetenként mindkettő) elhanyagolásban éltek serdülőkorukat.

A nevelőcsaládokból hozzánk került fiatalok általános jellemzői:

A szóban forgó fiatalok kisgyerekként kerültek a szakellátásba. A befogadó otthonban eltöltött idő után, a szakértői bizottság javaslata alapján helyezték őket nevelőcsaládba és végig egy gondozási helyen, a nevelőcsaládok saját háztartásában töltötték életüket. Ez a tény segíthetne a gyermek érzelmi és társadalmi integrációjában, hiszen (J. Bowlby 1951. szerint) a gyermek az anyától való távollét ideje alatt a következő három fázison esik át:

- *Tiltakozás:* viselkedését a harag, a félelem, a keserűség és az anya visszaszerzésének reménye jellemzi.
- *Kétségbeesés:* az előzőek mellett megjelenik a szomorúság és a reményvesztettség.
- *Leválás:* a gyermek igazodik az új helyzethez, újra közeledik másokhoz, az anya esetleges megjelenésére érdektelenül reagál.

„Bowlby megállapítása szerint az első néhány évben bekövetkező, több hónapig tartó szeparáció olyan káros hatással van a személyiség további fejlődésére, amely nehezen visszafordítható. Ennek legsúlyosabb következménye lehet, hogy ha a gyermek a számára legfontosabb kapcsolatot veszíti el, akkor később tartózkodik újabb kapcsolat kialakításától, hiszen fél az újbóli elvesztéstől. A szeparációs szorongás generalizálódhat, ezt a gyermek túlzott ragaszkodó magatartással fejezi ki, amely idegenekkel kapcsolatban is megnyilvánulhat dependens magatartást mutatva. A tapasztalat azt mutatja, hogy azok a gyermekek, akik meg voltak fosztva a szoros és tartós kötődés lehetőségétől korai élet éveikben, később mégis képesek lehetnek ilyen kötődés kialakítására. Bár ez önmagában

a családba helyezéssel nem jön létre. A családba (nevelőcsaládok) kerülés révén a gyermek részévé válik egy olyan társas rendszernek, amelynek tagjai folyamatosan hatnak és visszahatnak egymásra. Kedvező körülmények között a gyermek és a család folyamatos, ingergazdag összjátéka képes a gyermek addigi fejlődésének lemaradásait kompenzálni.” (dr. Balikó M. 2003)

A velünk kapcsolatba került fiatalok vérszerinti szülőkről való leválását a legritkább esetben tapasztaltuk meg a Bowlby által leírtak szerint. A vidékről felkerült utógondozottakat megfigyelve legfeljebb az első két fázist tudjuk azonosítani. Ennek az lehet a magyarázata, hogy ezek a fiatalok soha nem érezték magukat biztonságban a nevelőcsaládnál.

A Budapesten felnőttek viszont a nevelőcsalád elvesztését is úgy élik meg, mintha vérszerinti kapcsolatukat bukták volna el. Az érzelmi kiszolgáltatottságból, a bűntudatból, az alacsony önértékelésből és önismereti hiányosságokból kialakult lánc nem tud megszakadni. A nálunk gondozott fiataloknak a gyermekkor biztonságát nyújtó szigorú szabályrendszer szűk lett, amit nevelőszüleik hiányos empátiás képességeik miatt nem vettek észre. Így a kötődés meggyengült, a jó kommunikáció hiánya pedig megnehezítette, hogy gondozóik vagy szüleik szemében megtalálják önmagukat.

A „gyógyulás” azt is jelenti számukra, hogy önmagukról elfogadható, kiismerhető, szerethető képet alkothassanak, érzéseik felismerésére és kezelésére képessé váljanak. Mindehhez ugyanis egy elfogadó, reálisan tükröző és állandó kereteket biztosító közeg támogatása szükséges, amelyben az egyéni tapasztalatok és érvényesülések megélése megoszthatóvá, feldolgozhatóvá válik.

Hasonlóan a W. Bion által leírt container-funkcióhoz (1962), Szolgálatunk munkatársainak saját integritásuk megőrzése mellett tudniuk kell tartalmazni a fiatalok személyiségének elfogadhatatlan aspektusait, éppen azokat a részeket, amelyek a fiatalok számára kezelhetetlenek. Mindaddig rendelkezésre kell állnunk ebben a folyamatban, amíg ezek a tartalmak a fiatal számára elbírhatókká nem válnak, feldolgozhatókká nem lesznek. Ez azt jelenti, hogy be kell vonódnunk gondozottjaink belső világába anélkül, hogy a kapcsolatban ránk vetülő projekciók megingatnák személyes és szakmai identitásunkat. (Ez a megállapítás nemcsak a nevelőszülőktől érkező, hanem az összes általunk gondozott fiatalra is érvényes.)

A fiatalok élő vérszerinti családi kapcsolattal nem rendelkeznek, vérszerinti családi támaszra soha nem számíthatnak. (Szemben a gyermekotthonban felnőtt társaikkal, ahol viszont csaknem mindig megjelenik a vérszerinti család, vagy legalább a családból valaki.)

Végzettségüket tekintve, a nálunk lakó fiatal felnőttek homogén képet mutatnak. Az alapfokú képzettséget mindegyikük megszerezte, ám a továbbtanulás már nehézséget okozott számukra. Sok nevelőszülő nem képes elfogadni a rájuk bízott gyermek képességeit és ezért „túl erős”, vagy éppen adottságaihoz mérten „túl gyenge” oktatási intézményt választottak a kiskorú gondozottnak. Az iskolai munkában szerzett kudarcokért mindig a nevelt gyermeket tették felelőssé.

A nálunk lakó fiataloknak, nagykorúságukat elérve sincs munkatapasztalatuk, legfeljebb 2-3 hetes nyári munkákról tudnak beszámolni. Ezzel szemben a vidékről érkezett, alább tárgyalt csoport tagjai közt találunk olyanokat, akik komoly munkabírással rendelkeznek. Ez a tény, számukra nagy jelentőséggel bír munkavégzés és munkakeresés közben.

Késpénz vagyonuk nincs, ritkábban az összegyűlt árvajáradék maradékával számolhatnak. Pénzért megvásárolható vágyaikat általában rögtön kiélik. Késleltetni nem akarnak és nem is tudnak.

Szenvedélybetegség szempontjából a kortárscsoporthoz viszonyítva lényeges eltérést nem tapasztalunk. Marihuána szívás ugyan meg-megjelenik, de ez a tűréshatárt nem lépi át. Jellemzőbbnek mondhatjuk az időszakonként előforduló jelentősebb alkoholfogyasztást, ám ez sem befolyásolja a mindennapok kötelező tevékenységeit. A dohányozás szenvedélye mindegyiküknél megfigyelhető.

Mélyebb emberi kapcsolataik nincsenek. Egy-egy szakoktató, tanár időszakosan nagyobb befolyással bír ugyan életükre, de az aktuális élethelyzet megszűnésével ezek a kitüntetett kapcsolatok is megfakulnak, elhalnak.

Az alább említett második csoport tagjai viszont még évekig érzelmi kiszolgáltatottsággal viseltetnek volt nevelőszüleikkel szemben. Az ünnepek, a jelentősebb események mindig életre hívják azokat a vágyakat, amelyek a valahová való tartozásról szólnak. Ezek a találkozások úgy működnek, mint a védőoltás. A kis dózisban kapott kitüntetettnek tűnő törődés, folyamatos vágyakozást épít fel a fiatalban. Az ilyen típusú érzelmi kapcsolat megélése, kezelése a fiatal és segítője számára egyformán nehéz feladat.

A következőkben két jellemző típust mutatunk be:

1.) Elsősorban a vidéki nevelőcsaládoktól felkerült fiatalok azok, akik aktív fizikai erőszak áldozatai voltak.

Utógondozottaink között volt olyan fiatal, aki arról számolt be, hogy hajnaltól késő estig kellett dolgoznia úgy, hogy eközben a család vérszerinti gyerekei rendszeren jártak iskolába és mindent megkaptak, amire vágytak. Más fiatal arról számolt be, hogy az állatok közt kellett aludnia, ajándékot szinte sose kapott, és az ablakon keresztül leste, mi történt karácsonykor a nevelőcsaládnál. Az ő életük inkább a cseléd sorsára emlékeztetett, nem a gondoskodó gyermekvédelmi ellátásra. (Dolgozatunk írása közben vált világossá, hogy mennyire gyáván kezeltük ezeket a helyzeteket. Sosem próbáltuk hatósági útra terelni ezeket az általunk megismert történeteket....)

A családon belüli fizikai bántalmazás kapcsán meg kell említeni, hogy az elkövető nem csak a szülő lehet, hanem más családtag is, így például a nevelőszülő. Az elhanyagoló magatartásformák (fizikai, érzelmi) megjelenése a nevelőcsaládoknál a fiatal személyiségét úgy deformálják, hogy a gondozott kamasz felnőttként sem tud majd megfelelően teljesíteni, illetve nem tud megfelelően integrálódni tágabb szociális környezetébe. A rendszeresen frusztrált és alacsony frusztrációtűrésű gyermekeknél és serdülőknél gyakran megfigyelhetjük a napi foglalatosság (játék vagy tanulás) regresszióját (Buda Béla, 2005). Ennek oka az, hogy a gyermek kétségbeesése, haragja olyan mértékben van felszínre, illetve olyan mértékben foglalkoztatja őt, hogy figyelmének csupán töredékét képes egyéb tevékenységre fordítani. Ebben az esetben a regresszió jól érzékelhetően leplezett agresszív aktusnak tekinthető. Evidencia, hogy a kitartóan bántalmazott, súlyosan meggyötört, megtorlásként veréssel "nevelt" gyermek szorongóvá válik, vagy agresszióval válaszol a külső környezetéből érkező ingerekre: az óvodában, az iskolában azonnali reakcióként, vagy jóval később felnőttként maga is bántalmazó lesz. *(Az itt tárgyalt nevelőcsaládok hagyományos nevelőszülői státusban látták el gondozási feladataikat.)*

2.) A Budapesten felnőtt fiataloknál inkább az érzelmi meg nem értést és a kamaszkor okozta problémák kibeszéletlenségét, valamint a túlzott elvárások és csalódások okozta konfliktusok feldolgozatlanságát figyeltük meg. Az érintett nevelőcsaládok mindegyikénél tapasztaltuk a vallásos életformából táplálkozó moralizálást, amelyet a serdülők nem akarnak elfogadni, és amely ellen láznak, még akkor is, ha kisgyerekkoruk óta vallásos nevelésben részesültek.

Az a fajta passzív agresszió, amelyet a nevelőszülők közvetítenek, minden esetben ellenállást vált ki a serdülőből, hiszen a moralizálás is lehet agresszív, ha a felnőtt soha nem volt még olyan helyzetben, mint amilyenről értékítéletet fogalmaz meg. Ítélni valaki felett – aki amúgy nem vétett – agresszív viselkedés. Agresszió agressziót szül, mondjuk általánosan. Ám ezekben az esetekben inkább az igaz, hogy passzív agresszió erős szorongást, majd agressziót szül.

A passzív agresszió azt jelenti, hogy az agresszor kerüli a nyílt konfrontációt, tehát nem szemtől szembe támadja a másikat, hanem hátulról vagy olyan módon, amely ellen az áldozat nem tud védekezni. Az is előfordulhat, hogy a másik fél nem is sejti az ellene irányuló támadást, csak a következményeket tapasztalja (játzmák). A fiatalok által az agresszív viselkedésre adott inadekvát választ a „felnőtt” újra csak morálisan tudja megítélni. Külön meg kell jegyezni, hogy ennek a viselkedésnek az áldozata csak vesztesként kerülhet ki az interakciókból, hiszen folyamatos bűntudatban kell élnie. A gondozott tinédzser ördögi körbe kerül, amiből saját erejéből kikecmeregni képtelen. Személyiségének megvédésére csak egy esélye van, a családból való kikerülés.....

Nehéz kimondani, de véleményünk szerint az ilyen kapcsolatok elsősorban a felnőttől, a felnőtt öngyógyításáról, énképének árnyalásáról és nem a gondozott gyermekről szólnak. Ezért vannak eleve kudarcra ítélve ezek a kényszerű viszonyok. Bizonyíték lehet erre az, amikor a fiatal utógondozói ellátását nem a nevelőcsaládnál, hanem intézményes szerkezetű és jellegű utógondozó otthonba kéri a gyámhivataltól elrendelni. *(Az itt tárgyalt nevelők, hivatásos nevelőszülői státusban látták el gondozói feladataikat.)*

Tapasztalatainkból talán kiderül az, hogy véleményünk szerint ezek a nevelőszülőknél kialakult kötődések mennyire nem töltötték be eredeti funkciójukat.

A nálunk élő fiatalok a gyermekkorukban átélt traumák, a bizalmi kapcsolatok hiánya, iskolai kudarcok, „az állami gondozottság” miatt alacsony önértékelésűek, nem hatékony konfliktuskezelési és kommunikációs stratégiákat alkalmaznak. Súlyosbítja a helyzetüket, hogy *a korábbi gondozási helyük típusától, értelmi képességüktől és pszichés állapotuktól függetlenül az önálló életkezdéshez nélkülözhetetlen feltételek, ismeretek, gyakorlati tapasztalatok többségével sem rendelkeznek.* A beköltöző fiatalok az önállóság szempontjából különböző szinten állnak, de a felvételi procedura miatt elmondható, hogy az ellátást végül a változtatásra motivált fiatalok veszik igénybe.

A fiatalok jellemzően alacsony presztízssű munkaköröket, nem munkaszerződés keretében töltenek be, a munkatapasztalat és a szakképzettség hiánya miatt munkahelyeiket gyakran változtatják, jövedelmük alacsony és rendszertelen.

Ingatlanuk, ingatlanrészük, vagy bérleményük nincs, a gyermekvédelmi gondoskodás alatt összegyűlt családi pótlékjukkal az esetek túlnyomó többségében az Utógondozó Otthonba való beköltözésükkor már nem rendelkeznek, albérletre, ruházkodásra, műszaki cikkekre, szórakozásra költötték azt, felélték egy-két hónap alatt, nem egyszer családjuk „segítségével”.

Iskolai végzettség, munkatapasztalat és mobilitás

a) alacsony iskolai végzettség

A magasan kvalifikált, konvertálható tudással rendelkező, rugalmas, illetve mobil egyének jó eséllyel indulnak a munkaerő-piaci versenyben, az iskolarendszerből korán kilépő, korszerű ismeretekkel, illetve szaktudással nem rendelkező fiatalok ellenben egyre inkább esélytelenekké válnak.⁹ Az Utógondozó Otthonban élő fiatalok túlnyomó többsége alacsony iskolai végzettséggel, általában 8/10 általános iskolai osztállyal rendelkezik, emiatt a munkaerőpiacon veszélyeztetett helyzetben van.

Az elmúlt tíz évben nem talákoztunk olyan fiattal, akinek az általános iskolai végzettsége ne lett volna meg, ugyanakkor csak egy olyan fiatal élt nálunk, akinek már a beköltözésekor volt érettségi bizonyítványa.

b) a munkatapasztalatok hiánya

---

⁹ KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL: A fiatalok munkaerő-piaci helyzete a munkaerő-felmérés 2006. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján

A fiatalok alig rendelkeznek munkatapasztalatokkal, jellemzően iskolai tanulmányaik mellett sem végeztek semmilyen munkatevékenységet, holott 16 éves kortól a diákok számára lenne lehetőség munkavállalásra.

A fiataloknak semmilyen ismeretük nincs alapvető munkajogi kérdésekről, a munka világáról, a munkahelyi viszonyokról, az elérhető keresetekről irreális elképzeléseik vannak, ezért munkahelyeiken a hasonlóan alacsony iskolai végzettségű, szakképzettséggel nem rendelkező munkatársaikhoz képest is kiszolgáltatottabb helyzetben vannak.

c) alacsony jövedelem

Ha a feketemunka bruttó hazai termékhez (GDP-hez) viszonyított arányát nézzük Magyarország európai „nagyhatalomnak” számít. Becslések szerint a feketemunka aránya hazánkban eléri a GDP 18 százalékát, noha ez a becslése meglehetősen idejétmúlt, 1998-as adatokon alapul. Magyarországon a jelenség az építőiparban harapódzott el legjobban. A második hely a mezőgazdaságé, a harmadik a szálloda- és vendéglátóiparé, amit a személyi és ház körüli szolgáltatások (takarítás, kertészet stb.) követnek. A 25 és 45 év közötti férfiak körében a legnagyobb a feketemunkások aránya. A feketemunka a nagyobb városok, különösen a főváros és agglomerációja körül, különösen a nagyobb építkezések területén koncentrálódik.¹⁰

A szakképesítés és a munkatapasztalatok hiánya miatt az utógondozói ellátásban részesülő fiatalok csak rosszul fizetett, alacsony presztízsű munkaköröket tudnak betölteni, a feketemunka csábítása ezért nagyon erős. A rendszeresen dolgozó fiatalok általában a vendéglátóiparban és az építőiparban tudnak elhelyezkedni, többségük tulajdonképpen segédmunkát, vagy valamilyen kiegészítő tevékenységet végez, minimálbér körüli fizetésért.

A házban élő fiatalok közel fele az elérhető magasabb jövedelem miatt általában állandó éjszakai műszakban dolgozik. A munkaszerződéses foglalkoztatás helyett jellemzőbb az alkalmi munkavállalói kiskönyvvvel és a munkaerő-kölcsönzők útján történő munkavégzés.

Az alacsony iskolai végzettség ellenére a fiatalok körében nem tapasztalhatók komolyabb elhelyezkedési problémák, ezért, valamint a korábbi iskolai kudarcok, a „túlkorosság” miatt a továbbtanulásra csak nehezen motiválhatók, illetve megkezdett tanulmányaikat gyakran

---

¹⁰ Monitoring jelentés a főváros foglalkoztatáspolitikai helyzetéről 2007

nem fejezik be. Az iskolarendszeren belüli oktatás helyett eredményesebbek a rövidebb időtartamú átképzések.

d) az önkiszolgálás alacsony szintje, a pénzkezelés hiányosságai

Bár ma már nemcsak a nevelőszülői családokban élőknek, hanem minden gyermekotthonban kell a gyermekeknek valamennyi háztartási, ház körüli munkát végeznie, nagy általánosságban mégis elmondható, hogy a fiataloknak ezek mindennapi elvégzése komoly nehézséget okoz.

Egyes fiataloknak a személyes higiéné területén is nagy problémái vannak, de a lakókörnyezet tisztán tartásában, a legegyszerűbb ételek elkészítésében, a hozzávalók beszerzésében, a mosásban, az idő- és pénzbeosztásban a gyermekotthonokban évek óta alkalmazott csoportgazdálkodás ellenére sem tettek szert nagy gyakorlatra. A fiatalok többsége egyáltalán nincs tisztában a pénz értékével, keresetét vagy ellátmányát ezért beosztani nem tudja.

Az Utógondozó Otthon működéséről

Az Utógondozó Otthon a Gyvt. és a hozzá kapcsolódó, a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) számú NM rendelet szabályozása szerint végzi a tevékenységét. A szolgáltatás szervezése azonban eltér a hasonló szolgáltatást nyújtó intézményekétől (24 órás ügyelet, mentorrendszer, domináns szociális munkás szemlélet, problémák szerinti heterogén csoport).

A nálunk élő fiatalok jelentős része nagy intézményekben, viszonylag szigorú, általában a mindennapi együttélési normákon túl, a gyermekotthonon kívüli viselkedést is szabályozni kívánó keretek között élt. Mindennapjaik többnyire az étkezések és az iskolai tanítás rendjéhez igazodó strukturált rend szerint alakultak. Szabadidejüket jelentős részben szintén a tanulás, kisebb részben pedig az irányított szabadidős programok, vagy egyéb, terápiás jellegű foglalkozások töltötték ki.

A fiatalok megítélését a házi- és napirend betartásának minőségén túl nagyrészt az iskolai előmenetelük, a szabadidős, terápiás vagy egyéb csoportos tevékenységek során tanúsított aktivitásuk, és a személyzettel, csoporttársaikkal való együttműködésük határozta meg. Aki a teljes intézmény és egyes csoportjainak szabályaihoz alkalmazkodni tudott, megerősítést, jutalmat kapott – elkerülte a szankciókat. Az intézményes keretek között élés passzív alkalmazkodást kívánt tőlük, a saját igényeiket, pillanatnyi érdekeiket előtérbe helyezők, a valamelyik területen nem megfelelően teljesítők a szabályrendszer egészével kerültek szembe.

Az Utógondozó Otthonnak hagyományos értelemben vett házi- és napirendje nincsen, a házon belüli normákat az aktuálisan együtt élő fiatalok élethelyzetének, igényeinek megfelelően módosítható Együttélési Szabályzat¹¹ tartalmazza.

A fiatalok egyéni élethelyzete és céljai szerint eltérő életritmusa, munkarendje miatt egységes, mindenkire érvényes napirend alkalmazása nem lehetséges és nem is lenne célszerű. Ennek megfelelően szervezett, „készen adott” szabadidős, terápiás foglalkozások, és egyéb szolgáltatások (kiszolgáló személyzet, mosodai szolgáltatás, étkeztetés) sincsenek.

---

¹¹ Mellékletek 7. pontja

A napi és a nagytakarítást, a tisztasági festést, a kertfenntartást és a kisebb karbantartási munkákat a fiatalok és a szociális munkások együtt végzik.

Az uniformizáló szabályok nélkül a lázadás, a provokáció értelmét veszti. A fiataloknak nem egy előre gyártott szabályrendszerhez kell passzívan alkalmazkodni, hanem a társaikkal való együttélés során egymással és az utógondozókkal való aktív együttműködéssel kell az együttélés szabályait kialakítaniuk és fenntartaniuk. Az érdekérvényesítő képesség, a kompromisszumkésztség, a hatékony kommunikáció a mindennapi élethelyzetek okozta súrlódások során spontán fejlődhet. A szolgálatot teljesítő utógondozó általában passzív szereplő, akkor lép be a helyzetekbe, ha megszólítják, illetve, ha nagyon muszáj. Ennek ellenére a házra az erő kultusz nem jellemző, az alkalmanként megjelenő agresszió nem kap megerősítést, az ezzel élő fiatalok egy idő után „taktikát váltanak”.

Az Utógondozó Otthon „belesimul” a közvetlen környezetébe, nem intézményként jelenik meg, a szomszédsággal konfliktusok nincsenek, egyes fiatalok kapcsolata a szomszédokkal kifejezetten jó.

Az otthonban, a gyermekvédelmi intézményekben nemigen használatos mentorrendszer működik¹². Ennek oka, hogy a lakásotthonokban élők nem a pozíciójuk szerint alakítanak ki kapcsolatokat a dolgozókkal (Zsámbéki, 2004.), és ezzel a módszerrel megszüntethető a „nevelők” – „gondozottak” közötti hagyományos szembenállás, a kapcsolat segítő jellege válik hangsúlyosabbá.

A hierarchikus felépítés (otthonvezető, nevelő, gyermekfelügyelő) helyett minden szociális munkáshoz 2-3 fiatal tartozik, aki bizalmi kapcsolaton alapuló teljes körű gondozást végez a fiatallal kötött egyéni gondozási szerződés alapján (egyéni esetkezelés). A bizalmi kapcsolat kiépítése és fenntartása elsődleges fontosságú az utógondozói ellátás során, az egyéni célok meghatározása, és az azok elérése érdekében való aktív együttműködés más viszonyban nem várható el. A siker érdekében a fiatalnak lehetősége van az utógondozója személyét megváltoztatni.

A 24 órás ügyelet biztosítása és az utógondozói tevékenység összekapcsolásával minden fiatal egy héten minimum egyszer találkozik az utógondozójával. Az egyéni életcélok meghatározása, a megvalósítás üteme a fiatal és az utógondozója alkuja szerint alakul,

---

¹² Információink szerint a Váci Egyházmegye Szegletkő Gyermekotthonában és a Csongrád Megyei TEGYESZ Befogadó Otthonában működik hasonló rendszer

sikertelenség, nem teljesítés miatt a fiatal elsősorban saját magával kerül konfliktusba, nem pedig a ház egészével.

A fiatalok egyéni előrehaladásának értékelése több lépcsőben történik:

- az Egyéni Gondozási Szerződében foglaltaknak megfelelő időben (utógondozó és a fiatal),
- hetente (team, csak az utógondozók),
- havonta (otthongyűlés, amelyen a fiatalok magukat és egymást is értékelik),
- félévente a gyámhivataloknak írt jelentés formájában.

Az Utógondozó Otthon célja, hogy a benne élő fiatalok a velük azonos korúakhoz lehető leghasonlóbb életet éljenek, minél kevesebb időt töltsenek az intézményben és minél többet *természetes* (iskolai, munkahelyi, baráti) *közösségekben*, élethelyzetekben.

Ennek az elvnek megfelelően az érdeklődés idejére szerveződő, de állandónak tekinthető fociújságon, zenélésen és sakkozásra kívül szervezett szabadidős programok nincsenek. Az egyéb szabadidős programoknál és a terápiás „foglalkozásoknál” a külső lehetőségek iránti figyelemfelkeltés, motiválás, szolgáltatások felkutatása, közvetítése a feladat.

Az egyéniség megjelenésének igénye fejeződik ki az Utógondozó Otthon puritán, csak a minimálisan szükséges felszerelési tárgyakat biztosító berendezésében is. A hozzánk költöző fiatalok jellemzően nem rendelkeznek személyes dolgokkal, egész addigi életük rendszerint belefér egy sporttáskába. Cél, hogy a fiatalok saját életterüket saját tárgyaikkal, saját ízlésüknek megfelelően alakítsák ki, az ellátás időtartama alatt személyes tárgyakra tegyenek szert. Ebből adódóan a ház meglehetősen eklektikus képet mutat, otthonos, saját berendezési tárgyakkal, műszaki cikkekkel felszerelt és nyomasztóan üres, személytelen szobák egyaránt megtalálhatók benne.

Otthonteremtési támogatás

Az otthonteremtési támogatás elősegíti a gyermekvédelmi gondoskodásból, átmeneti vagy tartós nevelésből kikerült fiatal felnőttek lakáshoz jutását, tartós lakhatásának megoldását. A támogatás felhasználása lehetőség az önálló életvitelre, a saját háztartás kialakítására, a társadalomba való beilleszkedés elősegítésére.

A támogatásra való jogosultságot és mértékét, a felhasználási lehetőségeket, az együttműködési és elszámolási kötelezettségeket a Gyvt. szabályozza. A támogatás összege függ a gondozásban eltöltött évektől és a jogosult vagyoni helyzetétől.

A támogatásra az a fiatal felnőtt jogosult, aki legalább 3 éves időtartamú folyamatos – gondozási helyén töltött - nevelésbe vétele a nagykorúvá válásával szűnt meg.

Akkor is jogosult a fiatal felnőtt a támogatásra, ha három évnél rövidebb időtartamú tartós nevelésbe vételére a 80. § (1) bekezdésének a) – c) pontjában meghatározott okból került sor (pl. valamilyen okból a gyermeknek nincs felügyeletet gyakorló szülője, vagy a gyermek ismeretlen szülőktől származik).

A jogosultsághoz - a fiatal vagyonának értéke a nagykorúvá válásakor nem haladhatja meg az öregségi nyugdíj legkisebb összegének hatvanszorosát. A készpénzvagyonba nem lehet beszámítani az árvaellátásból és a fiatal keresményéből származó megtakarítást.

A támogatás mértéke

A négy évnél rövidebb nevelési időnél a támogatás megállapítási idején érvényes öregségi nyugdíj legkisebb összegének negyvenszerese – mínusz a nagykorúvá váláskor végszámadásban igazolt vagyon értéke.

A négy évet meghaladó nevelési időnél a támogatás megállapítási idején érvényes öregségi nyugdíj legkisebb összegének ötvenszerese – mínusz a nagykorúvá váláskor végszámadásban igazolt vagyon értéke.

Az öt évet meghaladó nevelési időnél a támogatás megállapítási idején érvényes öregségi nyugdíj legkisebb összegének hatvanszorosa – mínusz a nagykorúvá váláskor végszámadásban igazolt vagyon értéke.

Ebben az évben (2009-ben) legalacsonyabb öregségi nyugdíj 28.500,- Ft, tehát a legmagasabb összegű otthonteremtési támogatás 1.710.000,- Ft. Ebből az összegből kell kivonni a nagykorúságkor felszabaduló családi pótlék értékét, a különbség lesz a jogosult támogatás összege. Abban az esetben, ha pl. a fiatal 2009-ben lett nagykorú és vagyonának értéke meghaladja az 1.710.000,- forintot, nem jogosult a támogatásra.

A szabályozás fontos része, hogy a fiatalnak az otthonteremtési támogatás felhasználása során az utógondozójával együttműködési kötelezettsége van. Ha a fiatal felnőtt nem áll utógondozás vagy utógondozói ellátás alatt, az illetékes gyámhivatal a lakóhelye szerinti területi gyermekvédelmi szakszolgálat utógondozóját jelöli ki számára. Az otthonteremtési támogatás céljának megvalósulásához az utógondozó a támogatásról való elszámolásig, de legfeljebb egy évig segítséget nyújt neki.

Otthonteremtési támogatás iránti kérelmét a fiatal felnőtt a lakóhelye szerinti illetékes gyámhivatalhoz nyújthatja be. A jogosultság és a mérték megállapításához szükséges alapvető iratok: igazolás a gondozásban eltöltött időről, jegyzőkönyv a végszámadásról, határozat az önjogúvá válásról.

A gyámhivatal az otthonteremtési támogatásról szóló határozatában jóváhagyja (vagy elutasítja) az otthonteremtési támogatás iránti kérelemben megjelölt célt és pénzfelhasználási tervet, rendelkezik a támogatás összegéről és az igénybevétel módjáról. A hivatal kötelezi a fiatalot és az utógondozót az együttműködésre, megállapítja az igénybe vett összegről történő elszámolás feltételeit és határidejét, figyelmezteti a fiatal felnőttet a rosszhiszemű igénybevétel jogkövetkezményére, esetenként kötelezheti az ellátás visszafizetésére.

A gyámhivatal székhelye szerinti jegyző a határozat jogerőre emelkedését követő hónap utolsó napjáig intézkedik az otthonteremtési támogatás összegének kifizetéséről.

Otthonteremtési támogatással kapcsolatos utógondozói feladatok

Az utógondozói ellátás egyik legfontosabb célja az önálló életre nevelés, az önállóságra való szoktatás és az ehhez kapcsolódó készségek elsajátítása. Fontos az önismeret és annak a képességnek a fejlesztése, ami saját élethelyzetének felismeréséhez segítheti a fiatalot.

Cél továbbá, hogy a fiatalok képesek legyenek önálló életvitel kialakítására saját lakáshoz jutás révén.

Az önálló életvitel kialakításának támogatása elősegítheti a fiatal felnőttek társadalmi integrációját. Mindezek megvalósítása érdekében fontos feladatok hárulnak az utógondozókra, többek között: a vérszerinti kapcsolatok erősítésében, a fiatal felnőttek iskoláztatásának, munkába állásának elősegítésében, életvezetési, konfliktuskezelési problémák megoldásában van tennivalónk. Célszerű az utógondozói munkában a szociális munkából ismert egyéni esetkezelés alkalmazása, amelyben a célokat és feladatokat a fiatal igényeinek és lehetőségeinek ismeretében közösen határozzák meg.

Az utógondozó és a fiatal partnerként működik együtt. Az utógondozó a közös munka során a támogató magatartást preferálja, ezáltal felnőttként kezeli a fiatalot és elősegíti önállóságának fejlődését.

Az önálló pénzkezelés kialakítását, a takarékoskodás formáinak megismerését érdemes gyermekkorban elkezdni, a fiatalokat jobban be kell vonni mindennapi ügyeik intézésébe, hiszen e készségek nélkül az utógondozottak a támogatással megszerzett lakhatásukat veszélyeztethetik.

A fiatal felnőttek önálló lakáshoz jutásának segítésében az utógondozónak ismernie kell az otthonteremtési támogatás felhasználásának lehetőségeit, jogszabályi kereteit, ismernie kell a lakástámogatás rendszerét, a lakástakarék-pénztárakat, a kölcsönlehetőségeket, az önkormányzati és szociális támogatásokat, amelyeket lakásvásárlási céllal igénybe lehet venni.

A támogatással kapcsolatos utógondozásban, a fiatalokkal való első megbeszélés lényege a tájékoztatás, információszerezés, illetve tanácsadás, ha van már konkrét elképzelés a támogatás felhasználásáról. Az együttműködés során fontos feladat közösen megtalálni a fiatal számára a támogatás legmegfelelőbb felhasználási lehetőségét, elkészíteni a pénzfelhasználási tervet és meghatározni az elszámolás módját és várható időpontját.

Fontos utógondozói feladat a fiatalok érdekképviselete, a konfliktuskezelő és közvetítő szerep megfelelő ellátása.

A támogatás felhasználásának lehetőségei

A Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat 2006. január 1. – 2009. május 31. közötti időszakban a következő felhasználási célokkal találkozott.

a) bérleti díjra való felhasználás

A Gyvt. 25.§ (5) bekezdése alapján a támogatás felhasználható bérlakás bérleti díjának kifizetésére. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján problémát jelentett, hogy a budapesti gyámhivatalok különbözőképpen értelmezték ezt a jogszabályrészt.

A bérlakás csak önkormányzati bérlakásként való értelmezése jelentette a zavart ennél a felhasználási módnál. Budapest Főváros Közigazgatási Hivatala egy 2003-as határozatának értelmezése szerint albérletre a támogatás nem használható fel.

Fellebbezésünk eredményeként 2008-ban, a Közigazgatási Hivatal precedens értékű határozatában mégis jóváhagyta ezt a felhasználási módot. A hivatal indoklása szerint, ha csak önkormányzati bérlakás bérleti díjára lenne felhasználható a támogatás, sok gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőtt lehetőségét szűkítené, mivel az önkormányzati bérlakások jelentős része magántulajdonba került. 2009-ben több budapesti gyámhivatal már jóváhagyta az bérletre (szoba bérletre) irányuló kérelmeket is.

A gyámhivatalok elszámolási gyakorlata eltérő, de a legtöbb esetben ügyvédnél kötött bérleti szerződést, vagy két tanúval aláíratott bérleti szerződést, tulajdoni lapot mindenhol kérnek. Szükséges még a bérbeadó átvételi elismervénye a támogatás összegéről és annak írásbeli megerősítése, hogy a meghatározott ideig nem bontja fel a szerződést, így biztosítva a fiatal hosszú távú lakhatását. 2009-ben több budapesti gyámhivatal, a nagyobb összegű támogatásnál havi átutalással hagyta jóvá ezeket a kérelmeket. Ezzel a módszerrel az elszámolás, valamint a fiatal hosszú távú lakhatása biztosított, ellenőrizhető.

2009. május 31-ig 20 fiatal kérte és kapta meg a támogatást e feltételek mellett bérleti díjra, míg ez 2006-ban csupán 11 esetben volt lehetséges.

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján, a bérleti díjra való felhasználás akkor előnyös, ha a fiatal alacsony összegű támogatásra jogosult, nincs állandó bejelentett munkahelye, a mai piaci árak és hitelfeltételek mellett nem tudja lakásvásárlásra felhasználni azt. Bizonyos esetekben azonban a hosszú bérleti idő miatt, a szerződés betartása nem igazán ellenőrizhető.

b) Tulajdonszerzés

A budapesti magas lakásárak miatt az elmúlt évek tapasztalatai alapján a fiatalok nagyobb eséllyel jutnak ingatlanhoz vidéken, mint Budapesten. A fiatal felnőttek otthonteremtési támogatása az esetek többségében nem fedezi a saját ingatlanhoz jutás költségeit. Amennyiben az összeg fedezi a fiatal lakáshoz jutását, akkor ez általában olyan településen lehetséges, ahol a fiatal nem talál munkalehetőséget, tehát az önálló életvitel kialakítása nehézségekbe ütközik.

Az ingatlanvásárlásra vagy tulajdonrész vásárlásra megítélt támogatások száma növekszik (2009. május 31-ig: 15, 2008.: 28, 2007.: 21, 2006.: 13).

Az otthonteremtési támogatással megszerzett ingatlanra a gyámhivatal jogosult 5 évi időtartamra elidegenítési tilalmat bejegyeztetni az ingatlan nyilvántartásba a magyar állam javára.

Ingatlan vásárlására irányuló kérelem benyújtásához szükséges az adásvételi szerződés, az adó és értékbizonylat és a tulajdoni lap. Hitelfelvétel esetén a hitel-szerződés másolata és az értékbecslés. A támogatás ingatlanvásárlásra való felhasználása esetén az elszámolás akkor valósul meg, ha a fiatal a teljes vételárat kifizette és az illetékes földhivatalnál kezdeményezték a tulajdonjog bejegyzését. A pénzfelhasználási tervet elkészítésénél figyelmet kell fordítani a támogatás és a vételár közti különbözet kifizetésének esélyeire is. Az elszámoláshoz be lehet nyújtani az Áfa-s számlákkal igazolt eljárási költségeket pl. ügyvédi díj, közjegyzői díj, tulajdoni lap díja.

Tulajdonszerzésnél a gyámhivatali jóváhagyó határozatban elrendelt elidegenítési tilalom hátráltatja a hitelügyintézést. Magasabb összegű hitel felvételénél a bankok ragaszkodnak a jelzálogbejegyzésnél az első helyhez.

c) Felújításra való felhasználás

Felújításra, önkormányzati bérlakás felújítására 2009. május 31.-ig 7 fiatal kért támogatást, az ezt megelőző években átlagosan 14 fő.

A támogatás felújításra való felhasználásakor, a fiatalnak a kérelemhez csatolnia kell a felújítandó ingatlan tulajdoni lapját, önkormányzati bérlakásnál pedig a kérelmező fiatal nevére szóló bérleti szerződést. Az illetékes gyámhivatal általában környezettanulmányt szerez be a felújítandó ingatlanról, és az elvégzett munkálatokat is ellenőrzi.

Részletes pénzfelhasználási tervezetet kell benyújtani az elvégzendő munkálatokról és anyagszükségletről. Célszerű felvenni a kapcsolatot egy építési vállalkozóval, előszerződést kötni, árajánlatot kérni, megállapodni a munkák elvégzésének határidejéről, rögzíteni az együttműködési feltételeket és kötelezettségeket. Fel kell hívni kivitelező figyelmét, hogy az elvégzett munkálatokról és anyagokról számlát kell kiállítania.

Elszámolásakor utógondozói feladat a helyszíni szemle és a gyámhivatal tájékoztatása.

Az elmúlt években erre a felhasználási módra kértek legkevesebben támogatást. Ennek az az oka, hogy a fiatalok nem rendelkeznek lakástulajdonnal, tulajdonrészsel, vagy önkormányzati bérlői jogviszonnyal. A gyermekvédelmi gondoskodásban felnőttek önkormányzati lakáshoz jutásának minimális az esélye. A régi típusú lakásigénylések rendszere megszűnt, helyette bérbevételi ajánlatot kell tenni. A szociális lakáshoz jutás lehetősége településenként, a fővárosban kerületenként változik. Legtöbb helyen feltétel a több éves állandó, helyben bejelentett lakcím. Szociális bérlakások évek óta nem épülnek, a meglévőkre nagyon sok a jelentkező és az elbírálásnál előnyt élveznek a többgyermekes családok.

Budapesten és vidéken is megjelennek időnként olyan lakáspályázatok, ahol gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőttek is indulhatnak, ezek száma viszont az igényekhez képest nagyon csekély.

d) Lakás-előtakarékosság

Az elmúlt évek során a mindennapi gyakorlatban ez Lakáskasszára való felhasználást jelentett. Tapasztalatok alapján erre a célra a támogatást általában azok a fiatalok kérték, akik alacsony összegű támogatásra voltak jogosultak, vagy az utolsó pillanatban adták be kérelmüket vagy hosszú távon így látták megvalósíthatónak a lakásvásárlást.

Az összes felhasználási mód közül ezt preferálták a legtöbben: 2009-ben 8 esetben, 2008-ban 22 esetben, 2007-ben 38 esetben, 2006-ban 41 esetben.

A lakás-előtakarékosság olyan államilag támogatott megtakarítási forma, amely havi rendszeres befizetés mellett a megtakarítási időszak végén kedvezményes hitellehetőséget is biztosít. Így a lakással kapcsolatos tervek megvalósítására nagyobb pénzügyi keret áll a későbbiekben rendelkezésre, ami négy elemből áll: havi megtakarítások, betéti kamat, állami támogatás (évi befizetett összeg 30%, legfeljebb 72.000 Ft), lakáscélú hitel.

A megtakarítási időszakot alapul véve a lakáskasszák kínálatában általában négyféle alapkoncepció áll rendelkezésre: gyors futamidő: 4 év 3 hónap, rövid futamidő: 5 év, hosszú futamidő: 8 év. Az otthonteremtési támogatás felhasználásával kötött lakáskassza szerződéseket ajánlott gyors futamidőre megkötni, így biztosított a lakáscélú felhasználás. A leghosszabb megtakarítási időszak végén (8 év) ugyanis nem kötelező a lakáscélú felhasználás. A lakossági folyósámla, valamint a lakáskassza számla a fiatal beleegyezésével és gyámhivatali határozattal megerősítve zárolásra kerül a futamidő végéig.

A fővárosi gyámhivatalok körében az elmúlt években elfogadott volt a támogatás lakás-előtakarékosságra való felhasználása, 2008 végétől azonban Budapesten csak két gyámhivatal fogadja el ezt a felhasználási módot. Fellebbezésünkre az illetékes Közigazgatási Hivatal a következőkkel indokolta az elutasítást:

Az otthonteremtési támogatás nem használható fel lakás-előtakarékosságra, hiszen nem lehet vele 1 éven belül elszámolni. Lakás-előtakarékossági célra 2002. december 31-ig volt lehetőség az otthonteremtési támogatást felhasználni, a 2002. évi IX. törvény 16.§-a azonban ezt megszüntette. Továbbá nem biztosított a 4 éves megtakarítási időszak után a fiatal hitelképessége sem.

Az otthonteremtési támogatás célja, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatalok hosszú távú lakhatását elősegítse. Ma Budapesten a legmagasabb összegű támogatással sem lehet lakást vásárolni, albérlettel pedig nem megoldható a tartós lakhatás. Sok fiatalnak a lakás-előtakarékossági szerződés kötése az egyetlen reális esély a későbbi tulajdonszerzésre. Ezt a megtakarítási formát az állam támogatja, a futamidő végére a jelentős növekménnyel együtt már elérhetővé tenné az otthonteremtési támogatás céljának

megvalósulását. Ennek az esélynek a negligálása ellentétes a Gyvt. szellemével, a jogalkotói szándékkal.

Az említett 2002. évi IX. törvényben az előtakarékosság helyett, az államilag támogatott lakásprogramban való részvétel szerepel egyik felhasználási módként. A fenti jogszabály módosításához fűzött miniszteri indoklás azonban nem tér ki erre a jogintézményre, nem derül ki, hogy ez ténylegesen milyen felhasználási módokat takar.

Az elutasításban említett 4/2005. (I.12.) Korm. rendelet, valamint a 12/2001. (I.31.) Korm. rendelet a gyermekes családoknak nyújt segítséget. A gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőttek az otthonteremtési támogatást 18 – 24 éves korukig vehetik igénybe, azonban nem biztos, hogy ebben az időszakban gyermeket szeretnének vállalni.

Az egy éven belüli okmányokkal történő elszámolás megvalósul, hiszen a fiatal vállalja futamidő végéig a zárolást.

A jogszabályi keret egyéb felhasználási módok esetében sem biztosítja jobban a lakáscélra való tényleges felhasználást.

Összegzés az otthonteremtési támogatásról

A fiatal felnőttek lakáshoz jutása komoly nehézségekbe ütközik. Az otthonteremtési támogatás összege más források igénybevétele nélkül nem elég ahhoz, hogy egy városi lakást vásárolhasson magának a fiatal. A kisebb településeken megvásárolt ingatlanok esetében a munkába állás nehézségeivel kell megküzdeniük a volt gondozottaknak.

Az utógondozóknak ismerniük kell a lakástámogatás rendszerét, munkájukat segítheti más intézményekkel (pl. bank, lakáskassza stb.) és személyekkel való együttműködés.

A gyámhivatali gyakorlat is több új kérdést vethet fel, ezért a felmerülő esetekről való rendszeres egyeztetés elengedhetetlen az érintett szakemberekkel.

Az utógondozói ellátás célja meghatározható pusztán objektív szempontok alapján, e szerint a szolgáltatás célja a fiatalok iskolai végzettségének emelésével jobb munkaerő-piaci helyzet elérése és az ellátási idő alatt az igénybe vehető otthonteremtési támogatás hatékony felhasználásához megfelelő önrész összegyűjtése. A gyermekvédelmi gondoskodásban felnőtt fiatalok az önálló lakhatásuk megteremtéséhez elméletileg jelentős pénzübeli támogatásban részesülnek, a gyakorlatban azonban a szabályozás, a magas lakásárak és lakhatási költségek miatt ez az esetek többségében nem jelent tényleges segítséget, jelentős összegű megtakarítás nélkül nem használható föl hatékonyan. A pénzübeli támogatás önmagában, az önértékelési, életvezetési, kommunikációs problémák megléte mellett nem elégséges eszköz a társadalomba való sikeres integrációhoz.

Az objektív értékelési szempontok a fiatalok életében bekövetkező pozitív változásoknak egy részét fedik csak le. A fiatalok többségének hosszú idő kell ahhoz, hogy az Utógondozó Otthonban kapott szabadságukkal tudjanak élni, képesek legyenek aktivizálni magukat, saját életritmust kialakítani, és saját célokat megfogalmazni. Tapasztalataink szerint a ház működésébe sokkal hamarabb és sokkal sikeresebben tudnak bekapcsolódni azok a fiatalok, akik késő kamaszkorban kerültek be a gyermekvédelmi szakellátásba, illetve azok, akik a gyermekotthoni lét után önálló élettel próbálkoztak.

A hosszú évek alatt az intézményes életformára szocializálódott fiatalok számára még az Utógondozó Otthonban elvárt önállóság is nagy kihívást jelent. Véleményünk szerint nem tekinthető eredménytelennek az ellátás akkor sem, ha valaki az ellátása végére nem szerzett

magasabb iskolai végzettséget, vagy nem tudott lakást vásárolni, de hasznos élettapasztalatokat szerzett, tartása lett, önismerete bővült.

Az otthonból kiköltöző fiatalok mindegyike nagy változásokon megy keresztül, sokkal önállóbb és érettebb lett, mint ellátása kezdetén volt. Azok a fiatalok, akik korábban szinte csak a hozzájuk hasonlóan gyermekvédelmi gondoskodásban lévőekkel alakítottak ki személyes kapcsolatokat, fokozatosan más kapcsolatokra is szert tesznek. Az Utógondozó Otthon szándékosan nyitott az osztálytársaik, munkatársaik, barátaik és barátnőik előtt. Tapasztalataink szerint a fiatalok tartós párkapcsolatokat családban felnőtt lányokkal kötnek, a lányok családjai pedig különösebb problémák nélkül fogadják be őket, mert ekkor már nem „állami gondozottak”, hanem olyanok, mint bármelyik más huszoneves fiatal.

Jegyzet:

Vizsgálatunk során arra törekedtünk, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásban felnőtt fiatalok élet- és munkavállalási nehézségeit feltérképezzük, illetve ennek okait élettörténetük keretében értelmezzük. A Fővárosi TEGYESZ Utcai Gondozó Szolgálatát által segített fiatalok közül nyolc 18 és 24 év közötti, fiatal férfival készítettünk félig strukturált interjúkat.

Az interjúk fonala alábbi témákat érintette:

- Bekerülési ok
- Gondozási helyek
- Utógondozási helyek
- Vérszerinti család
- Iskolák
- Munkahelyek
- Barátok
- Párkapcsolat
- Jövőkép.

Az interjúkat kétszemélyes helyzetben, diktafonra rögzítettük a fiatalok beleegyezését követően. Az ezek alapján készült írásos dokumentumokat mind formájukat, mind tartalmukat tekintve vizsgáltuk. A tartalomelemzés során hasznos segítségnek bizonyult, a traumatikus emlékezettel foglalkozó szakirodalom egyik kiemelkedő szerzőpárosa Nanette C. Auerhahn-nak és Dori Laub-nak (1998, id. Erős, 2000) tanulmánya, akik az emlékképek szerkesztettségét vizsgálva tételeznek fel kauzális összefüggést a trauma feldolgozottsága illetve az identitásba való integráltsága között.

A kapott eredményeket semmiképpen sem tekinthetjük általános tendenciának, azonban feltevésünk szerint, hogy ezek a narratívumok referenciával bírhatnak a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek számára.

Felhasznált irodalom:

Barcsi Antal – Beőthy-Fehér László: A mentori rendszer alkalmazása a gyermekvédelmi szakellátásban. Család Gyermek Ifjúság, 2005./2.

Józsa Viktor: Mit tegyünk, és mit ne tegyünk a gyermekek érdekében. Család Gyermek Ifjúság, 2006./3.

Peremen billegő fiatalok BMK Füzetek 2007./19.

Rácz Andrea: Gyermekvédelmi kutatások és tanulságaik. Család Gyermek Ifjúság, 2008./6.

Vaskovics László: A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. Szociológiai szemle, 2000./4.

Zsámbéki Eszter: A lakásotthonokban élő gyermekek helyzete. Család Gyermek Ifjúság, 2004./2.

Erős Ferenc (2000. Az identitás labirintusai – akadémiai doktori értekezés, Budapest

<http://bvpszichologia2.blogspot.com/2005/10/robert-k-merton-devianciaelmlete.html>

Merton, Robert K.: Társadalomelmélet és társadalmi struktúra (Gondolat, Bp. 1980)

<http://www.c3.hu/scripta/thalassa/98/1/4gerg.htm>

A Gyvt. 25§ (5) bekezdése alapján a támogatás felhasználási lehetőségei:

„A támogatás felhasználható részben vagy egészben a fiatal felnőtt tulajdonába kerülő építési telek, életvitelszerű lakhatásra alkalmas lakás, családi ház, tanya vásárlására, illetve építésére, lakhatóvá tételére, tulajdon vagy tulajdonrész szerzéssel járó felújításra vagy bővítésre, bérlakás bérleti díjának kifizetésére, önkormányzati bérlakás felújítására, bérleti jogviszony megvásárlására, államilag támogatott lakásprogramban való részvételre, valamint otthonteremtést elősegítő hitelintézeti kölcsön egyösszegű törlesztésére. Indokolt esetben az otthonteremtési támogatás felhasználható a tartósan beteg vagy fogyatékos fiatal felnőtt megfelelő ellátását biztosító, az Szt. hatálya alá tartozó bentlakásos szociális intézménybe fizetendő egyszeri hozzájárulásra is.”

A 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet 78.§ (2) szerint:

„A gyámhivatal szükség esetén környezettanulmányt szerez be, és a fiatal felnőtt utógondozójától javaslatot kér az otthonteremtési támogatás céljának és a pénzfelhasználási

tervnek a megvalósíthatóságáról, az együttműködés feltételeiről, a támogatás összegének felhasználási, valamint elszámolási módjáról és várható időpontjáról.”

A 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet 80.§ (1) szerint:

„A gyámhivatal az utógondozó írásban benyújtott tájékoztatójának figyelembevételével elbírálja a fiatal felnőttnek az otthonteremtési támogatás felhasználásáról készített elszámolását és felmenti az utógondozót, amennyiben őt az otthonteremtési támogatás felhasználása érdekében rendelte ki, vagy a korábban elrendelt utógondozás időtartama lejárt.”

A 147/1997. (IX.10.) Korm. rendelet 80.§ (2) – (3) bekezdése alapján:

„A gyámhivatal az elidegenítési tilalom időtartamának letelte előtt is hozzájárulhat az otthonteremtési támogatással megszerzett ingatlan elidegenítéséhez (a tilalom feloldásához), ha azt a fiatal felnőtt megváltozott életkörülményei (pl. házasságkötés) indokolják.”

„A korábbi, elidegenítési tilalommal terhelt ingatlan vételárának felhasználásával megszerzett új ingatlan esetén a gyámhivatal – legfeljebb az előzőleg előírt időtartam lejártáig – jogosult bejegyeztetni az elidegenítési tilalmat az új ingatlanra.”

147/1997. (IX.10.) Korm. rendelet. 78.§ (4). alapján:

„ A Gyvt. 25. §. (5) bekezdése tekintetében lakás, családi ház, tanya lakhatóvá tételének minősül minden olyan külső és belső építészeti munka, melynek elvégzése nyomán a lakhatatlan ingatlan beköltözhető, lakható állapotba kerül. Lakhatóvá tételnek minősül továbbá a fűtés korszerűsítése (fűtőtest, vízmelegítő, kazán vásárlása).”

A 14/2003.(II.12.) Korm. rendelet 25.§. (5) bek. szerint: „államilag támogatott lakásprogramban való részvételre”.

Mellékletek:

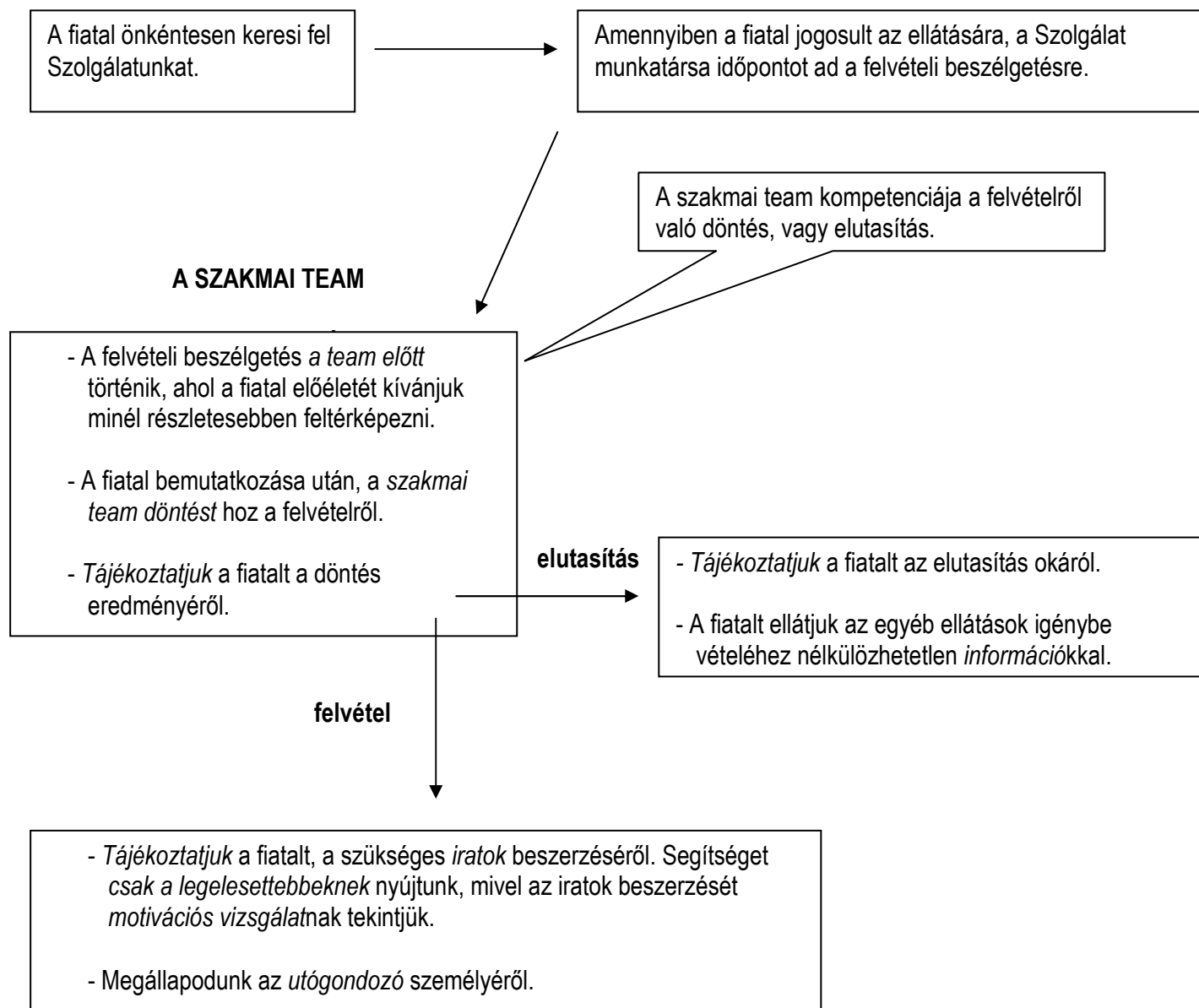
- 1. utógondozás folyamata**
- 2. az ellátás mértéke**
- 3. felvételi kérelem**
- 4. felterjesztés**
- 5. befogadó nyilatkozat**
- 6. megállapodás**
- 7. együttélési szabályzat**
- 8. TEGYESZ befogadás**
- 9. jövedelemnyilatkozat**
- 10. térítési díj megállapítás I.**
- 11. térítési díj megállapítás II.**

ellátmány igénylés

Budapest Főváros Önkormányzatának Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Utcai Gondozó Szolgálat és Utógondozó Otthon

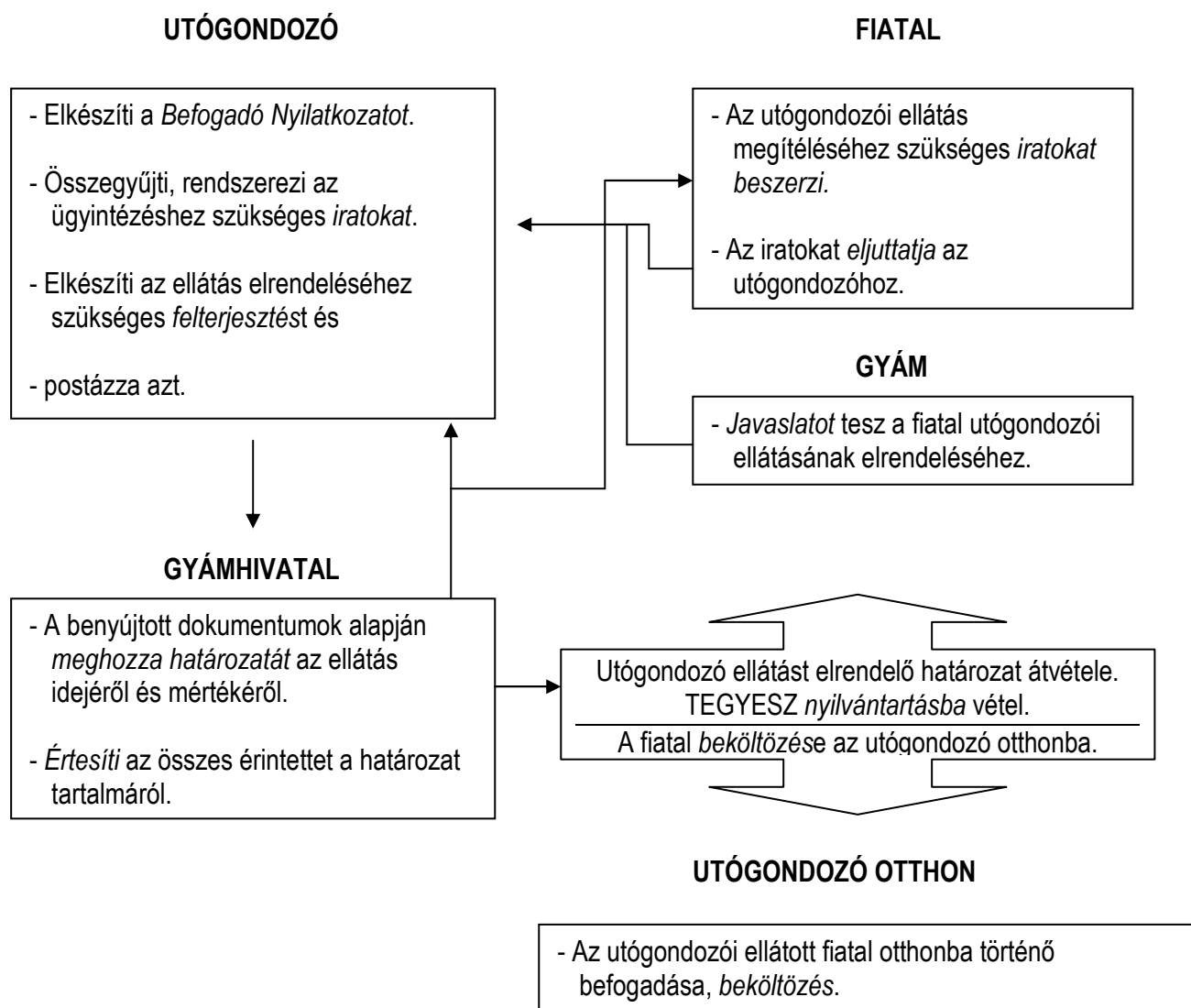
A befogadás menete (1. tábla)

A felvétel

A befogadás menete (2. tábla)

Gyámhivatali ügyintézés, beköltözés

Igazgatói utasítás az utógondozói ellátottak ügyintézésére (2008. március 1.)

Jelen utasítás kiterjed a Fővárosi TEGYESZ [...] az Utcai Gondozó Szolgálat Utógondozó Otthonában elhelyezett fiatal felnőttekkel kapcsolatos ügyintézésére is.

FELTERJESZTÉS

Az iratok összegyűjtése és továbbítása [...] minden iratnak a TEGYESZ-ben kell lennie. Ezek a következők:

1. A fiatal kérelme, amelyben megindokolja, hogy milyen oknál fogva kéri az utógondozói ellátást, továbbá hogy mely gondozási helyen kíván maradni.

2. Befogadó nyilatkozat

- [...].
- Ha a fiatal valamelyik utógondozó otthonba kerül, akkor az ellátó otthon írja alá.
- [...]

3. A fiatal helyzetéről szóló igazolás

- Ha a fiatal tanul, 2 hétnél nem régebbi iskolalátogatási igazolás.
- Ha a fiatal munkanélküli, a Munkaügyi központ igazolása a nyilvántartásba vételről.
- Ha a fiatal dolgozik, munkáltatói igazolás a keresetéről.
- Ha a fiatal szociális otthoni férőhelyre vár, akkor az adott intézmény visszajelzése az elhelyezésre várók nyilvántartásába vételről.

4. A gyám javaslata az utógondozói ellátásra történő felterjesztéshez, amit a gyámságot ellátó nevelőszülő, illetve hivatásos gyám ír alá.

A fentebb felsorolt dokumentumokon kívül az utógondozói ellátásra történő felterjesztésre rendszeresített nyomtatványt is ki kell tölteni, amely tartalmazza az utógondozó személyére tett javaslatot, s amelyet a TEGYESZ igazgatója, vagy a Gyámsági és Gondozási Szolgálat igazgatóhelyettese ír alá. [...]

A befogadás menete (3. tábla)

Első napok az otthonban

UTÓGONDOZÓ

- Elkészíti a *háromoldalú megállapodást*.
- Átveteti az otthon *együttélési szabályzatát*.
- Begyűjti a *térítési díj* megállapításához szükséges *iratokat*
- Begyűjti az *ellátás mértékének* megállapításához szükséges információkat, *iratokat*
- *Megállapítja* a térítési díj összegét, vagy az ellátás mértékét, azt közli az utógondozottal.

FIATAL

- *Nyilatkozik* a háromoldalú megállapodásban foglaltakat elfogadásáról.
- *Nyilatkozik, hogy megértette* az együttélési szabályzatban foglaltakat.
- A térítési díj megállapításához két hétnél nem régebbi *keresetigazolást* hoz.
- *Átveszi* a térítési díj összegét megállapító dokumentumot.

Igazgatói utasítás az utógondozói ellátottak ügyintézésére (2008. március 1.)

[...]

AZ ELLÁTÁS MÓDJÁNAK MEGÁLLAPÍTÁSA

Az ellátás módjának megállapítása az utógondozottak ellátásáról szóló érvényben lévő igazgatói utasítás értelmében történik.

AZ ELLÁTÁS FOLYÓSÍTÁSÁNAK FELTÉTELEI

1. A gyámhivatal utógondozói ellátást elrendelő **határozata**, amely tartalmazza az ellátás kezdő időpontját, és az ellátást nyújtó hely megnevezését.
2. [...].
3. Az a **háromoldalú megállapodás**, amelyet az ellátott, az ellátást nyújtó hely és az utógondozó kötnek, és amely tartalmazza az ellátás körülményeit és szabályait. Ezt a megállapodást a felterjesztés előkészítésével egyidejűleg előre el lehet készíteni, és a gyámhivatali határozattal lép életbe.

Az utógondozó ezeknek az iratoknak a meglétét vizsgálja. Ha valami hiányzik, akkor az ellátás csak utólag folyósítható. [...]

Az utógondozói ellátásban részesülő fiatalok ellátásának rendjéről szóló igazgatói utasítás (2008. március 1.)

[...]

Az Utcai Gondozó Szolgálat az Utógondozó Otthonába felvételt nyert fiatalok számára lakhatást, és a következők szerint szabályozott ellátmányt (zsebpénzt, utalványt) biztosít 2008. március 1-jétől:

1.) Utógondozott fiatal - Egészséges

A.) Amennyiben a fiatal dolgozik, minimum háromhavi folyamatos munkaviszony mellett, legalább 30 000 Ft (havi 10 000 Ft) és a továbbiakban is havi 10 000 Ft előtakarékoság után

5 000 Ft étkezési utalvány illeti meg havonta.

Amennyiben a gondozott hibájából munkahelye megszűnik, újra 3x10 000 Ft-ot kell előtakarékoskodnia ahhoz, hogy az ellátmányhoz hozzájusson. Addig az utógondozói ellátott számára az Utógondozó Otthon kizárólag szállást biztosít, amelyért a fiatal a Fővárosi Önkormányzat rendeletében meghatározott személyi térítési díjat köteles fizetni.

B.) Azok a fiatalok, akik nappali rendszerű képzésen vesznek részt (középiskola, szakiskola, felsőoktatási intézmény, vagy a Munkaügyi Központ által támogatott átképzés, tanfolyam), amennyiben a tanítási napok száma legalább heti 3 alkalom, **18 000 Ft értékű étkezési utalványt és 13 000 Ft zsebpénzt** kapnak havonta, valamint **4 000 Ft értékű utalványt tisztálkodási eszközökre**.

Azt az utógondozói ellátott fiatal, aki nappali rendszerű képzésben vesz részt (II. 1/B) az ellátmányon kívül a rendelkezésre álló ruha- és textíliásárlási utalványt illeti meg, amelyet félévenként (május és október hónapokban) kap meg az ellátott. Az utalvány időarányosan illeti meg azt a fiatalt, akinek befogadása vagy távozása év közben történik, illetve akinek a tanulói jogviszonya nem a teljes évben állt fenn.

2.) Utógondozott fiatal – Fogytékkel élő

A.) Amennyiben a fiatal védett munkahelyen dolgozik és/vagy jövedelme nem haladja meg a minimálbér összegét, de előtakarékoskodik legalább 5 000 Ft-ot havonta, úgy az **első hónaptól 5 000 Ft étkezési utalványt illeti meg**. Előtakarékoság hiányában az utógondozói ellátott számára az Utógondozó Otthon kizárólag szállást biztosít, amelyért a fiatal a Fővárosi Önkormányzat rendeletében meghatározott személyi térítési díjat köteles fizetni.

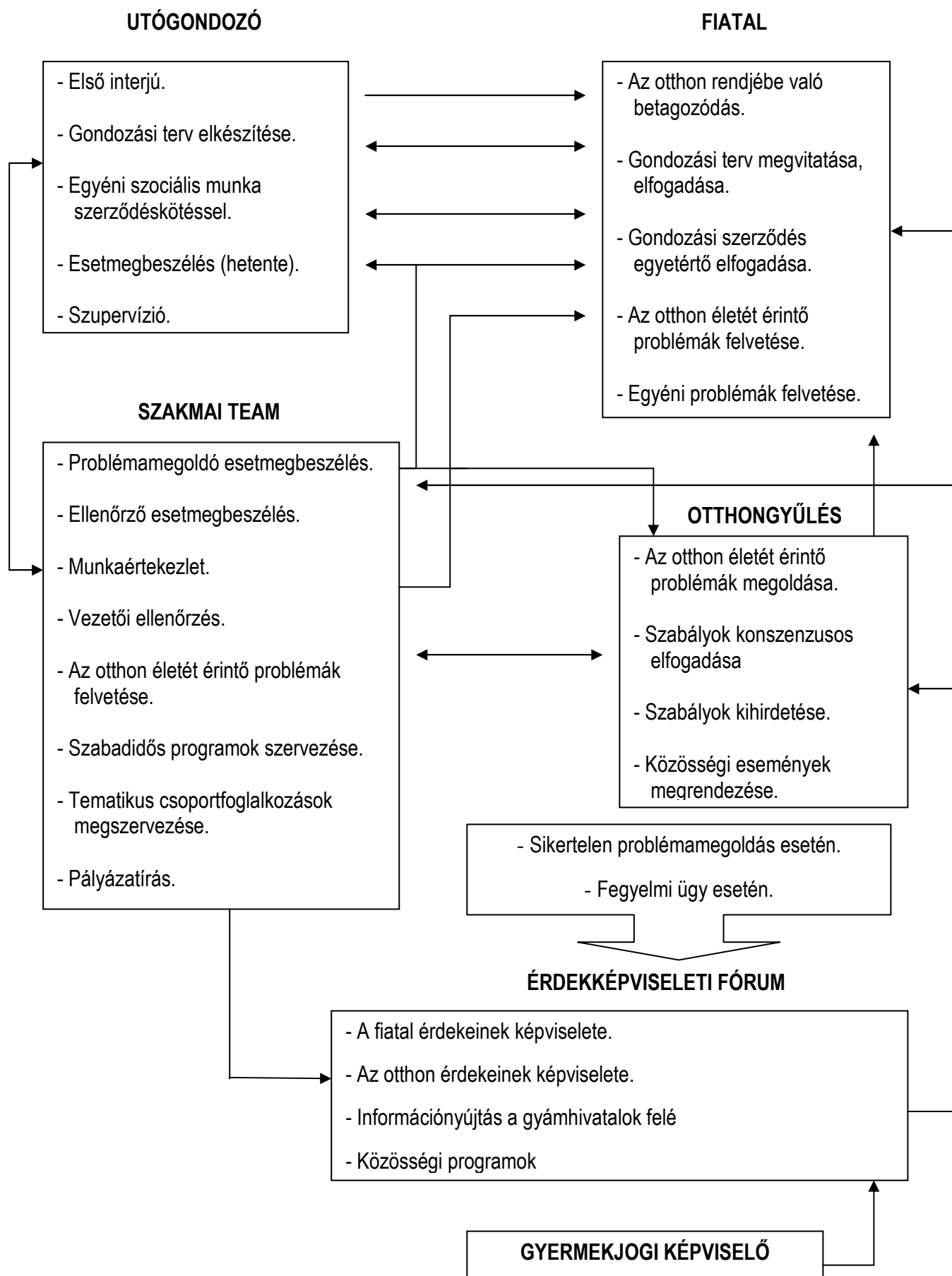
B.) Amennyiben a fiatal tanul, úgy rá az 1.B pontban leírtak vonatkoznak.

3.) Utógondozott fiatal - Addiktológiai beteg

A.) Amennyiben ambuláns kezelés alatt áll, és emellett tanul vagy dolgozik, megilleti őt a II/1. A.) illetve B.) pontjában meghatározott ellátás. Amennyiben önhibáján kívül nem tud elhelyezkedni, 13 000 Ft zsebpénz/hó illeti meg. Mindkét esetben az ellátmány csak akkor jár, ha annak felhasználásával kapcsolatban a fiatal az utógondozójával gondozási szerződést köt. A gondozási szerződés megszűnése esetén az ellátmány folyósítása meghatározott időre felfüggeszhető.

B.) Kórházi kezelés ideje alatt a fiatalt 13 000 Ft/hó zsebpénz illeti meg abban az esetben, ha az utógondozójával a zsebpénz felhasználásáról gondozási szerződést köt. A gondozási szerződés megszűnése esetén az ellátmány folyósítása meghatározott időre felfüggeszhető.

Az otthon élete, egyéni és közösségi szociális munka az otthonban

Az otthon élete, egyéni és közösségi szociális munka az otthonban

UTÓGONDOZÓ

- Gondozási terv elkészítése.
- Egyéni szociális munka szerződéskötéssel.
- A gondozási szerződésben foglaltak kiértékelése.
- Gyámhivatal tájékoztatása: az utógondozói ellátás eredményességéről féléves jelentés elkészítése.
- Otthonteremtési támogatás benyújtásához szükséges iratok beszerzése, postázása.
- Gondozási napok nyilvántartása.

A TEGYESZ EGYÉB SZAKEMBEREI A SEGÍTŐ FOLYAMATBAN

- Gyermekorvos
- Jogász, ügyvéd
- Pszichológus
- Pszichiáter
- Gyógypedagógus

EGYÜTTMŰKÖDŐ SZERVEZETEK

- Munkaügyi Központok.
- Egészségügyi alapellátás.
- Oktatási intézmények.
- Gyerekjóléti szolgálatok.
- Nevelőszülők és gyermekotthonok.
- Hajléktalan ellátás.

FIATAL

- Gondozási szerződés egyetértő elfogadása.
- Egyéni problémák felvetése.
- A gondozási szerződésben foglaltak kiértékelése.
- Az ellátás jogosságát bizonyító iratok beszerzése félévenként, vagy szükség szerint.

TEGYESZ NYILVÁNTARTÁS

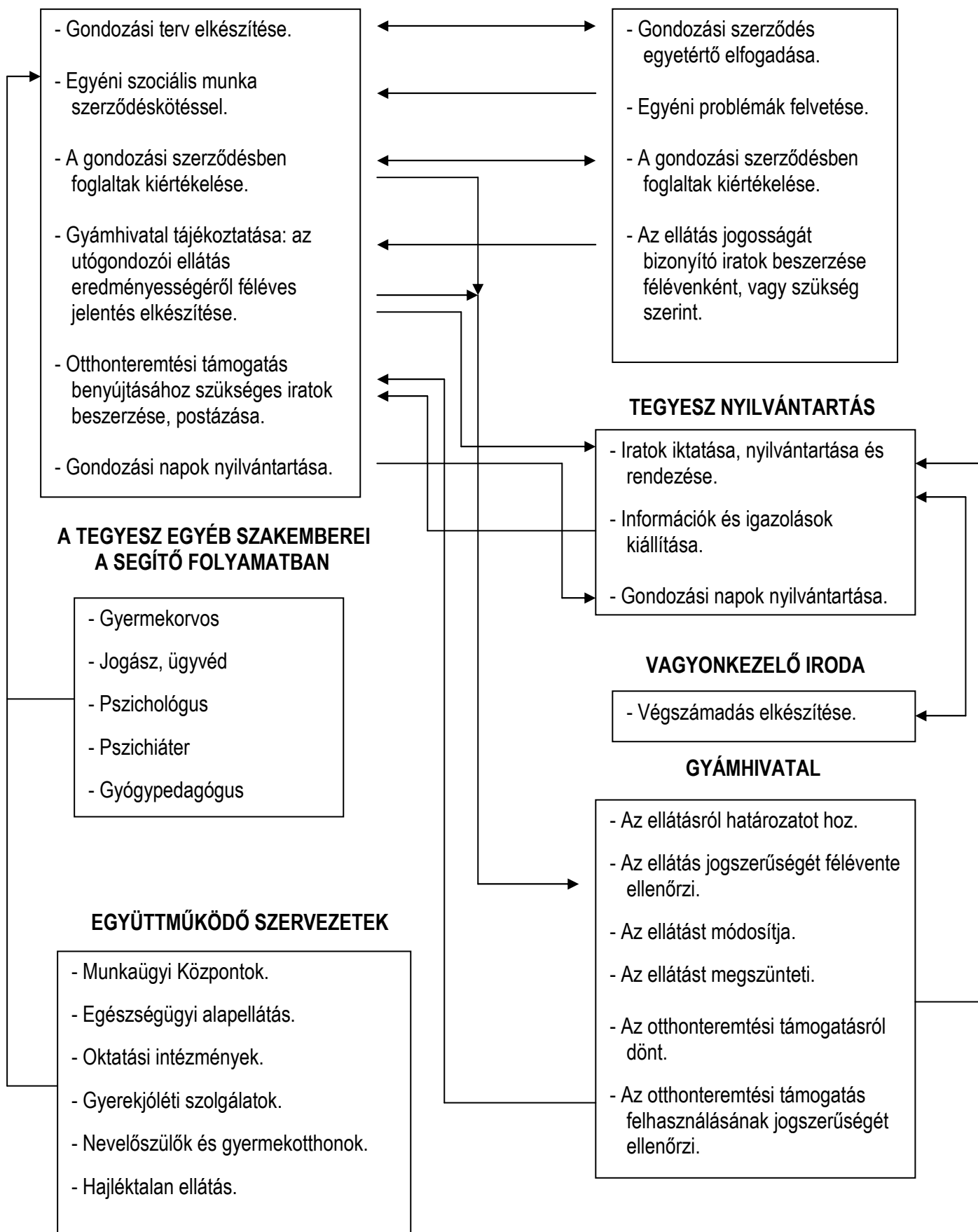
- Iratok iktatása, nyilvántartása és rendezése.
- Információk és igazolások kiállítása.
- Gondozási napok nyilvántartása.

VAGYONKEZELŐ IRODA

- Végszámadás elkészítése.

GYÁMHIVATAL

- Az ellátásról határozatot hoz.
- Az ellátás jogszerűségét félévente ellenőrzi.
- Az ellátást módosítja.
- Az ellátást megszünteti.
- Az otthonteremtési támogatásról dönt.
- Az otthonteremtési támogatás felhasználásának jogszerűségét ellenőrzi.

2. melléklet: Az ellátás mértéke

A Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Utógondozó Otthonába, felvételt nyert fiatalok ellátása az alábbi változók mentén differenciálódik:

1. teljes ellátás

csak azok a fiatal felnőttek kapják, akik nappali tagozaton folytatják tanulmányaikat úgy, hogy órarend szerint, minimum három teljes napot az iskolában töltenek. Ők utalvány és készpénz formájában kapják meg ellátmányukat. Ezek a fiatalok, évente kétszer ruhautalványt kapnak.

2. részleges ellátások

minden olyan fiatal felnőttet, aki önmaga helyzetét rendszeres és jelentős összegű előtakarékoskodással igyekszik biztonságosabbá tenni, azokat étkezési utalvánnyal próbáljuk további takarékoskodásra ösztönözni.

Az előtakarékoskodáshoz társuló ellátás mértéke:

Azok az egészséges, átlagos szellemi képességekkel rendelkező utógondozói ellátottak, akik minimálisan, három hónapon keresztül, legkevesebb, havi 10. 000 Ft-ot megtakarítanak, a harmadik hónapot követően, havi 5.000 Ft értékű étkezési utalványt kapnak. Az ellátás, az előtakarékoskodás idejére szól.

Azok az utógondozói ellátottak, akik szellemi, vagy egyéb képességeikből adódóan csak védett, vagy nagyon alacsony presztízssű munkahelyen képesek helytállni, valamint vállalják minimum havi 5.000 Ft összegben az előtakarékoskodást, az első hónapot követően 5.000 Ft értékű étkezési utalványt kapnak. Az ellátás, az előtakarékoskodás idejére szól.

Egészségügyi ellátáshoz kapcsolódó ellátás mértéke:

Azok az addiktológiai beteg fiatalok, akik vállalják, hogy szerhasználatukat az egészségügyi szakellátás segítségével feladják, a kezelés időtartama alatt, havi 13.000 Ft zsebpénzt kapnak.

A zsebpénz felhasználását az utógondozóval kötött megállapodás szabályozza. A megállapodás megszegése, az ellátás megvonását eredményezi.

Azok a keresőképtelenné vált fiatalok, akik kórházi ellátásra szorulnak, a kórházi tartózkodás időtartamára havi 13.000 Ft zsebpénzt, vagy ennek időarányos részét kapják ellátmányként.

Minden egyéb esetben az utógondozói ellátott fiatal számára, az Utógondozó Otthon kizárólag szállást biztosít, melyért a fiatal a Fővárosi Önkormányzat rendeletében meghatározott térítési díjat köteles fizetni.

Az utógondozó és utógondozottja közti megállapodások felülvizsgálata:

Az utógondozó minden héten a szakmai team előtt beszámol a fiatal pillanatnyi helyzetéről, a fiatallal történt eseményekről. A beszámolót követően a team reagál, valamint az esetleges további információkat átadja az esetgazdának. Ha a team meglátása szerint a fiatal ügyei nem haladnak megfelelően, és ezzel az esetgazda nem ért egyet, az ügy rendezésének érdekében a kapcsolat automatikusan szupervíziós témává válik. Egyéb, konszenzusos esetben az utógondozó az új információk segítségével alakítja esetvezetését, melyhez az egyéni szociális munka technikáit alkalmazza.

A fentiekén túl minden hónapban vezetői ellenőrzésre is sor kerül, ahol az eset részletes átbeszélésén túl az iratanyagok közös átnézésére is lehetőség adódik.

A leírtakon túl a Gyámsági és Gondozási Szolgálat vezetőjének ellenőrzési terve szerint, az Utógondozó Otthon vezetői ellenőrzés alatt is áll, ahol minden esetben esetismertetés is történik.

KÉRELEM ÉS FELVÉTELI ADATLAP

I. SZEMÉLYES ADATOK

a felvételi beszélgetés dátuma: .....

Név: .....

Születési hely, idő: .....

Anyja neve: .....

Állandó bejelentett lakcím: .....

Tényleges tartózkodási hely: ..... Tel.: .....

Gondozási hely a nagykorúvá váláskor: .....

A volt gyám neve: .....

Illetékes gyámhivatal: .....

MIÉRT KÉRI A FELVÉTELET AZ UTÓGONDOZÓ OTTHONBA?

.....

.....

.....

.....

II. LAKHATÁS

Holt tartózkodik életvitelszerűen, hol tölti az éjszakáit?

▪ gyermekotthon	▪ rehabilitációs intézmény	▪ albérlet	▪ hajléktalan szálló
▪ nevelőszülő	▪ büntetés-végrehajtási intézmény	▪ vérszerinti család	▪ utca/nem lakás céljára
▪ utógondozó otthon		▪ szívességi lakáshasználat	szolgáló helyiség
▪ kollégium			

Volt-e korábban elrendelt utógondozói ellátása/utógondozása? igen nem

intézmény: ..... utógondozója neve: .....

az ellátás időtartama: ..... megszűnésének oka: .....

III. TANULMÁNYOK ÉS MUNKAVISZONY

- Legmagasabb iskolai végzettség:
▪ ált. iskola	▪ szakiskola	▪ szakközépiskola
	▪ szakmunkásképző iskola	▪ gimnázium
	▪ tanfolyam/átképzés	

Jelenlegi iskola: .....

cím: ..... Tel.: .....

Jelenlegi munkahely: .....

cím: ..... Tel.: .....

Jellege: ▪ állandó bejelentett   ▪ diákmunka   ▪ alkalmi   ▪ egyéb

Munkaügyi Központtal kapcsolat: van   nincs

IV. JÖVEDELEM ÉS VAGYONI HELYZET

Havi rendszeres jövedelem:

	összege
▪ munkabér	.....
▪ családi pótlék	.....
▪ árvaellátás	.....
▪ egyéb pénzbeli támogatás, járadék	..... mi? .....
▪ segély	..... mi? .....
összesen:	.....

Vagyoni helyzet:

A nagykorúságakor fölszabadult készpénzvagyona összesen: ..... Ft

rendelkezik ezzel az összeggel?   igen   egy részével   nem

A jelenleg rendelkezésre álló vagyona összesen: .....Ft

a megtakarítás formája?   ▪ készpénz   ▪ értékpapír   ▪ lakás-előtakarékossági szerződés

Ingatlan:

▪ lakás/telek   értéke: .....Ft, cím: .....
 ▪ bérleti jog: cím: .....

Van készpénztartozása (banki hitel, gyorskölcsön)?   nincs   van, összege:.....Ft

V. CSALÁDI KAPCSOLATOK

Tartja a vérszerinti családjával /egy-egy családtagjaival a kapcsolatot?   igen   nem

Kikkel? .....

A kapcsolattartás formája, intenzitása: .....

.....

.....

Élnek kiskorú testvérei gyermekvédelmi szakellátásban?   igen   nem

név:....., gondozási hely: .....

név:....., gondozási hely: .....

név:....., gondozási hely: .....

VI. BETEGSÉG, SZENVEDÉLYBETEGSÉG

tartós betegség: nem   igen, mi? .....

terápia/kezelés   nem   igen, hol? .....

rendszeresen szedett gyógyszerek: .....

alkoholfogyasztás: nem   igen: mit? .....

milyen gyakran? .....

drogfogyasztás: nem   igen: mit? .....

milyen gyakran? .....

terápia/kezelés   nem   igen, hol? .....

VII. BŰNCSELEKMÉNYEK

Követett el korábban bűncselekményt? nem

igen, mit? .....

ítélet: ▪ szabadságvesztés

- pénzbírság
- pártfogó felügyelet
- közmunka

Jelenleg pártfogó felügyelet alatt áll? nem

igen, a pártfogó neve: .....

Jelenleg van ellene rendőrségi eljárás?   nincs

van, miért?.....

VIII. HOBBI, ÉRDEKLŐDÉSI KÖR

.....

.....

.....

.....

IX. MIBEN KÉR SEGÍTSÉGET? – JÖVŐRE VONATKOZÓ ELKÉPZELÉSEK

rövid távú elképzelések, célok

hosszú távú elképzelések, célok

X. DÖNTÉS:

FELVÉTEL

ELUTASÍTÁS

A felvétel esetleges feltételei:

a fiatal feladatai

határidő

.....

.....

.....

Alulírott utógondozói ellátást kérő kijelentem, hogy az általam megadott adatok a valóságnak megfelelnek. Hozzájárulok adataim nyilvántartásba vételéhez, és azok a Gyermekes védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. XXXI. tv., a Szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. tv., valamint a Személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. LXIII. tv. rendelkezései szerinti felhasználásához.

szolgálatvezető/leendő utógondozó

utógondozói ellátást kérő fiatal

4. melléklet: Felterjesztés

BUDAPEST FŐVÁROS ÖNKORMÁNYZATÁNAK TERÜLETI GYERMEKVÉDELMI SZAKSZOLGÁLATA

Utógondozó Otthon és Utcai Gondozó Szolgálat

1081 BUDAPEST, ALFÖLDI U. 9-13

☒: 1430 BUDAPEST, Pf.: 20

☎: 3232-900

☎/☒: 3232-948

Tárgy: fiatal utógondozói ellátása

kerületi Gyámhivatal
előadó részére

Tisztelt Hivatalvezető Asszony!

azzal a kéréssel fordult Szolgálatunkhoz, hogy biztosítunk számára utógondozó ellátást.

Fent nevezett fiatal a Fővárosi Önkormányzat Gyermekotthonában vált nagykorúvá.

A fiatal jelenleg létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja, a Fővárosi Munkaügyi Központban regisztráltatta magát.

Ezúton kérjük, hogy a fiatal kérelme, a mellékelt igazolás és Befogadó Nyilatkozat alapján utógondozói ellátását a Fővárosi TEGYESZ Utógondozó Otthona és Utcai Gondozó Szolgálatánál (1185 Budapest, Szerencs utca 9/a) elrendelni szíveskedjen.

A fiatal részére utógondozóként Szolgálatunk munkatársát, javasoljuk kirendelni.

Budapest,

Tisztelettel:

Kuslits Gábor
szolgálatvezető

5. melléklet: Befogadó nyilatkozat

BUDAPEST FŐVÁROS ÖNKORMÁNYZATÁNAK TERÜLETI GYERMEKVÉDELMI SZAKSZOLGÁLATA

Utógondozó Otthon és Utcai Gondozó Szolgálat

1081 BUDAPEST, ALFÖLDI U. 9-13

☒: 1430 BUDAPEST, Pf.: 20

☎: 3232900

Tárgy: utógondozói ellátása

Befogadó Nyilatkozat

Intézményünk a személyes gondoskodást nyújtó gyermekvédelmi szakellátás keretében utógondozói ellátást nyújt (sz.,..., an.:) volt átmeneti nevelt részére. A fiatal felnőtt ellátását intézményünk a határozat keltétől folyamatosan biztosítja.

Intézményünk az utógondozói ellátást elrendelő határozatban megjelölt módon egyéb ellátást biztosít, a fiatal önálló életkezdését elősegíti, utógondozását ellátja azzal a megkötéssel, hogy a fiatal az otthonnal kötött szerződésben foglaltakat maradéktalanul köteles betartani.

Az utógondozói feladatokat a Fővárosi TEGYESZ utógondozója látja el.

Budapest, 20..

dr. Radoszav Miklós
általános igazgatóhelyettes

6. melléklet: Megállapodás

BUDAPEST FŐVÁROS ÖNKORMÁNYZATÁNAK TERÜLETI GYERMEKVÉDELMI SZAKSZOLGÁLATA

UTÓGONDOZÓ OTTHON ÉS UTCAI GONDOZÓ SZOLGÁLAT

1081 BUDAPEST, ALFÖLDI U. 9-13

☒: 1430 BUDAPEST, Pf.: 20

☎: 3232-900

☎/☒: 3232-948

MEGÁLLAPODÁS

amely létrejött a mai napon az utógondozói ellátást biztosító (utógondozó otthon, illetve a külső férőhely működtetője)

Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Utógondozó Otthona: mint **befogadó**

az utógondozói ellátást igénybevevő fiatal felnőtt: mint **utógondozott**

az utógondozást végző: mint **utógondozó** között az alábbi feltételekkel:

A BEFOGADÓ

1. A gyámhivatal utógondozást elrendelő határozata alapján befogadja az utógondozottat és a befogadást jelenti a Fővárosi TEGYESZ felé. (15/1998 (04.30) NM. rendelet 113. § (2.) bekezdés)

A gyámhivatal határozatában megjelölt időtartam alatt teljes körű ellátást biztosít az érvényben lévő igazgatói utasítás szerint az utógondozott számára, segíti az önálló életkezdesét.

Az ellátás mindaddig nem változik, amíg a körülmények sem változnak. Ezért a befogadó vállalja, hogy 15 napon belül jelenti a Fővárosi TEGYESZ felé, ha az utógondozott életkörülményeiben olyan változás állt be, amely az ellátás módosítását vonhatja maga után.

2. Kéri az illetékes gyámhivataltól az utógondozott ellátásának megszüntetését, ha

- Az utógondozott 15 napon belül a határozattal elrendelt utógondozói ellátást nem veszi igénybe és ennek okáról a befogadót nem értesíti (1997.évi XXXI. tv. 93.§. (3.) bekezdés)
- Az utógondozott a házirend többször súlyosan megsérti (1997.évi XXXI. tv. 93. §. (6.) bekezdés)
- Az utógondozott elfogadhatatlan magatartást tanúsít (1997.évi XXXI. tv. 93. §. (6.) bekezdés)

3. Megszünteti az ellátást a 15/1998 (04.30) NM rendelet 122. § 1. bekezdés szerint, és az utógondozott távozását haladéktalanul jelenti a Fővárosi TEGYESZ felé. (15/1998. (04.30.) NM. rendelet 122. § (2.) bekezdés.)

AZ UTÓGONDOZOTT

1. Köteles a befogadóval és az utógondozóval együttműködni, a házirendet és az együttélés szabályait betartani, felkérésre elszámolni. (149/1997.(09.10.) Korm. rendelet 125 §.) A lakáshasználati, illetve lakásbérleti szerződéssel biztosított külső férőhelyen elhelyezett fiatal vállalja a szerződésekben rárótt kötelezettségek maradéktalan teljesítését.
2. 15 napon belül jelenti az illetékes gyámhivatalnak és az utógondozónak, ha az életkörülményeiben (munkaviszonnyal, tanulóviszonnyal, családi állapottal, jövedelemviszonyokkal, lakcímével kapcsolatban) olyan lényeges változás következik be, mely az utógondozói ellátásra vonatkozó jogosultságát befolyásolja. (149/1997.(09.10.)Korm. rendelet 125. §)
3. Vállalja, hogy
  - Munkából származó keresményének, egyéb jövedelmének ..... %-át önálló életkezdésének elősegítése céljából megtakarítja,
  - Munkavállalása érdekében együttműködik a Munkaügyi Központtal
  - Tanulmányait legjobb tudása szerint folytatja és eredményesen befejezi.
4. Térítési díjat köteles fizetni a Fővárosi Önkormányzat által alkotott 22/1999 (V.21.) sz. rendeletnek megfelelően legfeljebb bruttó jövedelmének 30 %-ig a Fővárosi TEGYESZ részére.
5. Vállalja, hogy bármilyen forrásból származó megtakarított pénzével, otthonteremtési támogatásával és vagyonával kapcsolatos döntéseit egyeztetni utógondozójával.
6. Tudomásul veszi, hogy ha jelen megállapodásban és a gyámhivatal utógondozói ellátást elrendelő határozatában foglalt kötelezettségeit nem teljesíti az utógondozói ellátásból történő kizárását és a megállapodás felmondását eredményezi (1997.évi XXXI. tv. 93. § (6.) bekezdés)
7. Tudomásul veszi, hogy jelen megállapodás az illetékes gyámhivatal utógondozói ellátást elrendelő határozatának érvényességi idejére terjed ki.

AZ UTÓGONDOZÓ

1. Legalább havonta meglátogatja az utógondozottat.
2. Hetente egy alkalommal fogadóórát biztosít.
3. Életvezetési tanácsokat nyújt, az utógondozott önálló életkezdését elősegíti, az otthonteremtési támogatás iránti kérelem benyújtásához segítséget ad.
4. Féléves jelentést küld a gyámhivatalnak a 149/1997.(09.10.) Korm. rendelet 122 §. (1.) bekezdés szerint.
5. Szükség esetén kéri a gyámhivatali határozat módosítását, mellékelve a módosítás indoklását alátámasztó iratokat.
6. A személyi térítési díjak megállapításának eljárását szabályozó Igazgatói Utasításban foglaltakat végrehajtja.

Budapest,

Befogadó

Utógondozott

Utógondozó

7. melléklet: Együttélési szabályzat

A lakó elhelyezési körülményei

A lakók az ügyeletes által kijelölt szobában rendezkedhetnek be. A szobákhoz minden lakó köteles pótkulcsot másoltatni. A Szolgálat pótkulcsot nem ad ki.

A szobakulcsot a szobából, illetve az Otthonból való kiköltözéskor az ügyeletesnek át kell adni.

A szobát lakói jó közérzetük és higiénié megőrzése érdekében kötelesek tisztán, és rendben tartani.

Az Otthon takarítása a Takarítási rend alapján történik, és a lakók maguk végzik. egy hónapban, egy főre, egy hét takarítás jut. Az Otthon ebből a szempontból, három zónára oszlik:

Emelet: fürdő, WC, előtér, terasz

Földszint: fürdő, WC, konyha

Pince: mosókonyha, számítástechnika terem, kazánház, ping-pong terem

A takarítás mindennemű figyelmeztetés nélkül, naponta éjfélig kell elvégezni, amit az ügyeletes ellenőriz, és dokumentál. Ha a beosztott takarító előreláthatólag nem tudja elvégezni feladatát, köteles kijelölni valakit maga helyett.

Az Otthon nyitvatartása

Az Otthon 24 órán keresztül tart nyitva, ám kérünk minden lakót, hogy 23 óráig érjen be az otthon területére, mivel az esetleges éjszakai készülődés a szobatársak nyugalma zavarhatja.

A késésről, vagy kimaradásról – akár telefonon is – tájékoztatni kell az ügyeleteset.

Az otthont hétköznap 8h-ig el kell hagyni, és legkorábban 16h-kor lehet visszajönni. Kivételt képeznek, az éjszaka vagy délutáni műszakban dolgozók, illetve akik igazoltan vannak távol az iskolából.

Alkohol- és drogfogyasztás, dohányzás

Az Otthon területén – az udvaron is – tilos bármilyen alkohol, és drogfogyasztása.

Az alkoholos vagy drogos állapotnak felróható bármilyen viselkedés (hangoskodás, agresszív magatartás, mások zaklatása, károkozás, stb.) esetében a lakó figyelmeztetésben részesül és az éjszakát az épületen kívül kell töltenie.

Az Utógondozó Otthonba kábítószer-fogyasztók is felvételt nyerhetnek, amennyiben vállalják, hogy utógondozásuk elsődleges célja a szerről való leszokás. Ennek érdekében a házon belüli drogfogyasztás és terjesztés- tilos!

A kábítószer terjesztése, azonnali kizárást von maga után.

Dohányzás az Otthon területén az erre kijelölt helyeken történik. Ezek: erkély, terasz, udvar, pince előtti kijelölt terület.

A szobákban higiéniai és tűzvédelmi okokból tilos a dohányzás.

Látogatási rend

Az Otthon területén a következő időpontokban van lehetőség látogatók fogadására:

hétköznapi: 16h-20h-ig
hétvégén: 10h-20h-ig

A lakónak látogatója érkezését és távozását is jeleznie kell az ügyeletnek.

A látogatók a lakószobákba csak akkor mehetnek be, ha a vendéglátó a szobatársaival erről megegyezik.

A többi lakó nyugalma érdekében, a látogatókat fogadónak meg kell érteniük, hogy társainak kellemetlenséget jelenthet, hogy mindennapi esti tevékenységét számára idegen emberek kísérik figyelemmel.

Azzal a szabállyal, hogy a lakószobába nem mehet be látogató az esetleges lopásokat, illetve az ezeket követő gyanúsítgatásokat akarjuk megelőzni.

Telefonálás

A lakónak lehetősége van a telefonhasználatára munkahelykeresés és családi kapcsolatok ápolása érdekében.

Károkozás

A lakó az általa okozott kárért anyagi felelősséggel tartozik, és a helyreállításban köteles tevékenyen részt venni. A károkozásról az ügyeletes jegyzőkönyvet vesz fel, a rongáló írásbeli figyelmeztetésben részesül.

A helyreállítás során felmerülő költségeket a Szolgálat a károkozó kötelező elő takarékoságából levonja. (A helyreállításról szóló számlákat a lakó iratanyagába iktatjuk.) Ha a kár meghaladja a lakó jövedelmének 50%-át, akkor a Szolgálat lehetőséget biztosít részletfizetéses törlesztésre. Ha a törlesztő részlet összegét az egyéni gondozási szerződésben foglaljuk írásba az összeg meghatározásába a Szolgálat Team-je is beleszól. Akkor, amikor a Team, egy kérdésben dönt, a kárt okozó lakó is jelen lehet.

Lopás

A Szolgálat leltárában szereplő tárgyak eltulajdonítása az Otthonból való kizárást vonja maga után. Az Otthon mindannyiunk tulajdona, a lakóké különösen. Úgy véljük, hogy annak a lakónak, aki ebből a közös tulajdonból bármit elvesz, szükségszerűen távoznia kell, hiszen súlyosan megsérti a többiek életterét. Nem a Szolgálat szünteti meg lakhatási lehetőségét, hanem az elkövető fejezi így ki, hogy nem akar beilleszkedni az Otthon lakóinak közösségébe. Nagyobb értékek megőrzésére lehetőség van az ügyeleti páncélszekrényben. Szolgálatunk nem kíván „igazságosztó” szerepet játszani. Ezért az a károsult, aki felelőtlenül elől, hagyja értékeit, az ne számítson arra, hogy az Otthonban dolgozó munkatárs „rendőrként” próbálja visszaszerezni az eltulajdonított értékeit, tárgyait. Ha valakinek távollétében feltörik a szekrényét, a Szolgálat – erejéhez képest – a legmesszebbmenőkig támogatja a károsultat.

TV, rádió, és egyéb tárgyak használata

Az Otthon nappaliában található TV-t minden lakó korlátlanul használhatja, este 22 óra után azonban le kell halkítani. Természetesen a lakók tulajdonát képező műszaki cikkek a szobákban is használhatók, de az ebből adódó konfliktusok elkerülése érdekében javasoljuk a fülhallgató használatát.

A ház pincehelységének használatáról:

Zenélés: hétköznapi 16h-22h-ig

Csocsó, ping-pong...stb. 23h-ig.

Számítógép-használat az ügyeletessel való egyeztetés alapján hétköznapi legkésőbb 23h-ig és hétvégén 24h-ig.

Előtakarékosság

Minden lakó köteles havi rendszerességgel előtakarékoskodni. Ennek összegét az egyéni gondozási szerződés szabályozza. Az előtakarékoság az egyéni gondozási szerződés kiemelt pontja.

Szolgáltatunk igen fontosnak tartja ezt a szabályt, hiszen a lakók későbbi önálló életének zálogát jelentheti az a pénz, amit saját magának félre tett. Az előtakarékoság minden formája elfogadható.

Az utógondozó személye

Az Utógondozó Otthonba való bekerülésről, a Szolgálat Team-je dönt. Felvételi beszélgetés keretében, aminek időpontja szerdánként 11h. (Ettől az időponttól a Szolgálat eltérhet, de erről a jelentkezőket időben tájékoztatja.) A felvételt követően a Szolgálat kijelöli az utógondozó személyét. A lakó, és utógondozója közti együttműködést, az egyéni gondozási szerződés szabályozza. Amennyiben az ebben foglalt célokat a lakó saját hibájából nem teljesíti, az a Házi rend súlyos megsértésének minősül, azaz Otthonból való kizárást vonja maga után. Ennek eldöntése érdekében, hogy a lakó a gondozási szerződést saját hibájából sértette-e meg, a lakó, az Utógondozó Otthon Érdekképviselői Fórumához fordulhat.

Egyéni gondozási szerződés

Az egyéni gondozási szerződés, a lakó beköltözésekor, személyesen köttetik. A szerződés feltétele az utógondozói ellátásnak.

Az egyéni gondozási szerződésbe foglalt célok megfogalmazásában, a lakónak saját érdekében fakadóan aktívan részt kell vennie. A vállalt célok elérésével a szerződés változtatható, vagy új szerződés írható.

Szexualitás

Az Utógondozó Otthon területi adottságaiból adódóan, valamint a többiek nyugalma érdekében a sexualitás az Otthon területén kerülendő. Egyéb lehetőség híján a lakónak, az Együttélési Szabályzat 4. pontját, mint fő szabályt kell alkalmaznia.

Állattartás

Az Utógondozó Otthon lakói saját szobájuk területén tarthatnak kis testű állatot. Az állattartáshoz a szobatársak írásos, valamint a Szolgálat Team-jének bele egyezése, szükséges. A kisállat gazdája felelős az állat gondozásáért és az állat tartásával járó minden költséget ő viseli.

Fegyelmi vétségek

Az Otthonban lakó fiatalok amennyiben az együttélési, fegyelmi valamint az általánosan elfogadott etikai szabályokat megszegik, figyelmeztetésben részesülnek. Amennyiben a lakó, a neki felróható viselkedésén változtatni nem tud, a Szolgálat Team-je kezdeményezi ellátása megszüntetését.

Érdekképviseleti fórum

Az 1997. évi XXXI. Törvény foglalkozik ezzel a kérdéssel. A fórum összetétele: Az Utógondozó Otthon lakóinak; valamint a Szolgálat munkatársainak és az Otthon fenntartójának képviselői. A két fél létszáma egyenlő.

Az Együttélési Szabályzatban foglaltakat tudomásul vettem.

.....

lakó aláírása

8. melléklet: TEGYESZ befogadás

ÉRTESÍTÉS A SZAKELLÁTÁSBAN ELLÁTOTTAKRÓL - BEFOGADÁS

KÜLDI:

KAPJA:

Főv. TEGYESZ Nyilvántartási és inf. Szolgálat

1081 Budapest, Alföldi utca 9-13-

A GYERMEK ADATAI:

Törzsszáma: .....

neve: ..... anyja neve: .....

szül. helye, ideje: ..... **GYÁMJA:-** .....

A., ÉRTESÍTEM, hogy

☐ a vezetésem alatt álló intézménybe

☐ a családomba

a **ÚJ GONDOZOTTAT** fogadtam be. A befogadást a .....
számú hatósági határozat rendelte el.

B., ÉRTESÍTEM, hogy a gondozásomban levő gyermek/fiatal felnőtt ellátásában a gondozási napok igénybevételének mértékét befolyásoló, alábbi **VÁLTOZÁS TÖRTÉNT:**

☐ A gondozott büntetésének letöltése után visszatért.

A **BEFOGADÁS** ill. a **VÁLTOZÁS** időpontja: .....

Kelt: Budapest, 2007. október 10. ....

Üdvözlettel:

P.H.

a gondozási hely nevében

A., ESETBEN A GYERMEKOTTHON egyidejűleg küldi:

1. Fővárosi TEGYESZ
2. A gyámhivatal, ill. a beutaló szerv
3. A szülő lakóhelye szerinti gyermekjóléti szolgálat
4. A gondozott gyermek törvényes képviselője
5. Pártfogói felügyelet alatt álló gyermek hivatásos pártfogója
6. IH és AT gondozási forma esetében a vérszerinti szülő

pártfogója

B., ESETBEN KAPJA:

A NEVELŐSZÜLŐ nevében a nev.sz. tanácsadó küldi:

1. Fővárosi TEGYESZ 1430 Budapest, Pf. 20.

Az UTÓGONDOZÓ OTTHON egyidejűleg küldi:

1. Fővárosi TEGYESZ
2. A gyámhivatal, ill. a beutaló szerv
3. Pártfogói felügyelet alatt álló gyermek hivatásos

1. Fővárosi TEGYESZ

A befogadást a 15/1998. (04.30) NM rendelet alapján a gondozási hely haladéktalanul köteles jelenteni!

9. melléklet: Jövedelemnyilatkozat

NYILATKOZAT A SZEMÉLYI TÉRÍTÉSI DÍJ MEGÁLLAPÍTÁSÁHOZ

Az ellátást igénybe vevő neve: _____

leánykori neve: _____

címe: _____

A rendszeres havi jövedelem összetevői		Havi összege
1	Főállású munkaviszonyból, másodállásból, mellékfoglalkozásból, valamint egyéb jogviszonyból (pl. táppénz)	
2	Társas és egyéni vállalkozásból	
3	Saját jogú nyugdíjszerű, és egyéb rendszeres ellátásból (pl. családi pótlék, árvajáradék, gyes, gyermektartásdíj)	
4	Az önkormányzatok és a munkaügyi szervek által folyósított rendszeres pénzbeli ellátásból (pl. munkanélküli járadék, szociális támogatás, kiegészítő családi pótlék, jövedelem pótló támogatások)	
5	Egyéb forrásból (pl. ösztöndíj, bérbeadás)	
6	ÖSSZES RENDSZERES BRUTTÓ JÖVEDELEM (1+2+3+4+5)	
7	A személyi jövedelemadó, az egészségbiztosítási járulék, a nyugdíjjárulék és a munkavállalói járulék összege	
8	ÖSSZES RENDSZERES NETTÓ JÖVEDELEM (6-7)	

Büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a közölt adatok a valóságnak megfelelnek.

Kelt: _____

_____
a fizetésre kötelezett aláírása

10. melléklet: Térítési díj megállapítás I.

BUDAPEST FŐVÁROS ÖNKORMÁNYZATÁNAK TERÜLETI GYERMEKVÉDELMI SZAKSZOLGÁLATA

Utógondozó otthon és Utcai Gondozó Szolgálat

1081 BUDAPEST, ALFÖLDI U. 9-13

☒: 1430 BUDAPEST, Pf.: 20

☎: 3232-900

☎/☒: 3232-948

Tárgy: Személyi térítési díj megállapítása

Előadó:

részére

Tekintettel arra, hogy az Ön utógondozói ellátását a Budapest. kerület Gyámhivatala a 2006.április 25. napján kelt XIV-917/3. számú határozatával elrendelte a következőkről tájékoztatom:

Budapest Főváros Közgyűlése 22/1999.(05.21.) számú rendeletével döntött a személyes gondoskodást nyújtó gyermekvédelmi intézmények által biztosított ellátások formáiról, igénybevételeinek módjáról, és a térítési díjakról.

A hivatkozott rendelet 5§. (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás, valamint az Ön által becsatolt személyi térítési díj megállapításához felhasználható bizonyítékok alapján értesítem, hogy **20..** napjától az Ön által fizetendő személyi térítési díj összege.....Ft/hó.

Ha a személyi térítési díj összegét vitatja, annak csökkentését, illetve elengedését kéri, jelen értesítés kézhezvételétől számított 8 napon belül a Fővárosi Önkormányzat Főpolgármesteri Hivatalához fordulhat (1052. Budapest, Városház u.9-11.).

Felhívom a figyelmét arra, hogy ha tanulmányi vagy jövedelmi viszonyaiban változás áll be, azt 8 napon belül köteles bejelenteni tanácsadóján keresztül a Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat igazgatójának.

Budapest, 20..

Molnár László
igazgató

Kapják:

1. Utógondozott
2. Utógondozó
3. Főv. TEGYESZ Utógondozó Otthon és Utcai Gondozó Szolgálat
4. Főv. TEGYESZ Gazdasági Szolgálat
5. Irattár

11. melléklet: Térítési díj megállapítás II.

BUDAPEST FŐVÁROS ÖNKORMÁNYZATÁNAK TERÜLETI GYERMEKVÉDELMI SZAKSZOLGÁLATA

Utógondozó Otthon és Utcai Gondozó Szolgálat

1081 BUDAPEST, ALFÖLDI U. 9-13

☒: 1430 BUDAPEST, Pf.: 20

☎: 3232-900

☎/☒: 3232-948

megállapítása

Tárgy: Személyi térítési díj

Előadó:

részére

Tekintettel arra, hogy az Ön utógondozói ellátását a Város Gyámhivatala a. számú határozatával elrendelte a következőkről tájékoztatom:

Budapest Főváros Közgyűlése 22/1999.(05.21.) számú rendeletével döntött a személyes gondoskodást nyújtó gyermekvédelmi intézmények által biztosított ellátások formáiról, igénybevételeének módjáról, és a térítési díjakról.

A hivatkozott rendelet 5§. (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás, valamint az Ön által becsatolt személyi térítési díj megállapításához felhasználható bizonyítékok alapján értesítem, hogy Ön személyi térítési díj fizetésére **nem kötelezett, mivel középfokú/felsőfokú tanulmányokat folytat.**

Felhívom a figyelmét arra, hogy ha tanulmányi vagy jövedelmi viszonyaiban változás áll be, azt 8 napon belül köteles bejelenteni utógondozóján keresztül a Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat igazgatójának.

Budapest,

Molnár László
igazgató

Kapják:

1. Utógondozott
2. Utógondozó
3. Főv. TEGYESZ Utógondozó Otthon és Utcai Gondozó Szolgálat
4. Főv. TEGYESZ Gazdasági Szolgálat
5. Irattár

12. melléklet: Ellátmány igénylés

18-24 éves utógondozói ellátottak teljes ellátása

2009

Budapest Főváros Önkormányzatának

Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat

Utógondozó Otthon

Név	Törzsszám	Étkezés	Tisztálkodási eszközök	Darab	Sorszám	Készpénz	Aláírás
		18.000	4.000			13.000	
		18.000	4.000			13.000	
		18.000	4.000			13.000	
		18.000	4.000			13.000	
		18.000	4.000			13.000	
		18.000	4.000			13.000	

2009.

Engedélyezem:

Dr Radoszav Miklós

általános igazgatóhelyettes

utógondozó